

FROM HAMMER AND SICKLE TO THE *TESPIH*?:
RELIGION IN THE KURDISH MOVEMENT IN TURKEY

by
EMRE ŞAHİN

Submitted to the Graduate School of Social Sciences
in partial fulfillment of
the requirements for the degree of
Master of Arts

Sabancı University
Spring 2013

FROM HAMMER AND SICKLE TO THE *TESPIH*?:
RELIGION IN THE KURDISH MOVEMENT IN TURKEY

APPROVED BY:

Ateş Altınordu

(Dissertation Supervisor)

Sibel Irzık

Mesut Yeğen

DATE OF APPROVAL:

<<> To my mother, Naile <<>

© Emre Şahin 2013

All Rights Reserved

TABLE OF CONTENTS

	Page
Abstract.....	vi
<i>Özet</i> (Abstract in Turkish).....	vii
Acknowledgements.....	vii
List of Symbols and Abbreviations.....	ix
Chapter 1. Introduction:	1
1.1. Theoretical Framework.....	7
1.2. Research Design.....	12
1.3. Significance.....	14
Chapter 2. The Establishment and History of the Secular PKK	16
2.1. The Birth of the PKK.....	16
2.2. The Dynamics within the PKK.....	18
2.3. PKK Mobilization despite the Organization’s Critical Approach towards Islam.....	26
2.4. The Conflict with the Kurdish Hizbullah.....	31
Chapter 3. Civilian Friday Prayers and the Secular PKK today	36
3.1. The ‘Bottom-up’ Emergence of Religious Motives.....	38
3.2. Movement Leaders’ Responses to the Kurdish Masses’ Pressures.....	50
3.3. The Turkish State’s Hegemony over Religious Affairs within the Context of the Kurdish Issue.....	60
3.4. Independent Kurdish Islamic Initiatives.....	68
Chapter 4. Reflections on the Kurdish Movement’s Recent Transformation	74
4.1. Women’s Grassroots and Autonomous Mobilization: Another Important Example of the Kurdish Movement’s Recent Transformation.....	88
Chapter 5. Conclusion:	96
Bibliography.....	102
Online resources.....	104
Appendix: Transcribed Interviews (in Turkish).....	110

ABSTRACT

Kurdish rebellions have generally had religious tones and motives except for the most recent one: the PKK. As the central actor of the Kurdish movement in Turkey, the PKK was set up as a political party in 1978 and began its armed resistance against the Republic of Turkey in 1984. In its earlier years, the PKK was a secular organization that was critical towards Islam. Islamic motives and Muslim Kurds have become visible within the Kurdish movement in Turkey over the past decade. How can we make sense of the emergence of Islamic motives and the increase of Muslim Kurds' visibility within the Kurdish movement? In an attempt to solve this puzzle, I analyzed organizational texts such as statutes and programs. I also researched the opinion pieces and news articles on the subject. Furthermore, I carried out in-depth, semi-structured interviews in Amed (Diyarbakır) and Istanbul mainly with actors and sympathizers of the Kurdish movement. Through this case study, I synthesize the earlier social movements models from a 'culturalist' perspective and elaborate on the recent transformation of the Kurdish movement. In doing so, I hope to contribute to the literature on social movements in Turkey and bring the impact of the Kurdish movement's transformation on the Kurdish issue to the table.

Keywords: Social Mobilization, Civilian Friday Prayers, Religion, Islam, Alevi, Sunni, Kurdish Movement, Kurdistan, Turkey, PKK, DÖKH, BDP, AKP, New Social Movements, Culturalist Perspective

ÖZET (ABSTRACT IN TURKISH)

PKK öncesindeki Kürt isyanları genel olarak dini ton ve motiflere sahip olmuşlardır. Türkiye’deki Kürt hareketinin temel aktörü olan PKK, 1978’de siyasi bir parti olarak kurulup 1984’te Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı silahlı direnişe geçmiştir. PKK ilk yıllarında, İslam’a eleştirel yaklaşan seküler bir örgüt olmuştur. İslami motifler ve dindar Kürtler, Türkiye’deki Kürt hareketinde son 10 yıldır görünür hale gelmektedir. Kürt hareketinde İslami motiflerin ve dindar Kürtlerin artan görünürlüğü nasıl açıklayabiliriz? Bu bilmeceyi çözmek için, örgütsel tüzük ve programları inceledim. Ayrıca, konuyla ilgili köşe yazılarını ve haber metinlerini araştırdım. Bunun yanı sıra, çoğunluğu Kürt hareketinin aktörü ve destekçisi olan kişilerle Amed (Diyarbakır) ve İstanbul illerinde derinlemesine ve yarı-yapılı mülakatlar gerçekleştirdim. Bu vaka çalışmasında, önceki toplumsal hareket modellerini ‘kültürelist’ bir perspektiften sentezleyip Kürt hareketinin son dönemdeki dönüşümüne yoğunlaşmaktayım. Bunu yaparak, Türkiye’deki toplumsal hareketler literatürüne katkıda bulunup Kürt hareketinin dönüşümünün Kürt meselesini nasıl etkilediği konusunu masaya yatırmayı umuyorum.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal seferberlik (mobilizasyon), Sivil Cuma Namazları, Din, İslam, Alevi, Sunni, Kürt Hareketi, Kürdistan, Türkiye, PKK, DÖKH, BDP, AKP, Yeni Toplumsal Hareketler, Kültürelci Perspektif

ACKNOWLEDGEMENTS

I would like to express my sincere gratitude to my advisor Prof. Dr. Ateş Altınordu. I have been able to complete this study with his support and encouragement. It has been a privilege to work with him and I am grateful for his guidance.

I would also like to express my special thanks to Prof. Dr. Sibel Irzık, Prof. Dr. Mesut Yeğen, Prof. Dr. Umut Yıldırım, Prof. Dr. Banu Karaca and Prof. Dr. Ayşe Parla who either participated in this work's jury or shared their knowledge with me as experienced scholars.

I would like to thank the people who agreed to have interviews with me in the context of this work. Without their sincere input, this research would not have been possible. I would also like to thank my friends Mine Doğucu, Nihan Pınar, Patrick Lewis, Aydın Özipek, Ruken Alp, Adnan Çelik, Harun Ercan, Ayhan Işık, Erdal Tüt, Ersoy Erdoğan, Harun Özdemir, Salih Durmuş, Şahabettin Ekin and Sabahattin Ataş for their constant support and inspiration.

Finally, I would like to thank my mother Naile, father Sait, brother Erdi and cousin Çağatay for their infinite motivation, support and patience. Without their help, I could not have finished this thesis.

LIST OF SYMBOLS AND ABBREVIATIONS

- BDP:** Barış ve Demokrasi Partisi (Peace and Democracy Party)
DÖKH: Demokratik Özgür Kadın Hareketi (Democratic and Free Women's Movement)
DTK: Demokratik Toplum Kongresi (Democratic Society Congress)
DTP: Demokratik Toplum Partisi (Democratic Society Party)
HADEP: Halkın Demokrasi Partisi (People's Democracy Party)
HDK: Halkların Demokratik Kongresi (People's Democratic Congress)
HEP: Halkın Emek Partisi (People's Labor Party)
HPG: Hêzên Parastina Gel (People's Defence Forces)
KCK: Koma Civakên Kurdistan (Union of Communities in Kurdistan)
MKM: Mezopotamya Kültür Merkezi (Mesopotamia Culture Center)
PAJK: Partiya Azadiya Jin a Kurdistan (Freedom Party of Women of Kurdistan)
PJA: Partiya Jina Azad (Party of Free Women)
PKK: Partîya Karkerên Kurdistan (Kurdistan Workers' Party)
YDK: Patriotic Women's Association (Yurtsever Kadınlar Derneği)
YMW: Yekîtiya Meleyên Welatparêz (Union of Patriotic Imams)
- DDKO:** Devrimci Doğu Kültür Ocakları (Revolutionary Cultural Society of the East)
DEV-SOL: Devrimci Sol (Revolutionary Left)
DEV-YOL: Devrimci Yol (Revolutionary Path)
THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (People's Liberation Party-Front)
TIKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (Liberation Army of Peasants and Villagers)
- AKP:** Adalet ve Kalkınma Partisi (Justice and Development Party)
DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı (Presidency of Religious Affairs)
FP: Fazilet Partisi (Virtue Party)
RP: Refah Partisi (Welfare Party)
- DIVES:** Diyanet ve Vakıf Emekçileri Sendikası (Religion and Foundation Workers Syndicate)
DIAYDER: Din Alimleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Religious Scholars Cooperation and Solidarity Association)
HÜDAPAR: Hür Dava Partisi (Free Cause Party)
İKAV: İlmi ve Kültürel Araştırmalar Vakfı (Scholarly and Cultural Research Foundation)
İNİSIYATİFA AZADÎ: İnîsyatîfa İslamî ya Kurdistanê – İnîsyatîfa Azadî (Kurdistan Islamic Initiative – Freedom Initiative)

KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (Confederation of Public Workers' Union)

MUSTAFAF-DER: Mustazaflar ile Dayanışma Derneği (Association for Solidarity with the Oppressed)

ÖZGÜR-DER: Free Thought and Education Rights (Association Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği)

PIK: Partiya İslamiya Kurdistan (Kurdistan Islamic Party)

SM: Social Movement

CHAPTER 1

INTRODUCTION

“ We [*seyda*'s¹] did something that our people wanted, they were happy and they said ‘We will continue this and will not let it disappear’...There is the guesthouse, for the visitors. We led the first [Civilian] Friday prayer in the courtyard of that guesthouse, 2011, 3rd month, 23². ”

The interviewee quoted above, Mehmet Eminoğlu, is one of the religious leaders that initiated the Civilian Friday prayers in Amed (Diyarbakır), Kurdistan³. In March 2011, Kurdish people began to perform Friday prayers in open public spaces such as parks and town squares. These civilian prayers were the Kurdish people’s protest of the Turkish state’s assimilationist policies towards its non-Turkish citizens.

¹ *Seyda* is the Kurdish name for a religious community leader. Unlike *imams*, *seydas* in Turkey are educated in *madrasas* and prevented from leading prayers in mosques.

² “*Halkımızın istediği bişey yaptık, çok sevindiler ve dediler ki ‘Biz böyle devam edeceğiz ve bunu bırakmayacağız.’...Konuk evi var, misafir konukevi. Belediye konukevi avlusunda ilk [sivil] Cuma namazı orda kıldırđık, 2011, 3. ay, 23.*”

³ Not recognized in today’s nation state-based international arena, Kurdistan refers to the land where Kurds make up the majority. After the collapse of the Ottoman Empire in the post-World War I period, Kurdistan was divided between Turkey, Iran, Iraq and Syria. Today, many Kurds use the names of Northern, Eastern, Southern and Western Kurdistan in reference to the Turkish, Iranian, Iraqi and Syrian parts, respectively.

What marks these prayers as significant is that they were initiated and led by the followers of the Kurdish movement⁴ in Turkey⁵. Although the decision makers of the movement began to adopt this new protest and participate in it, they were not the ones to initiate it. The role of the Kurdish movement's followers in shaping movement policies is important because it forces us to reexamine social movement theory and reconsider mobilization patterns among minority groups.

Religion has historically been an important component of Kurdish political action. The Sheikh Said rebellion⁶ (1925) and the Dersim resistance⁷ (1937) are prime examples of incidents where Kurds fought against the Turkish state. Both actions were concerned with the self-rule of Kurds but also had a religious overtone (Shafii Islam and Alevism, respectively). Influential religious leaders of the Kurdish community often led such confrontations and religion has been an important aspect of Kurds' mobilization.

However, the most recent organized Kurdish resistance, the Kurdistan Workers' Party (*Partîya Karkerên Kurdistan, PKK*), emerged as a secular movement that did not have a religious appeal. In the Turkish political environment of the 1970s, the main opposition to the state came from left-wing organizations, which were secular and somewhat hostile towards religion⁸. In its attempt to influence the

⁴ There have been numerous social and political movements in different parts of Kurdistan over the past century. For the sake of brevity, I use the description "Kurdish movement" to refer to the Kurdistan Workers' Party (*Partîya Karkerên Kurdistan, PKK*) and the different organizations that are affiliated with it.

⁵ The Kurdish movement operates in all of the four parts of Kurdistan. In this thesis, I only focus on the Kurdish movement's activities in Turkey. A geographically wider analysis would certainly be important and is left for future studies on this topic.

⁶ For more information on the Sheikh Said rebellion, see Bruinessen (1984) and Robert Olson (1989).

⁷ For more information on the Dersim resistance, see Bruinessen (1994a) and Beşikçi (1990).

⁸ Important examples are People's Liberation Party-Front (*Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, THKP-C*), Liberation Army of Peasants and Villagers (*Türkiye İşçi*

religious majority of Turkish and Kurdish societies and crush left-wing opposition in the 1970s and 1980s, the Turkish state used anti-communist propaganda that portrayed this opposition as ‘heathen.’ The PKK was born out of this environment and set up as a pro-Kurdish Marxist-Leninist political party⁹. In 1984, the party took up arms and began to carry out attacks against the Turkish state. Despite the state’s anti-communist propaganda, the PKK mobilized millions of people and transformed itself into a social movement with a complex web of organizations in the time-span of a couple of decades¹⁰.

We can trace back the use of religious motives in the Kurdish movement to the end of the Cold War period in the early 1990s. Soon after the collapse of the Soviet Union, in 1995, the PKK held its 5th congress in which it decided to remove the hammer and sickle from its flag¹¹. Although this change reflected the shifting positions in the arena of international relations, it was perceived by many to be the Kurdish movement’s attempt to gain the loyalty and support of religious Kurds in Turkey who had historically been pro-Turkish state (Bruinessen, 1999).

Köylü Kurtuluş Ordusu, TIKKO), Revolutionary Path (Devrimci Yol, DEV-YOL), Revolutionary Left (Devrimci Sol, DEV-SOL), Revolutionary Cultural Society of the East (Devrimci Doğu Kültür Ocakları, DDKO), Liberation (Ala-Rizgarî) and Kawa.

⁹ For more information on PKK’s establishment, see Jongerden and Akkaya (2011).

¹⁰ Some examples to these organizations are the Union of Communities in Kurdistan (*Koma Civakên Kurdistan, KCK*), Democratic Society Congress (*Demokratik Toplum Kongresi, DTK*), Peace and Democracy Party (*Barış ve Demokrasi Partisi, BDP*), People’s Defence Forces (*Hêzên Parastina Gel, HPG*), Party of Free Women (*Partiya Jina Azad, PJA*), Democratic and Free Women’s Movement (*Demokratik Özgür Kadın Hareketi, DÖKH*), Union of Patriotic Imams (Yekîtiya Meleyên Welatparêz, YİB), Mesopotamia Culture Center (Mezopotamya Kültür Merkezi, MKM), Azadiya Welat and Ozgur Gundem newspapers, Fırat News Agency and ROJ TV.

¹¹<http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0C DcQFjAB&url=http%3A%2F%2Frojbas1.files.wordpress.com%2F2012%2F02%2Fpkk-5-kongre-kararlari.pdf&ei=q92wUOaNCqT44QSY-oDoAw&usg=AFQjCNF38CurxOAqjRuoNcgK8wBonkCARg>

However, only recently have the religious themes within the Kurdish movement become visible. The emergence of Civilian Friday prayers in March, 2011 is a key example of this increasing visibility. In these weekly prayers, thousands of Kurds come together to protest the Turkish nationalist attitude of the Presidency of Religious Affairs (*Diyanet İşleri Başkanlığı, DİB*)¹². Every mosque in Turkey is state sponsored and the Turkish state regulates religious affairs through its aforementioned presidency. The state provides the *imams* of these mosques with salaries as well as the outline of their Friday prayer sermons. These sermons are in Turkish and often include hostile remarks with regards to the Kurdish movement. In coming together outside mosques, Kurdish people use Friday prayers as a space of protest. Other examples of the increasing religious overtone are the inclusion of publicly religious figures such as Altan Tan in the movement, the organization of the first Kurdistan Islam Conference, the arrangement of *mevlits*¹³ for the deceased PKK guerillas, and the use of religious rhetoric in the discussion of the Kurdish issue¹⁴.

The main question of this thesis is: How can we explain the increasing visibility of religious motives in the Kurdish movement in Turkey? One hypothesis claims that this change is a short-term tactical move made in response to the Islamist Justice and Development Party's (*Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP*) rise to power in 2002¹⁵. Another hypothesis suggests that the increasing visibility of Islamic themes in the Kurdish movement represents a long-term strategic maneuver adopted in response to the dynamic political and social conjunctures in national and international

¹² <http://ikjnews.com/?p=497>

¹³ Islamic memorial services that are often, but not only, carried out 40 days after the loss of someone.

¹⁴ To clarify, I use the Kurdish issue to refer to the particular conflict in Turkey. Clearly, the broader Kurdish issue is more complex and encompasses the whole of Kurdistan.

¹⁵ http://www.haber365.com/Haber/BDPnin_KurtIslam_Sentezi/

politics¹⁶. Although both hypotheses hold some truth, they are misleading due to their ignorance of the recent transformation that has taken place inside the Kurdish movement in Turkey. In debating whether this change is short or long term, these hypotheses construct the Kurdish movement as a ‘top-down’ organization where only the leaders of the movement form policies and determine the course of Kurdish collective action. Although this may have been the case in the 1980s and the 1990s, the new century introduced a drastic change in the way Kurdish people organize and mobilize in Turkey. This unique transformation provides new empirical data for social scientists and constitutes the central puzzle of this study.

In this thesis, I argue that the increasing visibility of religious motives within the Kurdish movement in Turkey is neither a short-term tactical move nor a long-term strategic maneuver. Instead, I argue that this change reflects a deeper fundamental transformation that has taken place in this movement over the past decade. Furthermore, I posit that the two primary reasons for this transformation were the expansion and diversification of the masses that have supported the PKK and the capture of PKK leader Abdullah Öcalan in 1999. In the second chapter, I historicize the Kurdish movement and discuss the critical approach it had towards religion until the 1990s. In the third chapter, I focus on Civilian Friday prayers and other similar developments that are crucial indicators of religious Kurds’ increasing agency inside the movement. I also discuss the Turkish state’s hegemony over religious affairs within the context of the Kurdish issue and describe some of the independent Kurdish Islamic Initiatives that have emerged since 1980. In the fourth chapter, I deepen my analysis of the Kurdish movement’s recent transformation and historicize Kurdish women’s mobilization as another case study. In the final chapter, I explore the degree to which the Kurdish movement can continue its secularity and discuss the consequences of the emergence of religious themes and motives inside the Kurdish movement in Turkey.

¹⁶ <http://haber.gazetevatan.com/pkknin-din-karti/369596/4/Haber>

The fundamental transformation of the Kurdish movement has its roots in the early 1990s because this period witnessed the expansion of the PKK into a larger social movement. Although it was set up as a political party and later transformed into a guerilla army based in the mountains of Kurdistan, the PKK was influential in Turkey both socially and politically. The People's Labor Party (*Halkın Emek Partisi, HEP*) was established in 1990 as the first legal pro-PKK political party. It entered the 1991 elections and won 18 seats in the Turkish parliament¹⁷. Pro-PKK religious organizations such as the Union of Patriotic Imams (*Yekîtiya Meleyên Welatparêz, YİB*) were created in 1991 (Bruinessen, 1999). Kurdish women formed the Patriotic Women's Association (*Yurtsever Kadınlar Derneği, YDK*) in the early 1990s (Çağlayan, 2007a: 57). The pro-PKK daily newspaper *Özgür Gündem* was established in 1992 (Akyol, 2012: 12). Although all of these organizations were legally independent of the PKK, they shared its principles and constituted the social web of the Kurdish movement. For the first time in the history of the Kurds in Turkey, hundreds of thousands of people mobilized for mass action and street protests. Resistance was no longer limited to the mountains of Kurdistan and spread to towns and urban centers.

The second reason for the movement's fundamental transformation is the capture of the PKK leader Abdullah Öcalan in 1999. When CIA and MOSSAD agents captured Öcalan in Kenya and turned him in to Turkish authorities¹⁸, the PKK lost the most important member of its leadership and entered a recession phase. This phase peaked when one of the PKK commanders, Abdullah Öcalan's brother Osman, and the hundreds of guerillas that were loyal to him left the PKK and settled in different parts of Southern Kurdistan in 2004¹⁹. After 1999, the PKK was forced to

¹⁷<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/117387-1990dan-bugune-hepten-dtpye-kurtlerin-zorlu-siyaset-mucadelesi>

¹⁸ <http://www.highbeam.com/doc/1P2-18684824.html>

¹⁹ "Kürt Hareketinin Kronolojisi" Toplum ve Kuram Journal, 5 (2011): 33

restructure itself and mobilize in a way that was more sensitive to the different demands of its ideologically diverse base. Decision-making was no longer under the hegemony of movement actors and the Kurdish masses increased their political agency by introducing the ‘bottom-up’ component of social and political mobilization to the Kurdish movement. Coupled with the expansion of the Kurdish movement’s base, the capture of Abdullah Öcalan in 1999 served as a catalyst and made it necessary for the Kurdish movement to transform into an even larger social movement with a complex web of organizations.

To reiterate, my main goal is to explain the emergence of religious motives inside the Kurdish movement in Turkey. For this purpose, I will investigate how the Turkish state’s anti-communist propaganda and the PKK’s outlook on religion have transformed since the 1970s. Furthermore, I will explore the effects of the PKK’s secular structure and ideology in the 1980s, and explain the role of the pro-PKK religious organizations that were established in the early 1990s. I will also examine the causes and the effects of the armed conflict between the Kurdish Hizbullah and the PKK during the 1990s. The Justice and Development Party have been in power in Turkey since 2002. In this thesis, I will investigate the effects of this change in power and explore the transformation of state policies on religion. Furthermore, I will delve into the implications of recent events such as the Civilian Friday prayers with regards to the secularity, mobilization and transformation of the Kurdish movement. Lastly, I will explore how the actors and the base of the Kurdish movement perceive the questions above.

1.1. Theoretical Framework

Social movement (SM) theory provides the theoretical framework of this thesis. Today, most researchers describe the Kurdish movement in Turkey as an

ethnic and/or nationalist movement (Arakon, 2010: 181. Van Bruinessen, 1994b). Accordingly, one may suggest that the existing literature on nationalist movements is a better fit for this thesis as a theoretical framework. However, it is problematic to describe the PKK as an ethnic and/or nationalist organization. Although the PKK champions the cause of Kurdish rights since the 1970s and initially had the goal of creating an independent Kurdistan, it dropped this goal in the 1990s and does not identify itself as an ethnic and/or nationalist movement. Even if the PKK were to be such a movement, social movement theory would still be instrumental for this thesis because ethnic and/or nationalist movements “belong to a subset of social movements” (Romano, 2006: 5) and social movement theory provides a larger and more comprehensive theoretical framework for understanding the different dynamics of ethnic and/or nationalist movements. As David Romano points out, working within a large theoretical framework also requires a careful synthesis of different theories (Romano, 2006: 18). Let us now go through a chronological outline of social movement theory and determine where the different trends in this literature correspond to in the discussion of the emergence of religious themes and motives inside the Kurdish movement in Turkey.

SM theory emerged in the early 20th century and has changed significantly since then. Broadly, I categorize the several theories that exist in this literature into three trends; the ‘emotionalist,’ the ‘rationalist’ and the ‘culturalist.’ The ‘emotionalist’ trend refers to the collective behavior (mass society) and relative deprivation models that emphasize the emotional aspect of SMs and neglect their rational, calculated, and politically instrumental elements. Up until the 1970s, Collective Behavior theorists described SMs as “spontaneous, unorganized, and unstructured phenomena” (Morris, 2000: 445). According to these theorists, people who are not fully integrated in the society randomly and emotionally react to their existing situation. Although present-day theorists reject most aspects of the collective behavior theory, they still pay attention to the role of emotions in SMs.

Following the 'emotionalist' trend, many scholars argued in the 1960s that a sense of relative deprivation and inequality drives the masses to mobilize and participate in collective action (Gurney and Tierney, 1982). This deprivation can be in relation to other groups who have more power or the mobilizing groups' unfulfilled expectations. Although the relative deprivation model expanded the scope of the collective behavior theory, it fails to explain the rational and organizational components of SMs. Furthermore, it cannot explain why only a few minority groups mobilize for change whereas most minority groups experience injustices and relative deprivation. Today, most students of SMs criticize this model for neglecting the mechanisms that lead to mobilization, but consider the role of 'temporal' relative deprivation as a potential cause for social action and disruption.

The introduction of rational explanations for political action began to transform SM literature in the late 1960s. Moving away from the previous 'emotionalist' views, the 'rationalist' trend composed of the rational choice, resource mobilization, political opportunity, and framing models emphasizes the instrumentalist aspect of collective action based on reasonable calculations. With its roots in economical theory, the rational choice model treats members of SMs as rational actors. According to this model, individuals strategically weigh the costs and benefits of political actions and pursue strategies that will minimize their costs and maximize their utility (Mancur Olson, 1965: 29). The main criticism against this theory highlights its inability to solve the free rider problem: Why would rational actors choose to participate in collective action if they can benefit from its gains without participating in it? Due to its departure from explanations based on emotions and spontaneity, this approach paved the way for a new tradition in SM theory. Although it continues to have support among SM theorists, this model has been in decline due to its rigidity that neglects post-industrial cultural elements.

In a similar rational fashion, the resource mobilization theory emphasizes the importance of resources in the development of SMs (Jenkins, 1983: 528). Examples

of such resources are money, solidarity, social networks, participants and prior mobilization experience. The condition for the emergence of SMs lies in their ability to mobilize sufficient resources. Accordingly, this explains why some movements succeed in mobilizing people whereas others fail. However, the criticism against the rational choice approach for its rigidity that neglects post-industrial cultural elements can also be made for resource mobilization theory.

Expanding upon the rational choice and resource mobilization perspectives, the political opportunity model underlines the existence of political contexts that are conducive for SM activity. Here, the emphasis is on political conditions and constraints, the actors that engage in SMs, and the agents against whom these actors mobilize (Tarrow, 1996: 54). Accordingly, political opportunity structures may constrain or trigger movement activity, depending on the positions of political institutions and elites.

The political opportunity approach has been adjusted and improved by the proponents of the framing model over the past decades. For people to mobilize, the claims and the actions of SM leaders must be 'framed' in order to resonate with audiences including the movement's base, media, sympathetic allies, potential recruits and elites (Benford and Snow, 2000: 614). The framing model can in a way be described as a transition from the 'rationalist' trend to its 'culturalist' counterpart where agency and decision-making are dominated by but not reserved for movement leaders. Still, the 'rationalist' tradition remains to be 'too structural' and does address concepts such as emotions, meanings, affect, and bottom-up mobilization. Although the political opportunity and framing models were dominant in the field of SM theory at the end of the 20th century, they have come under the powerful critique of the 'culturalist' theorists from the New Social Movements and Cultural Perspective models.

Although they appreciate the discussion of rational motivations and methods for social mobilization, the 'culturalist' theorists describe 'rationalist' theories such as

the political opportunity model as ‘too structural’ and reinstate the importance of affect, meanings, emotions and agency in the discussion of SMs. At the dawn of the 21st century, the New Social Movements scholars pointed at a paradigm shift that occurred in the 1960s. It was argued that the rise of the post-industrialist economy gave birth to new forms of SMs that focus on human rights-based social and political conflicts (eg. national, anti-war, queer, ecological, feminist movements) as opposed to class-based issues such as economic well being and distribution (Buechler, 1995; Kendall, 2005). Here, the motivations for movement participants are post-material politics and newly constructed identities. Influenced by post-structuralism, the New SMs theory emphasizes situated subjectivity over the objectivity and structuralism of the rationalist tradition. Moving away from organizations’ formal governing structures and emphasizing identity, solidarity and shared experience, the New SMs theory “allows for the possibility to understand the mobilization of loosely connected networked organizations that operate as independent nodes and are “leader-full.”²⁰” In other words, this theory reflects the loosening of the rigid boundaries that exist between movements’ actors and supporters in prior SM theories. The New SMs model gained importance and acceptance over the past decade and inspired the most recent approach toward social movements: the cultural perspective.

Furthering the New SM theory, intellectuals from the cultural perspective rule out the dichotomy between culture and structure and argue that creativity, meanings and emotions are crucial components of the process in which post-industrial identities are created (Jasper, 1997: 175). In other words, collective action is as much a contest over meaning as it is a struggle over resources and political opportunities. Emotions play a crucial role in the ways we perceive our world and the ‘rationalist’ trend falls short of fully explaining how and why people participate in collective action. The ‘culturalist’ trend composed of the New SMs and Cultural perspectives is more

²⁰<http://networkmovements.wordpress.com/2012/04/06/new-social-movements-theory-and-mediated-mobilization/>

central to this thesis because it shifts the focus from structural elements and movement actors to movements' bases and to the ways how cultures, meanings, agencies and subjectivities are negotiated during social mobilization processes.

So far, I have broadly evaluated the transformation of the existing literature on social movements. Expanding this literature, Christian Smith (1996: 2) argues that the study of religion in SM theory has been neglected until recently. According to Smith, religion is a part of the business of social disorder, collective confrontation and political protest. It can be used both for the maintenance of the status quo and the challenging of existing injustices. Smith lists the main reasons for the negligence towards religion in SM studies as the dominance of the secularization theory, structural-functionalism's domination over American sociology in the mid-20th century, the view of religion as a source of consensus and harmony, and the shift away from earlier 'emotional' SM theories (such as the collective behavior and relative deprivation) to later 'rational' ones (rational choice, resource mobilization and political opportunity models). However, we can argue that the importance of religion in discussions of social mobilization increases as the 'culturalist' trend brings back the concepts of affect, meaning and emotions in these discussions.

1.2. Research Design

For the textual part of my research, I used organizational materials from the Turkish state and the Kurdish movement. Examples of such materials are manifestos, legal documents, statutes, programs, written correspondence between actors, interviews, and pamphlets. I also used relevant news articles and publications that have appeared in the media since 1970. Through the use of these texts, I historicize the Kurdish conflict and the use of religious themes within the Kurdish movement.

Furthermore, the narrative, interpretive and performative analyses of these texts shed more light on the positions of the Turkish state and the Kurdish resistance.

Textual analysis of organizational documents and news articles may illuminate the past but understanding the current dynamics in which the Kurdish movement operates requires in-depth face-to-face interviews with movement actors and supporters. In a social movement, the actors both shape and are shaped by the movement's base. This bi-directional relationship requires us to answer the following question: How have the Kurdish movement's actors and base perceived the place of religious motives and themes inside the Kurdish movement? The exploration of how the secularity of the Kurdish movement has been and is perceived by the movement's actors and base is necessary to understand the dynamics of the movement's decision-making processes and constitutes an important aspect of this study.

In the ethnographic part of my research, I interviewed 15 movement actors and supporters between the ages of 25 and 60 in Amed and Istanbul. My reasons for choosing these two cities are practical; in both of these places I had contacts who served as gatekeepers and helped me reach interviewees. Moreover, the different locations of these cities, Northern Kurdistan and Western Turkey respectively, diversified the backgrounds of the interviewees. The interviews were semi-structured and the interviewees mostly determined their course (Barnard, 2000: 193). As the interviewer, I had a more passive role and only intervened to keep the interviewees on topic. I used voice recording and persons' real names only when the interviewees gave me verbal consent²¹.

Since I consider myself a member of the Kurdish movement's base, building a relationship of trust with the interviewees was not difficult. As a politicized individual critical of state practices towards Turkey's Kurdish population, I am in a

²¹ A written consent might work better in a Western context but, given the sensitivity of this issue, it can make interviewees in Turkey uneasy and prove to be counter productive.

privileged position to understand the experiences and the concerns of my interviewees. However, I think that my middle class Istanbulite background at times hindered this process. Despite this risk, I positioned myself as an overt and open researcher. Owing both to this sincerity and the similarity of our political stances, I was perceived as an insider, which in turn enabled me to conduct useful interviews.

Lastly, one of the major gaps in my research was the lack of interviews with active members of the PKK. As the main actor in the Kurdish movement, the PKK is at the center of many debates throughout this thesis. Unfortunately, legal and logistic problems prevent me from carrying out interviews with active militants. However, I had access to a former guerilla who agreed to give me an interview for this research. Through her, I had an insight into the inner-dynamics of the PKK and its secularism.

1.3. Significance

As previously stated, the main question of this thesis is: How can we explain the increasing visibility of religious motives in the Kurdish movement in Turkey? Despite the conservative Kurdish base and the Turkish state's anti-communist propaganda, the PKK has continued to grow since its establishment as a secular movement. The religious themes within the Kurdish movement became visible only recently. The Civilian Friday prayers that started in March 2011, the inclusion of publicly religious figures such as Altan Tan in the movement, the organization of the first Kurdistan Islam Conference, the arrangement of *mevlits* for the deceased PKK guerillas and the use of religious rhetoric in the discussion of the Kurdish issue are important examples of the increasing salience of religious motives in the Kurdish movement in Turkey over the past decade. This transformation constitutes the central puzzle of this study.

How and why is the aforementioned transformation taking place? Many scholars of political sociology focus on the questions of how and why a movement comes into being, but overlook the drastic organizational transformations that take place in different resistance movements after their formation. In explaining the recent transformation of the Kurdish movement, I hope to fill this gap and make a contribution to the broader literature on social movements. In this research, I synthesize the rational choice, political opportunity, and framing models from a 'culturalist' perspective and explore the extent to which these theories can explain the development and transformation of contentious politics in Turkey. A comprehensive inquiry on why the Kurdish movement transforms itself requires the careful analysis of the cultures, meanings and symbols that the movement constructs. By asking the question of 'How?', I hope to have a more comprehensive answer to the question of 'Why?'.

Lastly, in this thesis, I also comment on whether the organizational capacities of the Kurdish movement would be any different today if the PKK had not been as secular as it was during its emergence. If this reflection produces plausible arguments on the movement's history and tactics, it will surely enrich the literature on the Kurdish issue in Turkey. This thesis will also explore the degree to which the Kurdish movement can maintain its secular character. How can the establishment of the Union of Patriotic Imams in 1991, the conservative discourse employed by movement actors, the incorporation of religious figures into the movement and the Civilian Friday prayers be explained and contextualized? With a comprehensive analysis of these phenomena, we can speculate on the consequences of the emergence of religious motives inside the Kurdish movement in Turkey.

CHAPTER 2

THE ESTABLISHMENT AND HISTORY OF THE SECULAR PKK

As previously stated, the Civilian Friday prayers, the organization of the first Kurdistan Islam Conference, the arrangement of *mevlits* for the deceased PKK guerillas and the use of a religious rhetoric in the discussion of the Kurdish issue are important examples of the increasing salience of a religious themes in the Kurdish movement in Turkey over the past decade. In this thesis, I argue that this change reflects a deeper fundamental transformation that has taken place inside the movement. In order to better understand this increasing visibility of religious motives and the recent transformation of the Kurdish movement, one must contextualize the birth of the movement in the 1970s and its development in the 1980s and the 1990s. In this chapter, I historicize the movement's secularism through examining organizational texts and news articles. I also refer to the interviews I carried out in Amed and Istanbul in order to explore movement members' and sympathizers' perceptions of the Kurdish movement's secularism.

2.1. The Birth of the PKK

The PKK was established in Amed on November 27, 1978, as a Marxist-Leninist political party (Jongerden and Akkaya, 2011: 125). Unlike the Kurdish political organizations of the period, the PKK set the creation of an independent

Kurdistan as its main goal and identified the use of violence as a political instrument. Moreover, it drew its members and militants from the disenfranchised members of Kurdish society such as students, workers and peasants. This put the PKK in a unique position because Kurdish political parties have historically “adopted a rather conservative outlook and organized around tribal leaders and structures” (Ibid: 124). The unorthodoxy of the PKK’s formation can also be observed in the words of Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız, who is the director of a women’s grassroots NGO in Amed:

“ ...Today we say that there were twenty-nine uprisings before the organization of the PKK. Most of these were actually formed along conservative lines, also a bit nationalist. Conservatism and nationalism [were] intertwined²².”

The core group establishing the PKK was composed of Kurdish students in Turkey’s capital Ankara and led by Abdullah Öcalan; a political science student in Ankara University. Most of these students were inspired by the revolutionary struggles that were taking place in different parts of the world such as Cuba, Palestine, Angola, Laos and Algeria. They were active in workers’ protests and attended the meetings of various Turkish left-wing organizations such as the People’s Liberation Party-Front of Turkey (*Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi*, THKP-C) and the Workers and Peasants Liberation Army of Turkey (*Türkiye İşçi ve Köylü Kurtuluş Ordusu*, TİKKO). Soon after their politicization, Abdullah Öcalan and his comrades became disillusioned with revolutionary Turkish organizations due to their inadequate focus on the assimilation of Kurds in Turkey. In response to Kurdish political demands, these organizations have typically invited Kurds to focus on the class struggle in Turkey, suggesting that the Kurdish issue would automatically be solved when a class revolution takes place in the country.

²² “...Bugün PKK daha hani örgütlü bi şekle girmeden önce, biz yirmidokuz tane isyandan bahsediyoruz. Bunların çoğu aslında o muhafazakar çizgide oluşmuş isyanlar, ulusalcı çizgi biraz da. Hani ulusalcılıkla muhafazakarlık içiçe geçmiş.”

Unlike the armed revolutionary groups of the 1970s in Turkey, the PKK did not immediately attack the security forces of the state and underwent a period of training and preparation. This was mainly because the Turkish state brutally crushed all left-wing opposition groups as soon as it discovered them. Therefore, although the PKK was established in 1978, it carried out its first attack on the Turkish military in 1984 (Ibid: 131). For six years, the PKK organizers traveled in different parts of Kurdistan, held town meetings and recruited new militants. During these years, the PKK also consolidated the Kurdish opposition by forcing, at times violently, other political parties in Northern Kurdistan to either join the PKK or cease their political activities (Marcus, 2007: 31). By 1984, the PKK had local support in many towns and villages across Northern Kurdistan. This support continued to grow after 1984 and the PKK became the most serious threat to the Turkish Republic. Now, let us turn to the details of this mobilization process.

2.2. The Dynamics within the PKK

“ As the movement came to the cities after the 90s, this contradiction deepened. It became a torture to go to the schools of the system. Everyday I was questioning, ‘If I am Kurdish, why do I study here? Why am I forced to take these classes? Why can I not speak Kurdish?’ We had a National Security course, given by a military officer²³...I said that the root of a word was Kurdish. Slowly and slowly, I was becoming rebellious. Then the teacher slapped me in such a way! He said, ‘There is no language called Kurdish! How do you make this thing up?’ He said, ‘Who enters such thoughts into your brain? I will call your father!’ But seriously, my nose was bleeding so much, and this guy was holding me and

²³ The National Security courses, given by military officers, are mandatory and continue to be taught until today.

asking ‘Who told you this?’, that this was a Kurdish word. On that day, I decided that I could not live in this system. On that very day, I made my decision. As the guerillas visited our house, this [decision] intensified. Although I became a civil servant, I realized that I could not live like this. One day, my mother visited me as I was in the office. I went downstairs to meet my mother and she spoke in Kurdish. At that moment my supervisor came and said ‘Why is your mother speaking in Kurdish here?’ That was the second blow for me. I said ‘The hell with state offices, with being a civil servant, with schools, with everything!’ I made my decision and did not let my family sense it. I had a national consciousness and with that, I joined [the PKK]²⁴.”
(Arya Asmin)

The excerpt above is from an interview I made in Istanbul with Arya Asmin. Arya joined the PKK in 1992 and was captured in Syria in 2001. After spending one year in a Syrian prison cell, she was handed over to Turkish security forces and spent

²⁴ “Yani 90lardan sonra o hareketin tamamıyla şehirlere inmesiyle birlikte bu çelişki gittikçe derinleşti. Artık sistem okullarında okumak tamamıyla bi işkence halini almaya başladı. Yani hergün şeyin sorgulamasını yapıyordum, ‘Madem ki ben Kürdüm neden ben burda okuyorum? Neden zoraki bir şekilde bu dersleri görüyorum? Neden Kürtçe konuşamıyorum?’ Bizim Milli Güvenlik dersi vardı, bi tane subay geliyordu...Bi tane kelimenin kökeninin Kürtçe olduğunu ben söyledim. Artık biraz yavaş yavaş böyle asilik şeylerim başlamıştı. Öğretmenden öyle bi tokat yedim ki! Dedi ‘Kürtçe diye bi dil yoktur! Sen nerden uyduruyorsun?’ dedi ‘Kim bunları senin kafana koymuş? Babanı çağıracam!’ Ama var ya böyle burnumdan kan geliyor, adam ha bire bastırıyor, böyle tutmuş buramı ‘Kim sana bunu söylemiş?’ yani bunun Kürtçe şey olduğunu. O gün işte, artık bu sistem içersinde yaşayamayacağımın kararını verdim yani. O gün asıl o gün o kararı verdim. Gerillaların gelip gitmesiyle birlikte bu bende daha çok yoğunlaştı. Ha devlet memuru olmama rağmen birgün baktım ki artık yaşanılacak gibi değil yani. Birgün annem geldi işte ben daireyedim annem geldi. Ben de aşağı gittim annemi almaya, annem Kürtçe konuştu. O esnada bizim müdür geldi, dedi ‘Senin annen niye burda Kürtçe konuşuyor?’ O, ikinci darbe oldu benim için. Dedim ‘Ne devletin daireleri, ne memurluğu, ne okulu, ne hiçbir şey!’ Kararımı verdim, aileye hissettirmedim, hissettirmedim kararımı verdim. Bu şekilde yani, belli bi ulusal bilinç vardı yani, onla birlikte katıldım.”

five years in Turkish prisons. Currently, Arya resides in Istanbul and works in a pro-PKK journal. Above, Arya describes how she became politicized and mobilized in the Kurdish movement. With regards to the attitude towards religion inside the PKK, she makes the following statement:

“ Let me tell you frankly, before 2000 there was not any [focus on religion]. You know Marx says ‘Religion is the opium of the people,’ it was just that identification. The PKK never questioned [analyzed] religion²⁵.”

The statement above shows that the PKK had a critical approach towards religion in its earlier years. Identifying religion as the opium of the people, most of the PKK cadres did not have a religious discourse. One can observe the PKK’s critical approach towards religion also through the examination of organizational documents. In 1989, the PKK leader Abdullah Öcalan wrote a book entitled ‘The Revolutionary Approach to the Problem of Religion²⁶’ (*Din Sorununa Devrimci Yaklaşım*). In this book, Öcalan provides the readers with a brief history of monotheistic religions and offers his analysis of how religions shape, and are shaped by, humanbeings (Öcalan, 2008, 3rd edition). His critical approach towards religion can be observed in the title of this book. Identifying religion as a problem, Öcalan points at how religions have been used in history by power holders in order to maintain the status quo of their times. Öcalan exhibits a similar attitude towards religion in other writings. In ‘The Fact of the Oligarchical Republic’ (*Oligarşik Cumhuriyet Gerçeği*), Öcalan suggests that Kurds became more Islamist as they lost their Kurdishness (Öcalan, 2001: 12). Creating a link between Kurds’ Islamization

²⁵ “2000’den öncesini, ben sana açık söyliyim şey yoktu. Marks hani denir ya ‘Din bi afyondur,’ sadece o belirlemeden ibaretti. PKK hiçbir zaman dini şey yapmadı, uygulamasını yapmadı.”

²⁶ The names of Öcalan’s books were translated by the author of this thesis.

and assimilation, Öcalan points at the political uses and functions of religion in Kurdish history.

The PKK's critical approach towards religion, especially Islam, has been manipulated by Turkish media outlets and politicians since the 1990s. In an article that appeared in the *toplumsalhafiza.com* [collectivememory.com] website in 2011, the author reviews Abdullah Öcalan's previous statements on religion and concludes that he neglected, and even insulted, Islam in the 1990s²⁷. Similarly, the former Turkish Minister of Interior Affairs İdris Naim Şahin recently showed photos of two PKK militants that were posing with a wild boar that they had just killed²⁸ and circulated a video of four PKK militants making a parody of *namaz* performances in order to prove that the PKK has been a Communist, atheist and anti-Islamic organization since its establishment²⁹. Such anti-communist state propaganda at times includes anti-Armenian racism and describes the PKK as a 'communist-Armenian-terrorist organization'³⁰. Although such statements are manipulative and farfetched, they have found audience among the Kurdish population in Turkey. Many Kurds viewed the PKK as a 'heathen and communist organization' in the 1990s and some still continue to do so. The below excerpt serves as an example of this perception of the PKK:

“ Now I say this openly and clearly, if you are doing politics in a place, you have to be knowledgeable about the people living there. For example, if you are working in the Kurdish geography, you have to know that religion has a strong influence among Kurds. You want to work in a religious environment, you want to earn the approval of that region. Despite this, you work in an opposite way,

²⁷ http://www.toplumsalhafiza.com/ocalanin-din-hakkindaki-donusumu_11494.html

²⁸ Like Judaism, Islam forbids the consumption of pork-related products. Although there is no proof of these two militants' consumption of the boar that they killed, the minister is convinced that this photo 'exposes the truth about the anti-Islamic PKK.'

²⁹ <http://www.haberdar.com/meclis-te-pkk-dinsizdir-tartismasi-3475545-haberi>

³⁰ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=237804>

you work with a method different than the people in that area perceive. You will not be very successful. The Kurdish movement was not very influential among the people [in Kurdistan] because it had a leftist point of departure³¹.” (Zülfü Çiftkuran, emphasis added)

Another interviewee goes even further, claiming that the PKK used an atheist discourse in the 1990s:

“ In our village, nearly 20-30 people went to the mountains [joined the PKK]-almost 30. So as one of them was going, his or her father was reading the Koran. He or she got mad at him [the father], saying ‘Why are you reading the Koran? We will be in this state as you continue reading the Koran’ as he or she left. Things like that. An atheist discourse against religion and religious beliefs was used in the 90s. And this directly caused people to be wary of them³².” (Adnan Ferat)

Both of the statements above were given by interviewees who had been distanced from the PKK in the past mainly because of their aforementioned perception. Both interviewees are now closer to the Kurdish movement and suggest that the movement’s hostility towards religion no longer exists. Although I agree with the statement that Islam and religious themes have found more space inside the

³¹ “Şimdi şunu açık ve net söylüyorum, siz bi yerde siyaset ettiğiniz zaman o yerin, o bölge insanının hakkında bilgi sahibi olmanız gerekir. Örneğin Kürt coğrafyasında eğer bi çalışma yapıyorsanız, Kürtlerin dini yönün ağır bastığını bilmeniz lazım. Ve şimdi siz kağıp ta o dini yönü ağır olan bi bölgede bi çalışma yapacağsınız, o bölgenin rızasını kazanmak isteyeceksiniz ve ilerlemesini isteyeceksiniz. Ama buna nazaran, o bölge insanın zittına-tersinden, onun algıladığı değil de başka yönden bi yöntemle siz buna başvurduğunuz zaman fazla başarılı olamazsınız. Kürt hareketi ilk çıkışta, sol üzeri olduğu için bölge halki içerisinde pek fazla ağırlığı olmadı.”

³² “Bizim köyde, 20-30 tane falan dağa çıkan oldu-30’a yakın. İşte bi tanesi dağa çıkarken babası Kuran okuyor...Bu kızıyor babasına, ‘Sen ne Kuran okuyorsun? Sen bu Kuran’ı okudukça biz bu halde olacağız’ diye çıkıyor yani. Bu tür şeyler. Dine karşı ve dini inancın kendisine karşı, yani ateist söylem şey oldu yani, 90lı yıllarda çok pratikleştirildi. Bu da tabi çekinceye yol açtı direk algılarda.”

Kurdish movement over the past decade, I believe that the two statements above reflect a misconception about the PKK and the larger Kurdish movement. To clarify, PKK actors' critical approach towards religion does not imply that the PKK as an organization disrespected people's religious beliefs or practices. In fact, the PKK leader Öcalan was well aware of the denialist approach to religion among communist groups and included the following statement in the introduction of his book on religion:

“ The denialist approach to religion under the name of communism has created a dangerous effect in general, but particularly in the Middle East. Let us state that this approach has caused alienation from the people and therefore enabled the empowerment of reactionary attitudes. We can even say that the denialist approach to religion is a crude application of dialectic materialism and constitutes one of the major reasons why revolutions have not advanced in the Middle East³³.” (Öcalan, 2008, 3rd edition: 11)

At this point, one can question whether Öcalan's caution about the denialist approach was shared among PKK militants and insist that the PKK as an organization was hostile towards religious beliefs and practices. However, former guerilla Arya Asmin's following statement provides us with an insight into the inner dynamics of the PKK and forces us to differentiate between criticism and disrespect or hostility:

“ In the guerilla, I never personally saw people criticize, look down upon or approach differently those friends who performed the *namaz*³⁴. I never saw it in the areas that I lived in, at least. You can debate the conditions for

³³ “*Din gerçeğine komünizm adı altında inkârcı yaklaşım, genelde olduğu kadar, özellikle Ortadoğu halklarında çok tehlikeli bir etki yaratmıştır. Bu yaklaşımın halktan soyutlanmaya, dolayısıyla da gericiliğin oldukça güçlenmesine yol açtığını hemen belirtelim. Hatta denilebilir ki, din gerçeğine inkârcı yaklaşım, diyalektik materyalizmin kaba uygulanması anlamında olup, Ortadoğu devrimlerinin gelişmeişinin en önemli nedenlerinden birisidir.*”

³⁴ Islamic prayers that are performed five times a day.

performing *namaz* in a war zone. But those conditions were created for the people. For example, a guerilla simply has to provide his or her security. You need to have guards for keeping watch, no? But for the friends that performed *namaz*, their watch times arranged in accordance with the prayer times. Or their patrol schedules were change accordingly... It [the PKK] never intervened in people's religious beliefs. For example, I remember, the guerilla friends came to us, my mother and them would be performing *namaz*. When the friends [guerillas] entered [the house] as my mother was praying, the friends would step back [give her room to pray comfortably]. Afterall, it was about respect, she had a religious belief and they respected it. During the months for fasting, the guerillas would not even drink a cup of water³⁵.”

In the first part of this statement, Arya suggests that there were religious guerillas in the PKK and that these guerillas were not treated any differently. Therefore, one could argue that the PKK leaders did not have a hostile approach towards religious practices among the guerillas. In the second part, the discussion shifts to the PKK militants' interaction with Kurdish civilians and Arya explains that PKK militants were careful in not allowing their critical approach towards religion to hinder the mobilization of Kurdish people and prevent the growth of the movement's

³⁵ “Gerillada, hiçbir zaman bu namaz kılan arkadaşların ayıpsandığını işte farklı bir şekilde yaklaşıldığını veya bu arkadaşların eleştirildiğini bizzat kendim görmedim yani, yaşamadım. En azından yaşadığım alan itibariyle bunu görmedim. Bi savaş sahasında sen-namaz kılma şartların ne kadardır o bile dahi tartışılır. Ama o insanlara o koşullar yaratılıyordu yani. Mesela, en basidinden diyelim bi gerilla kendi güvenliğinin sağlamak zorundadır. Nöbet saatleri olması gerekiyor değil mi? Ama namaz kılan arkadaşların nöbet saatleri, namaz saatlerine göre değiştiriliyordu. Veya bi devriyeye çıkması gerekirken onu değiştiriyordu...Hiçbir zaman insanların dini inançlarına da karışmadı. Mesela ben hatırlıyorum çocukluğumda gerilla arkadaşlar geliyordu bize, annem onlar namaz kıarlardı. Arkadaşlar içeriye girdiklerinde annem namaz kıldığında arkadaşlar geri çekilirlerdi. Bir saygınlıktı sonuçta, onun bir dini inancı var ona karşı bir saygınlıktı. Oruçlu, oruç ayı olduğunda gerillalar geldiğinde hiçbir şekilde, bir bardak su bile dahi içmezlerdi.”

base. Therefore, the claim that the PKK has been an anti-Islamic and ‘heathen’ organization remains to be problematic. Still, the PKK was aware of this misconception and began to implement policies in the early 1990s with the aim of countering the Turkish state’s anti-PKK propaganda with regards to religion.

In a top-down fashion, the PKK leaders ordered the establishment of the Union of Patriotic Imams (Yekîtiya Meleyên Welatparêz, *YMW*) in 1991 (Bruinessen, 1999). This union brought together several *seydas* across Northern Kurdistan and aimed to counter the Turkish state’s anti-PKK propaganda portraying the party as a heathen and anti-Islamic organization. However, the union was not very effective and did not influence the Kurdish population living in Turkey. The excerpt below shows the limits of the YMW’s effectiveness in Kurdistan:

“ I swear to God, let me tell you openly, I do not know much about the Union of [Patriotic] Imams. I know that it existed and had a role in sectarian and tribal conflicts. I know that they established a certain degree of social peace...I know that they resolved blood feuds and enmities, they were respected for that. But I did not follow them closely or had anything to do with them³⁶.”
(Arya Asmin)

As we can see above, the union did not reach its goal of countering state propaganda on religion and had a more instrumental role in sectarian and tribal conflicts such as blood feuds. The main reason for this limited effectiveness is the ‘top-down’ establishment of this organization. Not having grassroots involvement and support in its foundation, YMW was rather perceived as a tactical move in reaction to

³⁶ “*Valla hani sana açık söyliyim İmamlar Birliği hakkında çok fazla benim bilgim yok. Yani öyle bi birliğin olduğunu biliyorum, özellikle şey, mezhepsel-aşiretsel sorunlarda ön planda olduğunu biliyorum. Belli toplumsal bi barışı sağladıklarını biliyorum halk içersinde...Kan davalarını falan çözdüklerini, düşmanlıkları çözdüğünü yani böyle bi itibarın olduğunu biliyorum yani. Etkin bi rol oynuyor o noktada aslında, Kürdistan’da etkin bi rol oynuyor. Ama benim bi onlarla öyle bir şeyim olmamıştı yani yakın bir takibim falan olmamış.*”

the state's anti-PKK propaganda. The following conversation from the interview I made with Zülküf Xweşhevi, a non-partisan religious high-school teacher from Amed, portrays this public perception of the union:

“ Z.X.: maybe...the Union of [Patriotic] Imams...was created because of the concern for responding, with religion, to the strong religious [state] discourse...it emerged as a political tactic that needed to be employed, I think³⁷.”

After the failure of the Union of Patriotic Imams in mobilizing the Kurdish masses, the Kurdish movement leaders organized the Islamic Movement of Kurdistan (*Hereketa Îslamiya Kurdistanê, HÎK*) in 1993. Unlike the Union of Patriotic Imams, the HÎK was a diaspora movement based in Europe, mainly Germany. Since 1993, the HÎK has been leading religious protests and meetings in Europe where *seydas* discuss the Kurdish issue and use Islamic motives extensively³⁸. In 2004, the HÎK changed its name to Islamic Society of Kurdistan (*Civaka Îslamiya Kurdistan, CÎK*) and continued its activism in Europe. Although it was also established in a top-down fashion, the lack of extensive Turkish state propaganda in Europe enabled the CÎK to influence the Kurdish masses until today.

2.3. PKK Mobilization despite the Organization's Critical Approach towards Islam

Although the PKK's critical approach to Islam, combined with the state propaganda portraying the PKK as a heathen organization, hindered the mobilization of Kurdish masses in some parts of Kurdistan, it did not prevent the PKK from

³⁷ “Z.X.: Belki de...İmamlar Birliği...güçlü dini söyleme karşı dinle cevap verme endişesiyle ortaya çıkmış...O sürecin bir gereği olarak, yapılması gereken bir siyasal taktik olarak çıktığını düşünüyorum.”

³⁸ <http://www.cik-baweri.com/en/>

gaining millions of supporters and expanding its base in the 1990s. Religion is only one aspect of the Kurdish movement's mobilization and other factors have enabled the increase in PKK support across Turkey and Kurdistan. Arya Asmin points at the personal interactions between Kurdish civilians and PKK militants as a key element of this increasing support:

“ So the Leadership³⁹ always says, ‘The PKK’s acceptance by the people is...about the way guerillas sit [behave] and live⁴⁰.’”

Moving away from the daily encounters between civilians and guerillas, the BDP parliamentarian Altan Tan points at the history of the Kurdish issue in Turkey and the lack of a solution to it:

“ Now let us imagine someone...who sympathizes with the PKK. This person’s son, daughter, brother, cousin, one or more than one of these people are in the mountains. One or more than one people have lost their lives or are in prison. The first one is this, this interlace. The second one is that no one debates the PKK’s ideology, whether it is Marxism, Socialism, Stalinism or Leninism. I mean the masses that support, except for the few elite intellectuals...They say ‘I have rights, rights that are violated. I am pressured, tortured and treated unfairly. Necmettin Erbakan, Tayyip Erdoğan, Ali, Veli, Hasan, Hüseyin, I supported these people but the issue is not solved. They deceived me, stalled me but the PKK or KCK or DTP or BDP, Kurdish political organizations fought for me.’ As long as the lack of a solution to it

³⁹ Although the word *Önderlik* (Leadership) does not refer to a particular person in any language, it is used specifically for Abdullah Öcalan by the actors and the supporters of the Kurdish movement, indicating the importance of this figure in Kurdish society.

⁴⁰ “*Yani, Önderlik hep şey der, yani ‘PKK’nin ilk halk içersindeki kabulü...gerillaların oturma ve yaşam tarzlarıyla alakalı bi şeydir.*”

remains, nobody judges the ideology, program or attitudes⁴¹.”

In the two statements above, interviewees point out several important factors that have contributed to the Kurdish movement's growth in Kurdistan during the 1990s despite the heavy state propaganda portraying the PKK as a heathen and anti-Islamic organization. Although the daily interactions between Kurdish civilians and PKK guerillas, and the lack of a solution to the Kurdish issue, are important in the discussion of Kurdish mobilization, they do not explain why the aforementioned state propaganda could not prevent the PKK from expanding its base. An interviewee pointed at the religious justifications Kurdish people gave for the PKK rebellion, despite the PKK's critical approach towards religion, in the following way:

“ Among the people, in my village, in my district, even in the cities some people, the ones except the political cadres, did not understand these issues. There were even the ones that defended this PKK discourse with religion, that defended with religion by linking it [PKK's insurgency] with religion⁴².” (Zülküf Xweşhevi)

⁴¹ “Şu an PKK'ye sempati duyan...bir şahıs düşünelim. Bunun oğlu, kızı, kardeşi, amcası oğlu, dayısı oğlu, bunlardan biri veya birkaçı mutlaka dağda. Biri veya birkaçı mutlaka dağda hayatını kaybetmiş, biri veya birkaçı mutlaka cezaevinde. Böyle bir içiçe geçmişlik var, birincisi bu. İkincisi, dönüp de kimse PKK'nin ideolojisini, yani Marksizm midir Sosyalizm midir Stalinizm midir Leninizm midir bunu tartışmıyor. Yani destek veren kitleyi kastediyorum ben, çok az bir elit aydın entellektüel okumuş yazmış kitle hariç...Şunu söylüyor, diyor ki 'Benim haklarım var, gaspedilen haklarım var. Bana uygulanan bir baskı var, zulüm var, işkence var. Necmettin Erbakan, Tayyip Erdoğan, Ali, Veli, Hasan, Hüseyin, bunlara ben destek verdim ama şu ana kadar bu sorun çözülmedi. Bunlar beni kandırdı, oyaladı ama PKK veya KCK veya DTP veya BDP, kimse Kürt siyasal örgütleri bunlar benim için mücadele etti.' Şimdi bu çözümsüzlük devam ettiği müddetçe kimse ideolojiyi, programı, tavırları yargılamıyor.”

⁴² “Halk içerisinde, benim köyümde, benim ilçemde, şehirlerde bile bu ideolojiyi benimseyen bazı kadrolar, siyasal kadrolar dışında halk zaten bu meseleleri pek anlamıyordu. Hatta PKK'nin bu söylemini de dinle savunan, dine ekleyerek bi şekilde dinle savunusunu yapan şeyler de vardı.”

Shortly after this interview, another interviewee provided me with the perfect example of these religious justifications:

“ In 1995, Günay Aslan asked Mr. Öcalan this question. About religion, I want to remind you of 1995. Mr. Öcalan responded to that friend in this way: ‘I myself, when I was a child, I would fill the stove for the Hodja as I was going to the mosque. And I was reading the Koran, performing the *namaz* and fasting. I performed the *namaz* in such a way that the Hodja would tell me ‘Öcalan, you will fly with this *namaz*, you will fly with this *namaz*!’” Mr. Öcalan never took up a position against religion. He never objected to it. The second answer [question] Günay Aslan asked was: ‘If you win, let’s say you won and Kurdistan Independence Movement was in power, how will you rule?’ In response, Mr. Öcalan said this: ‘I will have a referendum. If my people want sheria I will bring sheria, if they want [secular] law, I will bring [secular] law.’ That is freedom. Whatever the people want a person acts accordingly⁴³.’ (Mehmet Eminoğlu)

Although I was unable to find any information on Günay Aslan’s interview, my interviewee’s narration of Aslan’s interview and emphasis on Abdullah Öcalan’s piety shows how religious justifications were given for the PKK rebellion by the base of the Kurdish movement. Given the religious majority of the Kurdish masses that

⁴³ “1995’te Günay Aslan, Sayın Öcalan’a bu soruyu sordu. Dinle alakalı, 1995’in hatırlatması yapmağ istiyorum. Sayın Öcalan o zaman o arkadaşına böyle yanıt verdi: ‘Kendim, ben ufağ iken, camiye giderken Hoca’ya sabahleyin sobayı ben dolduruyordum. Ve hem Kuran’i okuyordum, namazımı kılıyordum, orucumu da tutuyordum. Hatta öyle namaz kılıyordum ki Hoca bana diyordu ‘Öcalan sen uçacaksın bu namazla, bu namazla uçacağsın!’ Sayın Öcalan dine karşı bir tavır koymadı ve koymamıştır. Dine karşı de çığmamıştır. Yalnız Günay Aslan’ın sorduğu ikinci cevap: ‘Eğer siz başarılırsanız, diyelim ki kazandınız Kürdistan Özgürlük Hareketi başa geldi, yönetiminiz ne olacağ?’ Cevaben Sayın Öcalan kendisine böyle cevap verdi: ‘Ben halk oylamasına gideceğim. Milletim şeriat istediye şeriatı koyacağım, kanunu isterse kanunu birağacam.’ Zaten özgürlük böyle. Yani millet ne isterse insan ona göre hareket eder.”

have supported the PKK, such religious justifications given for the rebellion are not surprising. However, one should also mention the secularizing effect of the PKK on the Kurdish population in Turkey. In the 1970s, the PKK viewed itself as a wake-up call to Kurdish people from the oppression they had experienced for many decades. PKK cadres traveled across Northern Kurdistan in the 1970s and held town meetings where they explained the several goals of their resistance. The PKK did not only fight against the Turkish state but also against certain components of Kurdish society such as feudalism (van Bruinessen, 2000: 9) and sexism (Çağlayan, 2007b: 97). The party declared war on many Kurdish feudal lords and opened all of its ranks to women as well as men. As the PKK mobilized hundreds of thousands of people over the 1970s and the 1980s, both of the aforementioned components became weaker. Throughout this transformation, the Kurdish society in Turkey became more secular. In the discussion of the Kurdish issue, the PKK cadres and sympathizers mainly employed a secular and Marxist-Leninist discourse. The participation of thousands of Kurdish women, the majority of whom did not wear headscarves, in the PKK can be read as an indicator of the secularizing affect the PKK had on the predominantly Muslim and conservative Kurdish society where women's social and political participation had been minimal. Although the expansion of the PKK's base in the 1990s enabled the emergence of Islamic motives inside the movement over the past decade, the top-down relation the PKK leaders had with their constituents in the 1970s and the 1980s had a secularizing affect on Kurdish society. The mayor of the Sur district in Amed, Abdullah Demirbaş, describes this complex relationship between the leaders and the base of the Kurdish movement as follows:

“ So there is both, the [PKK's] emerging approaches [that are critical towards Islam] change the [Kurdish] society and the society's [religious] sensitivities change

the organization. We in fact have both, this is a complementary process⁴⁴.”

As the PKK increased its influence among the Kurds in Turkey, the 1990s saw the rapid expansion of the Kurdish movement. The first legal pro-PKK political party, the People’s Labor Party (*Halkın Emek Partisi, HEP*), was established in 1990. In 1991, it entered the elections and won 18 seats in the Turkish parliament⁴⁵. Kurdish women’s mobilization grew rapidly and the Patriotic Women’s Association (*Yurtsever Kadınlar Derneği, YDK*) was founded in this period (Çağlayan, 2007a: 57). Pro-PKK news outlets such as *Özgür Gündem*, *Fırat News Agency* and *MED TV* were established in the 1990s (Akyol, 2010). Cultural organizations such as the Istanbul Kurdish Institute and the Mesopotamia Culture Center were also established in the early 1990s. All of the organizations above were legally independent of the PKK but shared its principles and constituted the social web of the Kurdish movement. Hundreds of thousands of Kurds participated in mass action and street protests spread across Kurdistan.

2.4. The Conflict with the Kurdish Hizbullah

The ‘socialization’ of the PKK increased the party’s visibility and implied the transformation of the organization into a complex social movement. However, this process did not go smoothly and the 1990s also witnessed the peak of the armed conflict. Thousands of people, mostly civilians, lost their lives in the war between the

⁴⁴ “*Şimdi aslında ikisi de var, yani gelişen değişen yaklaşımların toplumu değiştirmesi var, bir de toplumdaki hassasiyetlerin örgütü de değiştirmesi var. İkisi de var aslında, birbirini tamamlayan bir süreçtir.*”

⁴⁵ <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/117387-1990dan-bugune-hepten-dtpye-kurtlerin-zorlu-siyaset-mucadelesi>

Turkish state and the PKK. The State of Emergency (*Olağanüstü Hal*, OHAL) that was created by the state in 1987 intensified in the 1990s and human rights violations became common practice in this period. Unable to ‘cope’ with the social mobilization of the Kurdish masses, the Turkish state targeted civilians and thousands of Kurdish activists ‘disappeared’ while in custody⁴⁶. The state was not alone in these murders and collaborated with the Kurdish Hizbullah between 1992 and 1996. Until today, state officials denied the existence of this collaboration.

According to the 2011 Bill of Indictment drafted by Turkish prosecutors during the Hizbullah case, the Hizbullah had existed in Northern Kurdistan but increased its activities and bore arms in the early 1990s in response to the PKK’s establishment of the Union of Patriotic Imams and efforts to mobilize religious Kurds⁴⁷. Composed of Islamist Kurds, the Hizbullah was influential in Amed and Elih (Batman). To summarize briefly, the Hizbullah proclaimed the PKK to be a heathen organization, entered into an armed conflict with the Kurdish movement and functioned as a paramilitary group in the conflict. The aforementioned bill of indictment also claims that the organization killed 526 Kurdish activists and politicians between 1992 and 1994. Interviewee Zülküf Xweşhevi was a high school student in Amed during the early 1990s and witnessed the Hizbullah-PKK conflict. As an individual critical of both the Hizbullah and the PKK, his testimony stated below is invaluable for understanding the dynamics of the period:

“ Students in the streets [were], executing people, protesting the Kurdish national discourse, labeling Kurdish nationalist groups as ‘those that want to alienate us from our religion and faith, those secular heathens.’ They [these students] were used for attacking and intimidating people with the consciousness of being a

⁴⁶<http://www.tihv.org.tr/index.php?TBMM-AEnsan-HaklarAEnAE-AEnceleme-Komisyonu-TAEHV-YAnetim-Kurulu-Ayesi-AoesterciaEyi-Dinledi>

⁴⁷<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&CategoryID=77&ArticleID=1049700>

Kurd. In these cities, especially in some, Diyarbakır was among them, also Batman. So in some districts, the civilians who sympathized with Kurdishness, or lets say had ties with the PKK, the catastrophe [against them] happened with the support of JITEM⁴⁸ and intelligence agencies⁴⁹.”

Another interviewee from Amed focuses on the effects of the Hizbullah on women’s lives in Kurdistan:

“ The Hizbullah massacred, especially in Kurdistan. In the case of women, many women could not even go out in the street on their own because nitric acid was thrown at them or they were chopped up. These [women] were the ones that went to school, let me say that. These things happened to them because they went to school⁵⁰.”
(Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız)

Both of the statements above portray the tragedies that took place in Northern Kurdistan during the first half of the 1990s. With the involvement of the Hizbullah in the war between the PKK and the Turkish state, the discussion of religion in the

⁴⁸ The Gendarmerie Intelligence and Counter-Terrorism Organization (*Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Teşkilatı*) is a controversial branch of the Turkish Gendarmerie and is held responsible for collaborating with the Hizbullah and murdering Kurdish civilians.

⁴⁹ “Öğrenciler sokaklarda, insanları infaz eden, Kürt ulusal söylemine karşı çıkan, ‘bunun karşısında bunun dinimizden-inancımızdan bizi soyutlamak isteyen, işte laik, kafır,’ şu bu yaftalarla Kürt ulusal çevrelere, işte Kürtlük zihniyetini taşıyan insanlara bir saldırı ve sindirme politikasının aleti olmuşlardı. Bu şehirlerde, özellikle bazı şehirlerde, Diyarbakır da bunun içinde idi, Batman da. İşte bazı ilçelerde bunlar, sivil alandaki Kürtlüğe sempati duyan, diyelim ki belki PKK’yle ilişkisi olan insanları bir şekilde JİTEM’in, istihbarat örgütlerinin desteğiyle-böyle bir facia da oldu.”

⁵⁰ “Hizbullah katliam yaptı, Kürdistan’da özellikle. Yani, kadınlar özgününde söylüyorum bunu, o dönem bir sürü kadın bi daha, hani bireysel olarak sokağa bile çıkamıycakları şekilde kezzaplandılar, kesildiler, satırlandılar yani. Bunlar okula gidenlerdi, öyle söylüyüm. Okula gittikleri için bunlar başına geldi.”

Kurdish conflict became more complicated and important. The emerging religious motives within the Kurdish movement weakened and the conflict with Hizbullah can be described as another reason for the failure of religious mobilization attempts such as the Union of Patriotic Imams. Interviewee Zülküf Xweşhevi furthers this claim as he suggests that the Hizbullah's use of religion as a political instrument against the PKK was the major reason for the PKK leaders' critical approach towards religion:

“ We were seeing this hesitance, caution, even anger against religious people among the active members of the PKK and the BDP. But this, when I approached [communicated with] these people...I saw that this anti-religious attitude was a consequence of the aggressive psychology and people that attacked organized Kurds and PKK circles in the name of religion...But I don't blame those people [with the anti-religious attitude] because what do you do when religion is used against you as a political instrument and you don't have the religious literature as well as the sociological and political culture that is necessary for responding properly? In this victim psychology, you refuse religious culture-there is such a handicap within the Kurdish movement⁵¹.”

The excerpt above is not entirely inaccurate because the PKK leaders' critical approach towards religion precedes the Hizbullah-PKK conflict. Still, the statement is important because it gives us a sense of the negative effects the Hizbullah conflict had on PKK members and supporters. In the late 1990s, the Hizbullah became too

⁵¹ “PKK'nin, BDP çevresinin içinde aktif olarak çalışan insanlarda dini-dindarlara karşı bir temkin, bir çekince, hatta bazen bir öfke olduğunu görüyoduk. Fakat bunu, işte bazı insanlara yaklaşıncaya...Bu din karşıtlığı denilen şeyin aslında din söylemiyle Kürtlere, örgütlü Kürtlere, PKK çevresine saldıran insan-saldırma psikolojisinin bir tezahürü olduğunu algıladım...Fakat ben o insanları da suçlamıyorum çünkü din siyasi malzeme olarak size karşı kullanıldığında ve siz onu göreceksiniz, ona cevap verebilecek dini literatüre, sosyolojik, politik kültüre sahip değilseniz, veya en azından dinle doğru ilişkiyi kuramamışsanız, siz ne yapıyorsunuz? Siz de kurban psikolojisiyle kendinizi din dışı, dini kültürü reddederek-böyle bir handicap var Kürt hareketi içerisinde.”

difficult to control for the Turkish state and security forces captured most of the group's members. After the conflict with the Hizbullah, the PKK entered a period where religious themes were almost non-existent. It took approximately a decade for religious motives to reappear inside the Kurdish movement in Turkey. In the following section, I will focus on the reemergence of religious themes in the Kurdish movement and analyze this recent transformation.

CHAPTER 3

CIVILIAN FRIDAY PRAYERS AND THE SECULAR PKK TODAY

The 1990s was an important decade for the Kurdish movement in Turkey because it marked the ‘socialization’ of the PKK. In this decade, the PKK began to transform into a social movement with a complex web of grassroots organizations. Pro-PKK networks ranging from women’s associations to media outlets flourished across Turkey and Kurdistan. However, the transformation of the PKK into a social movement became more visible only recently. In this chapter, I will discuss this transformation through the example of Muslim Kurds’ increasing visibility within the Kurdish movement⁵². As previously stated, the expansion and diversification of the masses that have supported the PKK is the main reason for the fundamental transformation of the organization. Abdullah Öcalan’s capture and imprisonment in 1999 served as a catalyst of this transformation. For the sake of chronological coherency, I will first discuss the PKK leader’s capture in 1999 and move on to analyze the recent reemergence of religious themes and motives inside the Kurdish movement in Turkey.

Up until 1998, Abdullah Öcalan found a safe haven in Syria and led the PKK from Damascus. However, the increasing Turkish and US pressures on Syria forced the country to withdraw its support and Öcalan left Damascus in the autumn of 1998.

⁵² Other indicators of the PKK’s transformation into a social movement such as Kurdish women’s mobilization will be discussed in the following chapter.

For a few months, Öcalan sought protection in Italy, Russia and Greece. However, none of these countries offered him protection from Turkey and the US. Therefore, Öcalan decided to seek political asylum in South Africa at the beginning of 1999. In this period, the Greek Intelligence Agency helped Öcalan leave Greece and fly to Nairobi, Kenya⁵³. Here, Öcalan was to be transferred to South Africa but was captured by CIA and MOSSAD agents at the Nairobi airport. In what Öcalan calls the International Conspiracy, foreign intelligence agents handed the PKK leader to their Turkish counterparts. On February 15, 1999, Öcalan was taken to Turkey and imprisoned in the small island of İmralı. Öcalan was the only prisoner in this island and received a death sentence on June 29, 1999⁵⁴. However, the Turkish government abolished the death penalty in the very same year, and Öcalan's sentence was converted to life in prison. Öcalan has been in İmralı island since his capture in 1999.

Abdullah Öcalan's imprisonment in 1999 affected the PKK drastically. After his capture, Öcalan called on PKK militants to withdraw from Turkish territories and move to the PKK bases around the Qandil mountain in Southern Kurdistan. The Turkish state saw this as an opportunity and launched operations on the moving PKK guerillas. During the PKK retreat, more than 250 guerillas were killed by Turkish security forces (Çandar, 2011: 60). In the following years, the PKK went through a recession phase and adopted a policy of unilateral ceasefire. However, the PKK's recession peaked in 2004 when Abdullah Öcalan's brother Osman, several important PKK cadres and hundreds of militants left the organization (Ibid: 68). In the meanwhile, Öcalan ended his ceasefire policy and declared the PKK's adoption of Democratic Confederalism in Kurdistan⁵⁵. In this declaration, Öcalan describes the

⁵³<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol53no1/fiasco-in-nairobi.html>

⁵⁴ <http://212.150.54.123/documents/documentdet.cfm?docid=21>

⁵⁵ http://www.freemedialibrary.com/index.php/Declaration_of_Democratic_Confederalism_in_Kurdistan

nation-state system as “a serious barrier to the development of society, democracy and freedom” and states that the PKK will fight for a confederal as opposed to independent Kurdistan. In other words, the PKK dropped its separatist claims at the beginning of the 21st century and proposed a confederal system that was based on local and grassroots organizations.

Abdullah Öcalan’s capture in 1999 played an important role in the transformation of the Kurdish movement because, although he remained as the PKK leader, Öcalan was no longer the only decision-maker in the Kurdish movement. Given the limitations in his capacity to lead a movement due to his imprisonment, Öcalan acknowledged the importance of ‘bottom-up’ mobilization. In fact, the PKK leader has stated on several occasions that everything should not be expected from him and “Kurds should make decisions themselves⁵⁶.” Here, it is important to highlight that Öcalan did not, and could not, order the initiation of a ‘bottom-up’ model of mobilization. As previously stated, Kurdish masses had already begun to form pro-PKK associations across Turkey and Kurdistan. As the base of the Kurdish movement diversified, different forms of political protest emerged in the 21st century. Civilian Friday prayers are an important example of these different types of political action.

3.1. The ‘Bottom-up’ Emergence of Religious Motives

In March, 2011, Kurdish masses began to perform Friday prayers in public spaces such as parks and town squares. The moving of weekly prayers from mosques to public areas marked the beginning of a significant political action in which thousands of people came together to boycott Turkish mosques for their

⁵⁶ <http://www.bugun.com.tr/haber/yazdir.aspx?id=76323&type=0>

assimilationist and pro-state attitudes⁵⁷. Mosques in Turkey are state-sponsored and the Turkish state regulates religious affairs through its Presidency of Religious Affairs (*Diyanet İşleri Başkanlığı*)⁵⁸. Imams were allowed to preach only in Turkish until recently⁵⁹ and their Friday sermons often support Turkish military operations (Göker, 2012: 45) in addition to their hostility towards the Kurdish movement. This is the reason why Kurdish protestors have been using the description “Civilian” for their gatherings. The first Civilian Friday prayer was performed in Amed during the Civil Disobedience protests that began after the *Newroz*⁶⁰ celebrations of 2011. In these protests, Kurdish activists and politicians set up tents in major cities across Turkey and Kurdistan to protest the Turkish state’s unwillingness to negotiate with the PKK a peaceful solution to the Kurdish issue. During the Civil Disobedience protests, Kurdish civilians initiated a new form of political action that was not anticipated by movement leaders:

⁵⁷ <http://www.eurasianet.org/node/63639>

⁵⁸ <http://ikjnews.com/?p=497>

⁵⁹ Preaching and giving sermons in Kurdish was banned in Turkey until February 2013. Due to the pressures created by Civilian Friday prayers, and with the aim of contributing to the on-going peace negotiations with the PKK that took off at the end of 2012, Turkish Prime Minister Erdoğan declared on February 16, 2013 that his government decided to lift the aforementioned ban. Kurdish *seydas* and political figures such as Altan Tan welcomed the Turkish government’s decision. Furthermore, they called for ending Civilian Friday prayers in July 2013 (after the beginning of the month of Ramadan) because they argue that the protest reached its goal of lifting the bans on Kurdish that exist in Turkish mosques. For more information: <http://t24.com.tr/haber/erdogan-camilerde-kurtce-vaaz-verilebilmeli/223984>
<http://tavz.net/index.php?git=haberler&op=view&id=altan-tan-ben-seriatciyim>

⁶⁰ Celebrated by the Kurds, Iranians and other Middle Eastern and Central Asian communities, *Newroz* means “New-[year]-day” in Kurdish (*Nowruz* in Persian). *Newroz* is traditionally the beginning of the year, 21st of March, in the cultures of the aforementioned groups. In Turkey, *Newroz* is primarily celebrated by the Kurds and participating in *Newroz* celebrations has taken on a political meaning over the past couple of decades. See the following link for further historical information on these celebrations: <http://zoroastrians.net/2009/03/19/legend-and-history-of-nowruz/>

“ So the Civilian Friday prayers actually emerged by themselves, let me tell you that. It was not like there was a lot of organization and planning involved. The *imams* that knew the movement, or adopted it [its ideology], they saw that the mosques were used in the destruction and assimilation of the people, as an ideological *dergah*⁶¹. They realized that the movement never actually ignored Islam, that it [the movement] was aware that it [Islam] was a faith among the values of the people of Kurdistan. So these Civilian Friday prayers emerged with the initiative of *imams* that knew the movement, adopted its ideology and had religious beliefs⁶².” (Arya Asmin)

The decision makers of the movement began to adopt this new form of protest and participate in it. In an interview I made with Altan Tan, the BDP parliamentarian described the emergence of Civilian Friday prayers, and his participation in these prayers, in the following way:

“ The emergence of these prayers was completely spontaneous. There was a sit-in protest in front of the Municipality’s guesthouse in Diyarbakır’s Ofis district, during that sit-in [we heard] the call to prayer. The call to the Friday prayer was made. As the middle aged Muslims there, the normal folk you know, were in the dilemma of ‘Should we go to the mosque, give up on the sit-in?’ a group took off their jackets, in the old Diyarbakır style, laid them [their jackets] down there and started to pray. And they saw that it turned out to be a good thing...I think

⁶¹ Islamic monastery, dervish convent.

⁶² “*Yani Sivil Cuma namazları aslında kendinden gelişti yani bi anlamda, onu söyleyelim. Öyle çok o kadar organize edilen planlanan bişey değil. Tamamiyle işte artık bir şekilde bu camilerde tamamiyle Kürtlerin yok edilişi, asimilasyonu üzerinden katliamı üzerinden artık tamamiyle ideolojik olarak dergah oldukları kanısına varıldıktan sonra hareketi tanıyan imamlar, veya ne bilim benimsiyen. Aslında hareketin İslamiyeti hiçbir zaman yok saymadığını, bunun bir inanç olduğunu, Kürdistan halkının değerlerinin arasında olduğunu farkına varan. Yani hem hareketi tanıyan, ideolojisini benimsiyen, ama aynı zamanda dini inançları taşıyan imamların bir şekilde aslında insiyatifiyle ortaya çıkan yani bir Sivil Cuma namaz.*”

it was a very good thing, and maybe the best thing the Kurdish movement had done in a while, or to put it correctly [the best protest] the people spontaneously did and the political movement supported...I participated in three of them in the summer, during the elections. It was positive. It was a warning to the state, I made a speech there and said ‘We do not take offence at the mosques, mosques are the house[s] of Allah and noone takes offence at the house of Allah. But if you turn the mosques into a center of your policy, like the Umayyads did, we will protest this for a period and perform namaz outside⁶³.’

Altan Tan’s evaluation of the Civilian Friday prayers was shared by PKK cadres such as Murat Karayılan. As the PKK’s Chief Commander, Karayılan describes the Civilian Friday prayers as “a very meaningful and valuable position” taken by the patriotic and religious people in Kurdistan⁶⁴. Several journalists in Turkey have shared Karayılan’s opinion of Civilian Friday prayers as meaningful and valuable events⁶⁵, claiming that these prayers have infact symbolized a return to the

⁶³ “Bu namazların ortaya çıkışı tamamen spontane bi şekilde oldu. Bi oturma eylemi yapılıyordu Diyarbakır’da Ofis semtinde Belediye’nin konuk evinin önünde, o oturma eylemi olurken ezan okundu, Cuma namazı okundu. Ordaki orta yaşlı Müslüman, normal bildiğiniz halk ‘Camiye mi gidelim, oturma eyleminden mi vazgeçelim?’ ikileminde kalırken bir grup ceketini çıkardı, aynen eski Diyarbakır usülü, oraya serdi ve namazını kıldı. Baktılar ki çok da güzel bişey oldu...Bence çok da doğru bişeydi, ve belkide son dönemde Kürt siyasal hareketinin yaptığı, daha doğrusu halkın spontan olarak yapıp Kürt siyasal hareketinin de sonra desteklediği en güzel eylemdi...üç tanesine, yazın, o seçim döneminde katıldım. Gayet de olumlu oldu. Bu devlete bir ikazdı, ben orda konuşma yaptım ‘Biz camilerden küsmüyoruz, camiler Allah’ın evidir kimse Allah’ın evinden küsmez. Ama siz camilerin içini, Emeviler gibi, kendi politikanızın merkezi haline getirirseniz, biz bir müddet buna tavır koyarız dışarda namaz kılarız.’”

⁶⁴<http://rojevakurdistan.org/index.php/kuerdistan/2024-karayilan-bir-yldr-hazrlk-yapyoruz>

⁶⁵<http://www.kurdistan-aktuel.org/yazarlar/rfan-burulday/8396-kuert-milliyetciliinde-dini-gelenein-belirleyicilii-ve-ulusal-kimlik.html>

religious roots of Kurdish political mobilization in history⁶⁶. Since the spring of 2011, the Civilian Friday prayers have been mobilizing thousands of Kurds and providing them with a space of political protest and solidarity⁶⁷.

In order to observe and experience the dynamics of Civilian Friday prayers first-hand, I participated in a prayer in Amed on February 2, 2011. The prayers in Amed are usually performed in Dağkapı Square located at the heart of the city but due to the cold and rainy weather in February, this prayer was held in the Selahaddin Eyyübi Underground Bazaar right below the aforementioned square. Upon entering the underground bazaar, I was met with a flood of people. More than 2000 people gathered in the bazaar, filled the prayer hall and occupied the walking space in between different shops. I squeezed myself into a little space near a speaker that transmitted the voice of the *seyda* who was about to lead the prayer. After citing verses from the Koran, the *seyda* began to give his sermon in Kurdish. The topic of the day was the unjust judiciary system in Turkey and the *seyda* criticized the on-going KCK investigation⁶⁸. He compared Turkish prisons with the Islamic prisons at the time of the prophet Muhammed and criticized the Turkish courts' refusal to accept Kurdish detainees' requests to testify in their mother tongue. Declaring this refusal as unlawful and anti-Islamic, the *seyda* finished his sermon by criticizing the Turkish Prime Minister Tayyip Erdoğan for his pro-war discourse and asking for an end to the on-going violence that claimed the lives of Turkish soldiers, police officers and PKK guerillas.

⁶⁶ <http://www.demokrathaber.net/kurt-hareketi-ozune-mi-donuyor-makale,2559.html>

⁶⁷ <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/129155-sivil-cuma-namazi-kilindi>

⁶⁸ The Union of Communities in Kurdistan (KCK, *Koma Civakên Kurdistan*) is the umbrella organization of the Kurdish movement in Turkey. The Turkish state describes the KCK as the urban branch of the PKK and has imprisoned more than 7,000 people -the majority of whom are politicians, NGO workers, students, lawyers, journalists and community leaders- since its KCK investigation began in 2009.

I am not a religious person and it had been a long time since I participated in a Friday prayer before the event described above. Still, I am familiar with the atmosphere of Friday prayers in mosques and the Civilian Friday prayer in Amed was very different. The sermon was more political and the *seyda* criticized the discriminatory practices of the Turkish state. Furthermore, the fact that the sermon took place in Kurdish created a both political and emotional atmosphere. Hearing words in Kurdish through the speakers in the bazaar created a bond of solidarity among the participants of the prayer. Most likely, every single participant did not support the PKK but everyone that gathered in the bazaar experienced the public manifestation of Kurdish identity. This manifestation through a public performance also challenged the Turkish states' hegemony over mosques and religious affairs. Given the patriotic self-expression of religious Kurds, the Turkish state's ability to demonize the Kurdish movement as "faithless heathens" has taken a serious blow. Now, let us turn to the discussion of how religious Kurds perceived the Civilian Friday prayers:

“ I swear to God when I first went there, it was already quite crowded by the way, I remember getting very emotional. I even remember I shed a few tears. Because, well it is like this. So firstly, we saved Friday prayers from the thing [domination] of the mosques. In fact, Friday prayers do not have a [political, pro-resistance] function, to put it more correctly it should have such a function-like the one in Civilian Friday [prayer]. That's the first thing, the second one is there is a people, or a community, whose minds have been split for many years because of this contradiction. Although it is not true for everyone, many people's minds were split because of the contradiction between national and religious concerns. I am talking about religious people. So feeling and seeing how that split is overcome...is a nice emotion. It is very nice for both sides. As I was coming [returning] I said to [my] friends 'It is as if I have come from Hajj'^{69,70}”
(Adnan Ferat)

⁶⁹ Islamic pilgrimage to Mecca and Medina in Saudi Arabia.

‘Overcoming the mental split’ described by Adnan Ferat refers to the process in which patriotic and religious Kurds reconcile these two ideologies and discourses in the context of the Kurdish issue in Turkey. Moreover, it points at the feeling of solidarity that I have described previously. The alderman and *seyda* Nakşi Sayar from Sur, Diyarbakır, shares the positive attitude towards Civilian Friday prayers among religious Kurds in his following statement:

“ The preaching and the sermon are done in your native language. You inevitably, how should I put it, you access something. You get emotional, you get very nice things there. I personally go, there is almost no Friday that I don’t go. I go and relax, my soul gets happy. Despite the winter-despite the winter, and the heat of the summer, believe me two thousand, three thousand, sometimes four thousand or five thousand people fill Dağkapı Square⁷¹...”
(Nakşi Sayar)

Both the religious and the non-religious supporters of the Kurdish movement that I have interviewed expressed positive opinions about the Civilian Friday prayers

⁷⁰ “*Valla ilk gittiğimde, zaten bayağı da kalabalıktı, duygusal olarak çok dolduğumu hatırlıyorum yani. Hatta gözlerimden yaş aktığını hatırlıyorum. Çünkü niye, ya şöyle bişeydir. Yani, birincisi o camilerin o şeyinden kurtartık Cuma namazını. Cuma namazının böyle bi işlevi yok aslında, daha doğrusu böyle bi işlevi olmalı-Sivil Cuma’dakine benzer bi işlevi olmalı. Birincisi o, ikincisi de yıllarca çeliş-yıllarca bu çelişkiden ötürü zihni yarılmış bi halk var, bi kitle var veya. Herkes için geçerli olmasa bile, bu çelişkiden-yani milli ve dini kaygının yarattığı çelişkiden ötürü ruhun, ruhu yarılan zihni yarılan insanlar çok fazla var. İnançlılardan bahsediyorum tabi. Şimdi bi kere o yarılmanın aşıldığını hissetmek, görmek...çok güzel bi duygudur. Her iki taraf için de çok güzel bi duygudur. Hatta ben gelirken arkadaşlara dedim ‘Sanki ben Hac’dan gelmişim!’”*

⁷¹ “*Vaaz olsun, okunan hutbe olsun senin anadilinle yapıyo. Sen ister istemez bi, nası diyim, bi erişim içerisine giriyorsun yani. Duygulanıyorsun, tabiki çok güzel şeyler yağalıyorsun orda. Ben şahsen gidiyorum yani hemen hemen, gitmediğim Cuma olmuyor. Gidiyorum ve gittiğimde de çok rahatlıyorum, ruhum şad oluyor açığçası. Ve kışa rağmen-kışa rağmen, yaz sığa rağmen Dağkapı Meydanı’nda inanun iki bin, üç bin, bazen dört bin beşbin...”*

and their contribution to Kurdish political mobilization. However, one interviewee took a feminist approach and criticized this new form of political protest:

“ [Civilian Friday prayers are] incredible crowds of men! I won’t deny it, this is the first thing I feel. Afterwards, seeing many people mobilized. But still it is a derivative of the masculine ideology, I mean if it’s civilian disobedience women should be there as well...Or, I am not informed about this issue but *fatwas*⁷² are given in those Friday [prayers], no? Sermons, sermons! Well in those, have they ever said “My friends do not beat your women! Do not beat your daughters! Do not beat your sisters!”? I never saw this, I hope they have said it. Masculinity, that thousands of years-old ideology, may show itself even in an independence movement⁷³.” (Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız)

In the excerpt above, the interviewee acknowledges her lack of information with regards to the Civilian Friday prayers. Still, she argues that the gatherings have a masculine tone and complains about the prevention of women’s participation in these prayers. To clarify, women and men are not allowed to pray together in the Islamic tradition. However, I have witnessed multiple Civilian Friday prayers in Amed and Istanbul, and encountered groups of Kurdish women gathering in order to show solidarity with the participants of the prayers, as opposed to performing the *namaz*. In fact, this detail has also been observed and manipulated by state officials such as the Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan. During an AKP demonstration in

⁷² Islamic religious law.

⁷³ “[Sivil Cuma namazları] Muazzam bir erkek kalabalığı! İlk başta bunu hissettiriyο bana yani, inkar etmiycem. Daha sonra, örgütlü bir sürü insan olduğunu görmek. Ama hala erkek düşüncenin bi türevi olması, yani sivi-eğer sivil itaatsizlikse orda kadınlar da olmalıydı...Ya da mesela bu konu hakkında pek bilgim yok ama o Cumalarda bi fetva verme, fetva mı diyolar? Hutbe, hutbe! Orda mesela ‘Yahu arkadaşlar kadınlarınızı dövmeysin! Kız çocuklarınızı dövmeysin! Kız kardeşlerinizi dövmeysin!’ denmiş midir? Ben karşılaşmadım, umarım denmiştir. Çok erkek olma, beraberinde o kendi-bin yıllardır dediğimiz zihniyeti de aslında bi özgürlük mücadelesi içinde bile kendini gösterebiliyo3.”

Diyarbakır, Erdoğan suggested that Civilian Friday prayers were anti-Islamic because men and women pray together in these events⁷⁴. In other statements, Erdoğan suggested that fake *imams* or Zoroastrian figures hold the Civilian Friday prayers⁷⁵⁷⁶. The mainstream media in Turkey has furthered the Turkish state's anti-Civilian Friday prayer propaganda by claiming that the *seyda* that led these prayers in Amed was caught with a large sum of counterfeit money⁷⁷. At this point, it is difficult to suggest that only one *seyda* has been leading the Civilian Friday prayers as they emerged spontaneously and several *seydas* were involved in their initiation. As part of my field research, I interviewed three of these *seydas* and they all argue that Erdoğan's discussion of the prayers has been ungrounded and manipulative. Zahit Çiftkuran is one of these *seydas* and expresses his reaction to Erdoğan in the following way:

“ But for some reason, someone [Erdoğan] ordered and people wanted to terrorize this thing [the prayers]. Someone [said] ‘You cannot perform the *namaz* there without our consent’ because religion has been their thing [control]. Some said ‘Well these people are fake, they do not know anything religion.’ Some even insulted ‘They are heathens, not Muslims. They are Zoroastrian.’ Well if I am Zoroastrian, what am I doing in a Friday prayer^{78?}”

⁷⁴<http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-diyarbakir-da-bdp-ye-yuklendi/siyaset/siyasetdetay/01.06.2011/1397405/default.htm>

⁷⁵<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/05/01/bdpye-namazla-ne-alakaniz-var-diye-sordu>

⁷⁶<http://www.haberhakki.com/kulis-haber/bdp%E2%80%99liler-sivil-cuma-namazina-durdu.html>

⁷⁷<http://gundem.milliyet.com.tr/-alternatif-imam-da-sahte-para-yakalandi/gundem/gundemdetay/28.10.2011/1456112/default.htm>

⁷⁸ “*Ama her nedensinde sonradan işte birilerinin talimatıyla, birilerinin işte bunu şey etme-terörize etmek istediler. Birileri de işte bugüne kadar bütün din onların şeyinde olduğu için ‘Efendim bizim rızamız olmadan siz orda namaz kılamazsınız.’ Birileri çıktılar işte ‘Yok efendim bunlar zaten bunlar sahte insanlardır, bunlar dini bilmeyen insanlardır.’ Birisi çıktı, yani hakaret üstüne-‘Bunlar dinsiz zaten Müslüman değil, bunlar Zerdüştler.’ E Zerdüşt olsam Cuma namazıyla ne alakam vardır?’*”

Another interviewee suggested that thousands of religious Kurds are already mobilized in the Kurdish movement and there is no need for fake *imams* to lead the Civilian Friday prayers:

“ Well this guy, you know he [Erdoğan] said this guy organized the Friday prayers, that had nothing to do with reality. Because in fact, nobody organized it, it emerged spontaneously. That circle of imams [patriotic *seydas*], they already know each other and have a dialogue. The PKK currently has a thousand, two thousands, three or five thousands even, *seydas*, sympathizers as we know. Hundreds of *seydas* work regularly [with the PKK], which is a problem for the state⁷⁹.” (Adnan Ferat)

The Civilian Friday prayers have continued until today and mobilized thousands of religious Kurds on a regular basis. Their spontaneous and ‘bottom-up’ organization is a significant indicator of the increasing agency on behalf of Muslim Kurds. Another example of the increasing visibility of religious motives among the supporters of the Kurdish movement is the organization of *mevlits*⁸⁰ for the deceased PKK guerillas. After a guerilla passes away, her or his family claims the body and organizes a funeral. In the 1980s and the early 1990s, most families could not do these funerals because the Turkish state would blacklist any family that claimed the body of a deceased guerilla. However, the Kurdish masses have resisted the Turkish state’s pressures and began to organize funerals despite the risk of being blacklisted. Moreover, the shifting political conditions and opportunities in Turkey forced the

⁷⁹ “*Hani bu adamı, dedi ya Cuma namazını organize eden adam olarak takdim ettiler, ki öyle de değildi zaten hiç alakası yok. Çünkü organize eden kimse yoktu aslında, spontane gelişti. Zaten o imam çevreleri tanıyorlar birbirlerini, diyalogları zaten var. PKK'nin şu anda bin, iki bin, üç bin-beş bin tane belki seydası var, yani bildiğimiz sempatizanı var. Çalışan, kadrolu belki yüzlerce var seydası, bunlar devletin sorunu.*”

⁸⁰ Islamic memorial services that are often, but not always, carried out 40 days after the loss of someone.

Turkish state to loosen its strict and often violent approach to guerilla funerals. For the past two decades, guerilla funerals have transformed into rallies where thousands of pro-PKK Kurds gather to bury their deceased guerillas and show solidarity with the Kurdish movement. Over the past decade, the ceremonies that follow the loss of a guerilla began to include the organization of *mevlits*⁸¹. The emergence of *mevlits* for the deceased PKK guerillas has to do with both the decrease in state pressures and the increasing visibility of Islamic motives within the Kurdish movement. I interviewed the BDP mayor of Sur district in Amed, Abdullah Demirbaş, in his office in Amed and he shared his opinions of guerilla *mevlits* in the following way:

“ This is a positive approach. In fact, it has two dimensions to it. The first one is to do with the change [in the visibility of religious motives inside the movement]. The second one is that it was difficult to claim guerillas’ bodies in the past! The most one could do was to organize a burial, which brought together the masses. Aside from that, there was not an environment in which we could have *mevlits*. Maybe that was why people could not organize them⁸². ”

As the statement above illustrates, guerilla *mevlits* were adopted by the leaders of the Kurdish movement. Like the Civilian Friday prayers, guerilla *mevlits* attracted pro-PKK Kurdish politicians and provided the Kurdish masses with a space of political protest. Moreover, these religious ceremonies served to keep fresh the memories of the lost guerillas and create an emotional atmosphere. Many young Kurds, especially the religious ones, that have participated in guerilla *mevlits* became more politicized and mobilized.

⁸¹<http://www.firatnews.com/news/guncel/ustanbul-da-15-kadyn-gerilla-icin-mevlit-verildi.htm>

⁸² “Pozitif bir yaklaşım bu. Aslında bunun iki boyutu var, bir bu değişimle alakalıdır bu. İkincisi geçmişte gerilla cenazelerine yeterince sahip çıkılamıyordu ki! Yani, veya yapılabilecek şey en fazla defin törenleriydi, kitlelendi. Onun dışında çok fazla mevlid verebileceğiniz ortam yoktu. Belki onun için veremiyordu. ”

The third example of religious motives' increasing visibility among the supporters of the Kurdish movement is the appearance of *seydas* in pro-PKK Kurdish TV channels. As previously stated, these channels started satellite broadcasting from Europe in the mid-1990s. The first example of such channels is Med TV, which was closed down in 1999 due to the pressures of the Turkish state on the European countries that give these channels broadcasting licenses. Since 1999, Med TV has been followed by Medya TV, Roj TV, and Sterk TV. Roj TV was established in 2004, a year that marks the height of the PKK's recession. After 2004, *seydas* began to appear in Roj TV and discuss the Kurdish issue through an Islamic perspective⁸³. The appearance of religious figures did not stop when Roj TV was shut down at the beginning of 2012. Sterk TV filled the space left by Roj TV's closure and continues to have religious and political shows.

Here, I argue that the Civilian Friday prayers, the guerilla *mevlits* and the appearance of *seydas* in Kurdish TV channels increase Kurdish solidarity and contribute to Kurds' political mobilization. In my view, the main reason for their effectiveness is their 'bottom-up' organization⁸⁴. None of these events were organized in a top-down fashion or imposed by the leaders of the Kurdish movement. On the contrary, they reflect an important portion of the Kurdish masses' opinions and beliefs. Political actors began to adopt these religious events which in turn increased the politicization and the mobilization of the aforementioned masses. However, not every Kurdish political action that includes a religious tone shares this 'bottom-up' property. As part of the PKK's transformation, and in response to the increasing

⁸³ <http://www.youtube.com/watch?v=H8UH7zL-Iro>

⁸⁴ One can also trace the role of religious bottom-up mobilization in instances where Kurdish protestors use Islamic tones such as citing the Koran in rallies (<http://www.habervitrini.com/haber/dtp-mitingine-boynuna-astigi-kuran-i-kerimle-katilan-imam-gozaltina-alindi--328237/>) or chanting "*Ya Allah, Bismillah, Seroke me Abdullah [Öcalan]*" (Dear God, In the name of God, Our President is Abdullah [Öcalan]) (<http://birdirbir.org/abdullah-ocalanin-kudreti/>, http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=EsOoWNdLXUk)

visibility of Islamic motives among the Kurdish masses, movement actors have only recently begun to include religious themes in their work. Let us now turn to several significant examples of this ‘top-down’ efforts that include religious motives.

3.2. Movement Leaders’ Responses to the Kurdish Masses’ Pressures

One of the significant examples of the change in Kurdish political actors’ critical approach towards religious themes is the inclusion of religious figures inside the Kurdish movement’s policy-making structures. Altan Tan is an important example of such figures. On June 12, 2011, Tan was elected as the Labor, Democracy and Freedom Bloc (*Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu*⁸⁵) parliamentarian from Amed. Tan is also a BDP member and is actively involved in the party’s administration. What distinguishes Tan from other BDP parliamentarians is that he describes himself as a pious Muslim Kurd and is known for his religious background both among the Kurds and the Turks. Before his entrance to Kurdish politics, Tan was active in the Welfare Party⁸⁶ (*Refah Partisi, RP*). In the early 2000s, Tan became disillusioned with the Turkish Islamists in RP circles. In an interview I made with

⁸⁵ In order to build a large coalition of Kurds, socialists, feminists and other disenfranchised members of the Turkish society, these groups formed the Labor, Democracy and Freedom Bloc. The pro-PKK political party BDP was the major component of the Bloc, which won 36 seats in the Turkish parliament after the 2011 parliamentary elections. For more information on the Bloc, see: <http://www.bianet.org/english/minorities/129206-labour-democracy-and-freedom-block-must-be-continued>

⁸⁶ The first Islamist political party to win the Turkish national elections (in 1995). In 1998, the Welfare party was shut down by the Turkish courts, which perceived the party as a threat to Turkey’s secularism. Afterwards, the party’s cadres split into two groups; the reformist Justice and Development Party (*Adalet ve Kalkınma Partisi, AKP*) and the traditionalist Virtue Party (*Fazilet Partisi, FP*).

him in Amed, Altan Tan described his disillusionment with Turkish Islamist groups in the following way:

“ Through abstract terms, [they say] ‘be a Muslim, perform the *namaz*, believe in God and every trouble will end when we come’ [to power]. How will they end? What will you do? What will you do to me? What will you do about my labor? ...about my ethnic rights? ...about my sectarian rights? ...about my class-based rights? They say ‘I’ll do what needs to be done’ but they do not say what is needed. Therefore, as of now, the Islamists in Turkey do not have a project, despite those people who say there is [such a project]⁸⁷.”

After his disillusionment with the Turkish Islamists, Tan joined the People’s Democracy Party (*Halkın Demokrasi Partisi, HADEP*), the pro-PKK political party of the late 1990s and early 2000s, between 2000 and 2002. However, Tan’s most active involvement in Kurdish politics came with his election into the Turkish parliament as a Bloc candidate in 2011. Over the past two years, Tan has employed a religious discourse in his discussion of the Kurdish issue and helped mobilized thousands of religious Kurds. Tan’s most Islamic proposals for solving the Kurdish issue in Turkey has been to adopt a pro-ummah⁸⁸ approach⁸⁹ and create a sharia council to identify the steps to reach a peaceful resolution to the on-going war in

⁸⁷ “*Soyut kavramlar üzerinden, Müslüman olun, namaz kılın Allah’a inanın ve biz geldiğimiz zaman bütün dertler bitecek. Nasıl bitecek? Ne yapacaksınız? Bana ne yapacaksınız? Benim emeğimle ilgili ne yapacaksınız? Etnik haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Mezhebi haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Sınıfsal haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Ben gerekeni yaparım diyor, bu gereken nedir söylemiyor. Dolayısıyla, bugün gelinen noktada Türkiye’deki İslamcıların Kürt meselesiyle ilgili bir projeleri yok, her ne kadar var diyenler olsa da.*”

⁸⁸ Ummah refers to the Islamic idea of all Muslims having a supra-national identity that overrides all ethnic backgrounds.

⁸⁹ <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/altan-tan-ummetcilik-her-seyi-cozer-haberi-44395>

Northern Kurdistan⁹⁰. Tan's participation in Kurdish politics became even more valuable for the Kurdish movement because he, having worked together with Turkish Islamists such as Recep Tayyip Erdoğan, has been effectively criticizing the AKP government over the past two years⁹¹. For these reasons, Tan's involvement in Kurdish politics has been welcomed by most of the movement's supporters and actors. Tan describes the reactions to his shift from Turkish Islamist groups to the Kurdish movement in the following way:

“ Among the Kurdish base...[I was met with] a great pleasure. There may be a few secularist types that were bothered, but [there was] a great kindness, in the old saying, interest, affinity, love. And acceptance. And it continues now, it continues. Among the Islamists, a great worry and reaction. ‘Why are you’ in quotes, ‘on the other side?’...Now the decision makers [of the Kurdish movement], they cleared the way for us because they believed in the benefit of it [our involvement in Kurdish politics]. Let us be fair to them and give them this. I wish the Islamist circles were as smart as them, I wish. But if you want to trick someone, you do not want it [clear the way for others]. They [Islamists] do not see you as equals, partners or siblings, they want to convert. Just like the Serbian converts, Bulgarian [and] Greek converts [back in the Ottoman times], they want to snatch you away from your roots, people, nation so that you assume a different identity and turn against your own people. I told this to Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan's face, I said ‘Dear Prime Minister, you cannot solve this issue with convert Kurds^{92!}’”

⁹⁰ <http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/altan-tan-basbakana-seriat-divani-kurmayi-onerdi-haberi-63763>

⁹¹ Other BDP parliamentarians have criticized Turkish Islamists in a similar fashion. Sırrı Süreyya Önder's statement in the following link provide us with a good example to such criticisms: <http://t24.com.tr/haber/onder-islamcilarin-onemli-bir-bolumu-kurt-sorununda-musluman-degil/219243>

⁹² “*Kürt tabanında...çok büyük bi memnuniyet. Hani tek tük belki bundan rahatsız olan laikçi tipler olabilir onu bilmiyorum, ama halk bazında çok büyük bi teveccüh, eski tabirle, ilgi, alaka, sevgi. Ve kabul. Şu anda da bu devam ediyor, aynen devam ediyor. İslami çevrelerde de büyük bir tedirginlik ve tepki. ‘Neden öbür tarafta?’*”

In response to the Kurdish movement's inclusion of religious politicians such as Altan Tan, the AKP government intensified its 'media war' on the movement. Pro-AKP TV channel Samanyolu TV aired an episode of the TV series *The Watch Out (Kollama)* where Altan Tan was portrayed as a confused politician who became a tool of the Kurdish movement⁹³. Furthermore, pro-AKP journalists harshly criticized Tan for his involvement in Kurdish politics and warned him that he was headed in the wrong direction^{94,95}. Despite these attempts to persuade Altan Tan to stop his involvement in Kurdish politics, Tan has been serving as an active BDP parliamentarian and criticizing the AKP government since 2011.

Other examples of religious figures inside the Kurdish movement's administration are the Amed Metropolitan Municipality's mayor Osman Baydemir, Sur Municipality's alderman Nakşi Sayar and mayor Abdullah Demirbaş. All of these politicians are BDP members and have been active in the local politics of Amed. Baydemir has been serving as the Amed metropolitan mayor since 2004. He is famous for his religious discourse and uses an Islamic rhetoric in almost every speech he makes⁹⁶. Nakşi Sayar is a *seyda* and has been working as a BDP alderman for almost a decade now. Like Osman Baydemir, Abdullah Demirbaş has been working

turnak içinde, 'durdun?'...Şimdi karar vericiler zaten böyle birşeyin faydasına inandılar ki bizim gibi arkadaşların önünü açtılar. Adamların hakkını yemeyelim burda şuan. Keşke İslami kesim de onlar kadar akıllı olsaydı, keşke olsaydı. Ama siz birini kandırmak ve dolandırmak istiyorsanız, bu hesabınıza gelmiyor. Sizi, eşit-ortak ve kardeş olarak görmüyorlar, devşirmek istiyorlar. Aynen Sırp devşirmeleri gibi, Bulgar Yunan devşirmeleri gibi kökünden milletinizden kavminizden toprağınızdan koparıp, başka bir kimlikle kendi halkınıza düşman etmek istiyorlar. Ben bunu başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yüzüne söyledim, dedim ki 'Sayın başbakan, devşirme Kürtlerle bu sorunu çözemezsiniz!'

⁹³ <http://www.baweri.com/modules.php?name=News&file=article&sid=842>

⁹⁴ http://www.medyahayat.com/haber.php?haber_id=31485

⁹⁵ <http://www.haberdiyarbakir.com/elif-cakirdan-altan-tana-alcaklik-elestirisi-44287h/>

⁹⁶ <http://www.istanbulhaber.com.tr/haber/osman-baydemirden-beddua-126138.htm>

as a mayor in Amed since 2004. Demirbaş is a religious person and has close connections with the religious communities in Amed. In February, 2012, I visited Demirbaş in his office in the Sur district. As we were about to start our interview, three old men entered Demirbaş's room for an emergency. A young man was murdered in a street fight and two of these men represented the two families that fought against each other on the street. The third man was a sheikh and brought the representatives of the two families to Demirbaş's office so that the mayor would help him mediate in this conflict. After a long conversation, Demirbaş helped the sheikh to convince the two men so that this murder did not turn into a blood feud. What struck me in this encounter was Demirbaş's familiarity with the religious community leaders in Amed and use of a religious as well as political rhetoric to convince the two men that blood feuds were 'a thing of the past.'

One can also observe Abdullah Demirbaş's religious background through the mayor's criticism of Recep Tayyip Erdoğan with regards to the prime minister's approach to the Kurdish issue in Turkey. In the following excerpt, Demirbaş employs a religious argument to criticise Erdoğan and claim that the prime minister's monist view of ethnic groups in Turkey is anti-Islamic:

“ So Erdoğan says... ‘One nation, one country, one language, one culture!’ Now think about it, a believer would never think like that because the 13th and the 14th verses of the Hūcurat Surah in the Koran are very clear. Allah says ‘I created you as different races with different languages so that you get to know one another.’ Now a Muslim, a believer connects the existence of everything with Allah. Therefore, he or she believes that Allah created all creatures in this [diverse] way. Such a believer also believes in the existence of all these [different] things. Another aspect is that, according to Islam, denying the verses equals to denying Allah. Now you will say that you are a Muslim, you are of an Islamic tendency...But you will go out there and deny the verses that Allah has sent by saying, God forbid, ‘One, one.’ You will deny the creatures created by Allah. Now there is a thing called ‘inherent rights’ in Islam, today inherent rights are the most basic

things. In the same way there are the prophet Mohammed's sayings, 'For your neighbor, you will want the same thing as you want for yourself.' Now, in one aspect, all these things show how emancipatory religion is⁹⁷."

So far, I have discussed the inclusion of religious political actors inside the Kurdish movement as an example of the change in Kurdish policy-makers' critical approach towards religious motives. Another example of this change is the Democratic Society Congress' (*Demokratik Toplum Kongresi, DTK*⁹⁸) organization of the I. Kurdistan Islam Conference in September 2012⁹⁹. In this conference, hundreds of religious figures and politicians gathered to discuss the Kurdish issue within a Sunni-Islamic context. The four sessions of the conference were entitled as: 'The place of rights, freedoms and social peace in Islam', 'Religious and ethnic communities in Islam', 'Politics, the state and power in Islam' and 'The Kurdish issue

⁹⁷ "Yani Erdoğan... 'Tek millet, tek devlet, tek dil!' diyor 'Tek kültür' diyor. Şimdi düşünün, bir inanan insan asla böyle birşey düşünemez çünkü Hicurat süresinin 13 ve 14. ayeti çok nettir. Allah diyor ki 'Ben sizi kavim kavim, dillerinizi ayrı yarattım ki birbirinizi tanıyasınız.' Şimdi bir Müslüman, inançlı biri bütün herşeyin varoluşunu Allah'a bağlar. Dolayısıyla, Allah'ın varlıkları bu şekilde yarattığına inanır. Böyle inanan biri, bütün herşeyin varlığına da inanır. Şimdi bir diğer boyutu, İslam inancına göre, ayeti inkar etmek Allah'ı inkar etmekle eşdeğerdir. Şimdi siz Müslüman olduğunuzu söyleyeceksiniz, İslami tandansta olduğunuzu söyleyeceksiniz...Ama siz çıkıp 'Tek, tek' deyip, haşa haşa, Allah'ın gönderdiği ayeti inkar edeceksiniz. Allah'ın yarattığı varlıkları inkar edeceksiniz. Şimdi 'fitri haklar' denilen şey var İslam'da, bugün fitri haklar en temel şeydir. Yine aynı şekilde hadisler var, 'Kendin için ne istiyorsan komşun için de aynısını isteyeceksin.' Şimdi bütün bunlar gösteriyor ki dinin çok ne kadar özgürlükçü olduğunu da aslında gösteriyor, bir boyutuyla."

⁹⁸ The DTK was established as a pro-PKK grassroots network in 2009 and brought together different social groups from across Turkey and Kurdistan. It is active in Kurdish politics and organizes conferences, panels, press releases and similar events in the region. It is co-chaired by Kurdish politicians Aysel Tuğluk and Ahmet Türk.

⁹⁹<http://www.haberler.com/diyarbakir-da-kurdistan-islam-konferansi-3923798-haberi/>

and its solution in Islam'.¹⁰⁰ Having named this event “I. Kurdistan Islam Conference”, the Kurdish movement suggests that it will continue to hold such conferences in future years. Due to its potential to challenge the Turkish state’s hegemony over religious affairs and politics, this conference was criticized heavily in the Turkish media¹⁰¹. However, it had an impact on the Kurdish masses and the DTK aims to increase the participation in this event in the future.

In order to better understand the transformation of the critical approach Kurdish politicians had towards Islam, one should also examine the BDP’s political actions concerning religious Kurds. In recent BDP rallies, speeches and music are immediately paused when the call to prayer is heard¹⁰². In the Islamic tradition, this act signifies showing respect to religion. Over the past decade, BDP municipalities have set up Ramadan Tents that offer free Iftar dinners¹⁰³ to the people that fast during Ramadan¹⁰⁴. In these tents, BDP politicians come and break their fast together with Kurdish voters. In 2011, the BDP parliamentarian Sırrı Süreyya Önder drafted a resolution that proposed to allow woman parliamentarians to wear headscarfs inside

¹⁰⁰<http://www.haberdiyarbakir.com/kurdistan-islam-konferansi-sonuc-bildirgesi-aciklandi-53659h/>

¹⁰¹<http://www.ozgundurus.com/Haber/Dusunce-Analiz/10092012/PKKNIN-ISLAM-KONFERANSLARI.php>

¹⁰² <http://www.youtube.com/watch?v=gux4QWyuxzY&feature=related>

¹⁰³ Evening meals where fasting Muslims break their fast during the month of Ramadan.

¹⁰⁴http://www.ozgur-gudem.com/?haberID=45296&haberBaslik=BDP%E2%80%99liler%20iftar%20%C3%A7ad%C4%B1rlar%C4%B1nda%20halkla%20bulu%C5%9Ftu&action=haber_de_tay&module=nuce

the Turkish parliament¹⁰⁵. As a long-time proponent of this change, the AKP contradictiously prevented this resolution from passing¹⁰⁶¹⁰⁷.

The last example of the BDP's politically-motivated Sunni-Islamic acts concerns the temporary suspension of Bengi Yıldız. Yıldız is the BDP parliamentarian from Elîh (Batman) and was filmed drinking a beer with his girlfriend in the summer of 2011¹⁰⁸. His video caused controversy in Kurdish politics because Yıldız was married to another woman and was drinking beer during the month of Ramadan. Both of these details were immediately publicized and manipulated by the Turkish media. In order to prevent unsettlement on the part of religious BDP voters, the party's administration suspended Yıldız's membership for a year¹⁰⁹ and the parliamentarian had to make a public apology for his actions¹¹⁰.

Although I focus on Sunni Islamic motives and themes in this thesis, the Kurdish movement has also become more inclusive towards other faiths. Over the past few years, Kurdish politicians have issued messages of celebration¹¹¹ to the Alevi¹¹² community in Turkey and Kurdistan during the months of Moharram¹¹³. In

¹⁰⁵<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/11/onderden.kravat.ve.basortusu.onergesi/632783.0/index.html>

¹⁰⁶ http://www.gazeteport.com.tr/haber/57195/mecliste_turban_onergesi_gerginligi

¹⁰⁷ AKP chair Recep Tayyip Erdoğan claimed that the BDP was not sincere and only aimed to 'sing to the choir.' Many analysts criticized the AKP's attitude in this debate and suggested that, by preventing this resolution, the party made obvious its fear of losing religious voters and contradicted with its Islamic roots (<http://www.ilkehaber.com/yazi/basortusu-ve-akp-2569.htm>).

¹⁰⁸<http://www.sonsayfa.com/Haberler/Siyaset/BDPli-Yildiz-fena-yakalandi-202050.html>

¹⁰⁹<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/13/bdp.bengi.yildiz.ile.iliskisini.1.yil.dondurdu/632989.0/index.html>

¹¹⁰ <http://www.ankarahaber.com/haber/BDP-li-Bengi-Yildiz-ozur-diledi/92783>

¹¹¹ <http://www.dijletv.com/muharrem-vesilesiyle-cemevine-ziyaret-4917h.htm>

¹¹² An interethnic religious group combining Anatolian fol Shi'ism and Sufi elements, mainly located in Turkey and Kurdistan.

his 1999 article *The Kurds and Islam*, Martin van Bruinessen suggests that the PKK founded an Alevi and a Yezidi¹¹⁴ association in the late 1990s in order to “not alienate Alevi and Yezidi Kurds because of this overture to Sunni Islam¹¹⁵.” Going along with van Bruinessen’s thesis, the DTK organized the I. Kurdistan Alevi Conference in February 2013¹¹⁶. Many Alevi association representatives and politicians participated in this event to discuss the problems experienced by the Alevi community in Turkey and Kurdistan. The relationship between the Kurdish issue and the Alevi issue was also explored throughout the conference. Similarly, the DTK held the I. Kurdistan Yezidi Conference in October 2012. In this conference, Yezidi and non-Yezidi delegates from across Turkey, Kurdistan and Europe came together to discuss the prosecution of Yezidis throughout history, identify the human rights violations that target this community, and draft proposals to end these violations and receive compensation for them¹¹⁷. Like the I. Kurdistan Islam Conference, these two events have the potential to challenge the Turkish state’s hegemony over religious affairs and politics.

The Kurdish movement has also been inclusive towards Assyrians¹¹⁸. An Assyrian from Mardin, Erol Dora, was elected as the BDP Mardin parliamentarian in 2011. This was a significant development in Turkish history because Dora is the first openly non-Muslim member of the Turkish parliament. Lastly, we can observe the

¹¹³ One of the four sacred months of the year in the Islamic calendar. Moharrem is particularly celebrated by Alevi and Shia Muslims.

¹¹⁴ A Kurdish ethnoreligious group with Indo-Iranian roots, currently located in Southern Kurdistan.

¹¹⁵http://www.let.uu.nl/~martin.vanbruinessen/personal/publications/Kurds_and_Islam.htm

¹¹⁶ <http://www.haberdiyarbakir.com/kurdistan-alevi-konferansi-basladi-56805h/>

¹¹⁷<http://www.etha.com.tr/Haber/2012/10/19/guncel/ezidi-konferansi-sonuc-bildirgesi-aciklandi/>

¹¹⁸ An ethnic group in Kurdistan. The majority of Assyrians are Christian.

Kurdish movement's inclusive approach towards religious communities other than Sunni Muslims in Abdullah Demirbaş's following statement:

“ So, one has to develop an understanding that will promote respect to [different] faiths and enable their [these faiths'] existence as community in our society. We should not see this as intervening in religion. In contrast to having hegemony over religion, we work towards accepting what already exists and promoting the right to protect and develop it [different faiths]. For this reason, we prepared the Street of Cultures project. In this Street of Cultures project, we plan to restore a mosque, a Chaldean Catholic church, an Armenian Gregorian church, a synagogue, an Alevi House and prepare them for [religious] services. The main goals of this project are enabling this city to meet with its identities –both ethnic and religious-, reveal them as the common heritage of humanity, make them accessible to the people who visit this city-Diyarbakır-, and most importantly, make sure that people living in this town can worship comfortably¹¹⁹.”

Demirbaş's above statement is important for two main reasons. Firstly, the Street of Cultures project reflects the Kurdish movement's inclusive approach towards different religious beliefs. Secondly, Demirbaş's discussion on intervening in religion shows that the Kurdish movement's challenging of the Turkish state's hegemony over religious affairs is not for the sake of creating another such hegemony

¹¹⁹ “Demek ki inançlara karşı saygıyı geliştirmek, onların gerçekten cemaat, veya toplumda varoluşunu sağlayacak bir yaklaşımda bulunmak lazım. Bunu kesinlikle dine bir müdahale olarak değerlendirmemek gerekiyor. Dini kendi tekeline almaktan öte, varolanı kabul edip onu koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğunu düşünerek bu varlıktan yola çıkmayı esas alıyoruz. Bunun için bir Kültürler Sokağı projesi hazıladık. Bu Kültürler Sokağı projesinde bir cami, bir Keldani Katolik Kilisesi, bir Ermeni Gregoryan Kilisesi, bir Havra, bir Yezidi, bir Alevi Evini restore edip hizmete açmayı düşünen bir proje geliştirdik. Bu projemizin birinci amacı, bu kentin kendi kimlikleriyle, hem etnik hem de dinsel kimlikleriyle buluşmasını sağlamak, bütün bunların insanlığın ortak mirası olduğunu gösterip açığa çıkartmak, yani Diyarbakır'a-bu kente gelenlerin de bunu görmesini sağlamak, ama en önemlisi bu kentte yaşayan insanların ibadetlerini rahatça yapabilmelerini sağlamak.”

but aims to accept the differences in people's faiths and create an pluralist environment of religious affairs. This debate will become clearer in the following section where I begin the discussion of the Turkish state's religious policies and discourses by examining the Presidency of Religious Affairs (*Diyanet İşleri Başkanlığı, DIB*).

3.3. The Turkish State's Hegemony over Religious Affairs within the Context of the Kurdish Issue

Soon after the foundation of the Turkish Republic, the Presidency of Religious Affairs was established in 1924¹²⁰. As a state organ, the DIB's main purpose has been regulating religious affairs in Turkey. However, the DIB's understanding of religious affairs has been limited and only relates to services and sermons in Sunni Islam. Through the DIB, the Turkish state controls every mosque in Turkey, employs *imams* and refuses to officially acknowledge non-Sunni beliefs such as Alevism¹²¹. In order to maintain its hegemony over the sphere of religious affairs, the Turkish state forbids the establishment of autonomous mosques and limits the foundation of non-Sunni prayer spaces such as *cemevis* (Alevi prayer houses), churches and synagogues. For example, it is difficult but possible to maintain the existing non-Sunni prayer spaces in Turkey. However, the creation of new such spaces requires the authorization of the

¹²⁰<http://www.diyanet.gov.tr/turkish/diyanetyeni/Diyanet-Isleri-Baskanligi-Tanitim-Taktim-4.aspx>

¹²¹ At the end of 2012, the Turkish parliament led by the AKP government refused the proposal of Hüseyin Aygün, the People's Republican Party (Cumhuriyet Halk Partisi, CHP) parliamentarian from Dersim (Tunceli), which called for the creation of a *cemevi* (Alevi prayer house) inside the parliament. In their official refusal, parliament officials argued that the *cemevis* are "not place[s] of worship for Muslims." For more information, see: <http://www.todayszaman.com/news-300809-cemevi-not-place-of-worship-for-muslims-turkish-parliament-says.html>

state, which almost never adopts a positive approach in this debate¹²². Therefore, one can describe the DIB as paradoxical for two main reasons. Firstly, the Turkish constitution presents Turkey as a secular state¹²³. However, the state aims to create a hegemony over religious affairs through the DIB. Secondly, the DIB claims to be the presidency of religious affairs but uses its vast resources¹²⁴ only for the religious services that are related to Sunni Islam¹²⁵. These two paradoxes reveal the Turkish state's monist approach to religious affairs and show that, with its control over mosques and Friday sermons, the state uses Sunni Islam as a political instrument.

The DIB serves as a monist and assimilationist state institution also within the context of the Kurdish issue¹²⁶. As I stated in the section where I discuss the Civilian Friday prayers, the DIB drafts the Friday sermons given by *imams*. These sermons serve as effective communication tools because millions of religious Turks and Kurds attend Friday prayers every week. In these sermons, members of the Kurdish movement are portrayed as heinous terrorists. In other words, the Turkish state wages its propaganda war through the Friday sermons that are given in mosques. There are two major motivations behind the state's use of mosques for propaganda. Firstly, the majority of Turkish society is Sunni Muslim and religious. Therefore, *imams* and mosques are among the most effective instruments of influencing Turkish public

¹²² <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=967156>

¹²³ <http://www.constitution.org/cons/turkey/part1.htm>

¹²⁴ The 2013 budget of the Presidency of Religious Affairs is grater than those of 13 Ministries in Turkey. For more information, see: <http://www.internethaber.com/diyanet-butcesine-elestiri-baskani-kizdirdi-484210h.htm>

¹²⁵ For more information, see: <http://istifhanem.com/2011/03/17/uygulamadalaiklik-hale/>

¹²⁶ For more historical information on the Turkish state's use of religion as a political instrument in Northern Kurdistan, see Ismail Beşikçi's 2010 piece "The State, AKP, Religion, the PKK, the Kurds" (*Devlet, AKP, Din, PKK, Kürtler*): <http://www.zazaki.net/haber/devlet,-akp,-din,-pkk,-kurtler-657.htm>

opinion. Secondly, both the Kurds and the Turks are predominantly Sunni Muslims. Viewing religion as the ‘cement’ that keeps the Turks and the Kurds together despite the on-going war in Northern Kurdistan that has cost thousands of lives over the past thirty years, the Turkish state has increased its control over religious affairs with the goal of weakening the Kurdish movement.

In his 2011 online article “Plastering Kurds with Cement” (*Kürtlere Çimento Sıvamak*), Emrah Göker reminds us of the Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan’s description of religion as “cement and the most unifying element [in Turkey].¹²⁷” In order to strengthen this ‘cement’ and “fight against the Kurdish movement,” the DIB has increased the number of its mosques and staff in Northern Kurdistan¹²⁸. Furthermore, it announced its plans to open a Religious Higher Education Center in Amed in 2011¹²⁹. Similarly, the DIB launched the ‘Mullah¹³⁰ Project’ in 2012 to hire 1000 *seydas* from different parts of Northern Kurdistan¹³¹. In all of these efforts, the DIB’s and the Turkish state’s main goal is to tackle the Kurdish movement’s increasing influence over religious Kurds and prevent *seydas* from participating in pro-PKK protests. In the following excerpt, my *seyda* interviewee Mehmet Eminoğlu describes the Turkish state’s aforementioned efforts as deceitful and manipulative:

“ That is deceitful! Seriously, for example he says ‘We will hire a thousand madrassah imams [*seydas*].’ Those one thousand madrassah imams are for closing the Kurdish

¹²⁷ <http://istifhanem.com/category/04-makaleler/kurt-sorunu/>

¹²⁸ <http://www.milliyet.com.tr/bolucu-akimlara-karsi-irsat-ekipleri/guncel/haberdetayarsiv/12.11.2010/1313418/default.htm>

¹²⁹ http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=1128107

¹³⁰ Like *seydas*, mullahs are Muslim men educated in Islamic theology and sacred law. The term *seyda* is more common in Kurdistan whereas the word mullah is used all across the Middle East.

¹³¹ <http://www.demokrathaber.net/calisma-hayati/diyanet-1000-mele-alacagini-duyurdu-h7922.html>

people's eyes, [holding their] tongues and ears. We have been slaves on this land-on our land- for a thousand years, he will hire those one thousand imams so that we stay being slaves for another thousand years and the Kurdish people do not see [their] rights or the truth...That is a sort of politics, 'I will hire one thousand imams, madrassah imams, for tricking the Kurdish people. So that they do not perform the Civilian Friday prayers, so that they do not preach.' These [Kurdish] people are tied to them [*seydas*] and they [state officials] are doing such projects to separate them from one another¹³²."

Another interviewee takes a different approach and suggests that the DIB's efforts to alienate religious Kurds from the Kurdish movement reflect the state's inability to imprison these Kurds for their political actions:

" The man [Erdoğan] broods [over *seydas*] 'What shall I do to these men now?' Now, let's say you took them under custody, think about it, 30 *seydas* are under custody! He could not take that risk. And when you think, he took 40-50 lawyers under custody. You know, lawyers! But he knows that taking 50 *seydas* [as opposed to lawyers] under custody is very dangerous for the state. Both because it [the government] is the AKP [an Islamic party] and it cannot take that risk due to the people's sensitiveness in the region. [Then the government says] 'What is the best thing to do? Let me attract this [group of patriotic *seydas*]. Let me manipulate. I will not take [them] under custody but I will manipulate¹³³.'" "

¹³² "O sahtekarlıktır! Ciddi söylüyorum, mesela diyor "Biz bin tane medrese imamları tutacağız" O bin tane medrese imamları Kürt halkının gözleri, dilleri ve kulakları kapatmak için. Bin sene bu toprağ üzerinde-kendi toprağımız üzerinde köle olmuşuz-, bin sene daha da köle kalmak için bu imamları tutacakki, Kürt halkı hak ve hakiketi görmesin...İşte bu da bi nevi siyasettir, "Kürt halkının kandırması için imamları bin tane tutacağım, medrese imamları. Ki bu sivil Cuma namazları kılmasınlar, ki vaazleri vermesinler" Ki bu halk onlara tabidir bu halkı ve onları birbirinden ayırtmak için böyle çalışmalar yapıyor."

¹³³ "Adam kara kara düşünüyor 'Ben ne yapayım şimdi bu adamlara?' Şimdi, diyelim hepsini gözaltına aldın da düşünsene 30 tane seyda gözaltına alınmış! Adam onu göze alamadı, ve düşün işte 50 tane, mesela 40 tane avukat aldı. Eh, avukat yani! Ama 50

The people that I interviewed in Amed and Istanbul made similar evaluations and argued that the DIB's efforts to influence religious and pro-PKK Kurds will not be successful. One can support this argument since the aforementioned Religious Higher Education Center has been opened yet. However, the DIB's Mullah project received more than 5000 applications in the timespan of a few months¹³⁴. Although it is difficult to suggest that all of these applications were made by pro-PKK *seydas*, one can argue that the Turkish state's efforts to influence religious and patriotic Kurds have not completely failed yet.

Another debate where the Turkish state works towards reducing the Kurdish movement's influence over religious Kurds is the discussion of the PKK's 'non-Islamic nature.' Turkish state officials and media outlets have repeatedly portrayed the PKK as an enemy of Islam over the past few years. In response to the organization of Civilian Friday prayers, Recep Tayyip Erdoğan suggested that the Kurdish movement "had nothing to do with Islam¹³⁵." Similarly, Turkish newspapers and TV channels have presented the PKK as anti-Islamic¹³⁶. The Turkish Police Academy even did a survey study to 'prove' that the more one sympathizes with the PKK, the less religious he or she becomes¹³⁷. However, the most frequently used

tane seydayı eğer gözaltına alırsa, devlet biliyor çok tehlikelidir. Hem AK Parti olduğu için, hem de bölgedeki halkın hassasiyetini göz önünde bulundurarak göze alamıyor. 'En iyisi ne yapayım? Bunu kendime çekeyim. Hani bunu şey yapayım, manipüle edeyim. Göz altına almayayım ama manipüle edeyim.'"

¹³⁴<http://www.demokrathaber.net/calisma-hayati/diyanet-1000-mele-alacagini-duyurdu-h7922.html>

¹³⁵http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1307113769&year=2011&month=06&day=03

¹³⁶<http://gundem.milliyet.com.tr/bu-fotograflar-pkk-yi-zor-durumadusurecek/gundem/gundemdetay/01.11.2011/1457815/default.htm>

¹³⁷ http://www.gazeteturka.com/news_detail.php?id=98627&uniq_id=1356457015

argument against the Kurdish movement has been the description of the PKK as a Zoroastrian organization.

The Turkish state officials' and media organs' portrayal of the PKK as a Zoroastrian organization has its roots in a statement that was given in 2007. Mehdi Zana, the Kurdish mayor of Amed in the late 1970s, argued that the original religion of the Kurdish people is Zoroastrianism and the Kurds accepted Islam by force and brutality in history¹³⁸. Several members of the Kurdish movement, who had a critical approach to Islam, later made similar statements¹³⁹. Although none of these figures argued that the Kurds ought to be or even are Zoroastrians today, their evaluations were quickly manipulated by Turkish state officials and media organs. Turkish Prime Minister Erdoğan described the PKK as a Zoroastrian organization and asked the Kurdish community in Turkey not to support it for this reason¹⁴⁰. Combining anti-Zoroastrianism and homophobia for his anti-PKK propaganda, the former Turkish Minister of Interior affairs İdris Naim Şahin described the members of the Kurdish movement as Zoroastrians and homosexuals in a derogatory manner¹⁴¹. The

¹³⁸<http://www.haberturk.com/polemik/haber/19100-mehdi-zana-kurtlerin-asil-dini-zerdustluktur>

¹³⁹ For example, my interviewee Arya Asmin made similar statements with regards to Zoroastrianism:

“As of today, we say this, ‘Kurds were made to accept Islam by force...We say this, ‘The original tradition, original religious belief of the Kurds is Zoroastrianism but this changed over time’...But we don’t force people, ‘You are Zoroastrian, Islam is not your religion!’, we don’t say this.”

“Ama bugün itibariyle de biz şunu söylüyoruz, Kürtlere İslamiyet zorla kabul ettirilmiş ...Biz şunu söylüyoruz, ‘Kürtlerin asıl geleneği asıl dini inancı Zerdüştluktur ama bu süreçle bi değişime uğramıştır.’...Ama insanlara zorla ‘Sen Zerdüştsun, İslamiyet senin dinin değil!’ biz bunu demiyoruz.

¹⁴⁰http://www.toplumsalhafiza.com/HD100005_erdogan--bunlar-zerdust-prim-vermeyin.html

¹⁴¹<http://www.demokrathaber.net/siyaset/icisleri-bakani-pkk-zerdust-ve-escinsel-h5924.html>

Turkish media launched a campaign to portray the PKK as a group of Zoroastrian terrorists¹⁴²¹⁴³¹⁴⁴. Several journalists and intellectuals also participated in this anti-Zoroastrian campaign¹⁴⁵.

Although this anti-Zoroastrian campaign influenced the opinions of many Turks with regards to the Kurdish movement, it failed to convince the majority of the Kurds in Turkey and detach the Kurdish masses from the PKK. There are two main reasons for this failure. Firstly, the Turkish state and media organs were inconsistent in their portrayal of the Kurdish movement as Zoroastrian. In his 2012 article 'Kurds in a Reinforced Concrete Mould of Democracy'¹⁴⁶ (*Betonarme Demokrasi Kalıbında Kürtler*), Emrah Göker successfully describes this inconsistency. Especially since 2005, the PKK has been portrayed as Christian, Yezidi, Jewish, Shintoist and Atheist as well as Zoroastrian (Göker, 2012: 46). The purpose of propagating such descriptions is to alienate Muslim Kurds from the PKK and challenge the Kurdish movement's increasing influence over the aforementioned Kurds. However, the use of multiple religions in this portrayal makes the anti-religious propaganda against the Kurdish movement inconsistent and unconvincing. Furthermore, this propaganda includes derogatory approaches to religions other than Islam and reflects the Turkish state's and media outlets' discriminatory views on the aforementioned faiths.

One can also observe the failure of the Turkish state's and media organs' portrayal of the Kurdish movement as Zoroastrian in the interviews I made in Amed and Istanbul. Pro-PKK or not, my interviewees were aware of the discriminatory

¹⁴²<http://www.haber7.com/haber/20111104/PKKlilarin-Zerdust-ayininden-kareler.php>

¹⁴³ <http://haber.mynet.com/pkk-zerdust-tapinagi-acti-636151-dunya/>

¹⁴⁴ <http://www.haberistihbarat.com/haber/pkk-8216dini-kanali8217ni-kurdu--28775.html>

¹⁴⁵ http://thewhitepath.com/islam-muslims/thus_spoke_the_zarathustrian_kurds/

¹⁴⁶ The name of this book was translated by the author of this thesis.

nature of this anti-Zoroastrian propaganda and criticized the Turkish state and media:

“ The Turkish people accuse the Kurds of Zoroastrianism, this has an impact of inferiority, they see themselves as superior. Their religion was Shamanism before Islam, Shamanism is heathenism. But before the prophet, before the Koran, Zarathustra was a prophet because the Kurdish people were loyal to him. Because Allah states in the Koran, (recites the Koran in Arabic), do not discriminate among the prophets. Allah says have faith in all of the prophets...But if you make Zarathustra a bad example, may God forbid if you do not accept his prophecy, you are not different than Judaism. It means that you continue that old Shamanism¹⁴⁷.” (Mehmet Eminoğlu)

“ Now the Prime Minister keeps on using this word Zoroastrian...Now, do the people who bring this up even know of their fathers and grandfathers 1442 years ago? Yes, Kurds belonged to the religion of Zoroastrianism before Islam. Zarathustra is a prophet. A prophet has a book. Every prophet has a book. The prophet Zarathustra also had a book. But the political rulership today says that Kurds leave aside Islam, may God forbid Koran, and live as they did 1450 years ago¹⁴⁸.” (Nakşi Sayar)

¹⁴⁷ “Türk halkı Kürtleri Zerdüştlükle itham ettiği için, onlara bi aşağılık darbesi vuruyor, kendini üstün tutuyorlar. Onların dini Şamanizmmiş İslamiyet’ten önce. Şamanizm dinsizliktir. Ama peygamberden önce, Kuran’dan önce Kürt halkı Zerdeşt’e bağlı olduğu için Zerdeşt bi peygambermiş. Çünkü Allah Kuran’da buyuruyor, (Ayetin Arapçasını söylüyor) hiçbi peygamberimin içine farğ koymayın. Tüm peygamberlere iman getirin demiş Allahüteala... Ama eğer sen Zerdüşti kötü örnek yaparsan, haşa ya peygamberliğini kabul etmezsen, Yahudilikle hiçbi farkın kalmadı. O gene eski Şamanizmi devam ettin, manası odur.”

¹⁴⁸ “Şimdi Başbakan sürekli Zerdüşť diye bi kelime kullanıyor...Şimdi, bu tezi ortaya atanların 1442 yıl önceki babalarının dedelerinin ne olduğunu acaba biliyorlar mı? Evet, Kürtlerin İslamiyet öncesi bağlı oldukları din Zerdüşť dinidir. Zerdüşť bir peygamberdir. Peygamber demek kitap sahibidir, teşvih olmasın. Her peygamberin bi kitabı vardır, Zerdüşť peygamberin de bi kitabı varmış. Ama işte günümüzün siyasal

Both of the statements above were made by religious Kurds and reflect the Turkish state's failure in influencing the religious and patriotic members of Kurdish society. Although the first excerpt includes derogatory remarks about religions other than Islam, more specifically Judaism and Shamanism, both statements show that religious and patriotic Kurds respect Zoroastrianism and its place in Kurdish history. However, the interviewees do not share the Turkish state's and media organs' description of the Kurdish movement as Zoroastrian, employ Islamic arguments on the need to respect Zoroastrianism as a monotheistic religion, and refrain from using it in a derogatory manner.

4.4. Independent Kurdish Islamic Initiatives

In the previous two sections, I have described the Kurdish political actors' changing attitudes towards Islam and the Turkish state's use of religion within the context of the Kurdish issue. However, the Kurdish movement and the Turkish state are not the only actors in this debate. For example, under the influence of Turkish state officials and *imams*, the World Union of Islamic Scholars (*Dünya İslam Alimleri Birliği*) issued a fatwa in 2010 and listed the PKK as a terrorist organization. In response, the Fatwa Board of Kurdistan Islamic Scholars (*Kürdistan İslam Alimleri Fetva Kurulu*) argued that the PKK is a legitimate organization fighting for Kurdish people's rights and described the aforementioned fatwa as anti-Islamic¹⁴⁹. In this section, I will touch upon independent Kurdish Islamic initiatives and discuss how

iktidarı sanki şu an bile Kürtler İslamı, haşa haşa fıkıhı Kuran'ı bir tarafa atarak 1450 sene önceki hallerini yaşıyormuş gibi söylüyor."

¹⁴⁹ <http://www.internethaber.com/kurt-din-adamlarindan-pkk-fetvasi-277103h.htm>

Islam has become a battleground with multiple actors within the context of the Kurdish issue in Turkey.

The first example of the Kurdish Islamic initiatives that are neither pro-PKK nor pro-state is the Kurdistan Islamic Party (*Partiya İslamiya Kurdistan*, PIK). Led by Prof. Muhammed Saleh Gabori, the PIK was established in Germany in 1980¹⁵⁰. Due to its Islamist and pro-Kurdistan policies and principles, the PIK has been perceived by the Turkish media as the PKK's attempt to mobilize religious Kurds in Europe¹⁵¹. However, the PIK has repeatedly refused this description and its leaders argue that the party has been independent of the PKK since its establishment¹⁵². Although it is not quite active in Kurdistan, the PIK has been working towards the promotion of Islamic values among Kurds and carrying out financial projects to improve the life standards of poor Kurdish families¹⁵³ since 1980.

Another Kurdish Islamic initiative independent from the PKK and the Turkish state is the Religion and Foundation Workers Syndicate (*Diyanet ve Vakıf Emekçileri Sendikası*, DIVES). Kurdish imams established the DIVES in 2002 in Ankara but the foundation has been active both in the Turkish capital and in Northern Kurdistan¹⁵⁴. Like the PIK, the DIVES has been perceived as a pro-PKK association in the Turkish media¹⁵⁵ but the syndicate has been emphasizing its politically independent status since its establishment. Since its establishment, the DIVES has been a branch of the

¹⁵⁰ <http://www.niviskar.com/1001/pik/23-24/pikgercegi.html>

¹⁵¹ <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=841>

¹⁵² Furthermore, PIK officials have argued that the PKK has tried to infiltrate in the PIK right after the party's foundation but these attempts have failed and the PIK maintained its independent status (<http://www.niviskar.com/1001/pik/23-24/pikgercegi.html>).

¹⁵³ <http://www.niviskar.com/1001/pik/tuzuk/tuzuk.html>

¹⁵⁴ <http://www.dives.org.tr/default.asp?sayfa=kategori&CatID=14>

¹⁵⁵ <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-27840-179-kcknin-demokratik-imamlari.html>

left-wing Confederation of Public Workers' Union (*Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu*, KESK). Unlike the PIK, the DIVES functions more like a syndicate and its program focuses on the rights of imams that work for the Turkish state. Still, the DIVES has led several campaigns on the Kurdish issue in Turkey and has defended minority rights such as the right to preach in one's mother tongue¹⁵⁶ since its establishment in 2002.

Similar to the DIVES, the Religious Scholars Cooperation and Solidarity Association (*Din Alimleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, DIAYDER) was established to promote the rights of *imams* and *seydas* in Turkey and Kurdistan¹⁵⁷. The association was founded by a group of Kurdish *seydas* in Amed in 2007. Since its establishment, the DIAYDER has organized several campaigns on religious rights and freedoms. For example, DIAYDER *seydas* have had leading roles in the initiation of Civilian Friday prayers. Like the PIK and the DIVES, the DIAYDER was perceived as a pro-PKK association by the Turkish media¹⁵⁸. Although the DIAYDER criticizes the Turkish state for its hegemony over religious affairs, it is difficult to describe the association as pro-PKK. I interviewed DIAYDER's president Zahit Çiftkuran in the association's office in Amed in 2012. Here is how Zahit Çiftkuran describes the establishment of DIAYDER:

“ In 2007 we sat down with friends and after a discussion, [we said] that every group has an association, why should religious scholars not have one, where retired imams can gather...So we said, ‘These retired *seydas*, [we can] bring them together under the same roof and address our people's needs-because as everyone knows the Kurdish people are quite Islamic, but their needs were not satisfied. The Diyanet did not satisfy their needs. Because the Diyanet is an official institution, for example only the municipalities

¹⁵⁶ <http://www.dives.org.tr/default.asp?sayfa=haberdetay&id=143>

¹⁵⁷ <http://www.haberler.com/diyarbakir-da-din-adamlari-dernek-acti-haberi/>

¹⁵⁸ <http://www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/196508-bdp-nin-imami-kardesinin-karisiyla>

carry out the wedding ceremonies, for example [the Diyanet] does not have to attend mevlids, for example they don't have to get involved in [the resolution of] blood feuds. The people demanded these but the Diyanet did not satisfy. So 25-30 seydas got together and said 'Well we will gather under the same roof, apply to the Governorship as an official association and work towards addressing the aforementioned needs as an association'¹⁵⁹."

The fourth Kurdish Islamic initiative I describe here is the Kurdistan Islamic Initiative - Freedom Initiative (*Înîsyatîfa Îslamî ya Kurdistanê – Înîsyatîfa Azadî*) that was established in Amed in 2012¹⁶⁰. As its full name speaks for itself, the Freedom Initiative is a Kurdish Islamic movement that is active in Kurdistan. Although it emerged quite recently, the initiative has mobilized many Kurds and effectively criticized both the Turkish state and the Kurdish movement with regards to the Kurdish issue in Turkey. Since its establishment, the initiative has called on the Turkish state to respect its Kurdish citizen's right to self-determination. Unlike the PIK and the DIVES, the Freedom Initiative has not been perceived by the Turkish media as a PKK organ. Although I interviewed one of the initiative's founding members, Adnan Ferat, we did not have the chance to discuss the initiative since our

¹⁵⁹ "2007'de de arkadaşlarla oturup, bi tartışmadan sonra, her kesimin bi derneği olduğunu ve niye din adamlarının derneği olmadığını ve bu emekli olan imamlarımızın bir nevi bi yerde toplanmasını...Biz de dediğ ki 'Bu emekli olan seydalarımız, biz bunları bi çatı altında toplayarak halkın ihtiyaçları olan- çünkü bilindiği gibi Kürt halkının İslami duyguları ağır bastığı için, ihtiyaçları bir nevi karşılanmıyordu, Diyanet tarafından karşılanmıyordu. Çünkü Diyanet kurumu bi resmi kurum olduğu için, örneğin bi nikahı sadece belediyenin yapması, örneğin bi mevlüde icabet etme mecburiyeti olmayışı, örneğin halk arasındaki kan davalarına katılma mecburiyeti olmayışından dolayı. Halkın böyle bi isteği vardı ve bu istekler Diyanet tarafından karşılanmıyordu. Biz seydalarımızla 25, 30 kişi bi arada toplayıp 'Efendim biz de bi çatı altında toplayarak, bi resmi kurum olarak dernek adına Valiliğe müracaatta bulunarak, bir nevi resmi kurum olarak biz de bu demin saydığım sorulara cevap olması bi dernek kurduk."

¹⁶⁰ <http://www.ilkehaber.com/haber/azadi-inisiyatifi-resmen-kuruldu-22272.htm>

interview took place long before the establishment of the organization¹⁶¹. However, I have been following the activities of the initiative and observing its on-going transformation into an active Islamic movement in Northern Kurdistan.

The last Kurdish Islamic initiative I discuss in this section¹⁶² is the Free Cause Party (*Hür Dava Partisi*, HÜDAPAR). After the imprisonment of Kurdish Hizbullah's leaders and cadres at the end of the 1990s, the Hizbullah sympathizers continued their political and social activities in Northern Kurdistan through non-governmental organizations such as Mustazaf-Der¹⁶³. In October 2012, the AKP government passed a law that enabled the early release of several Hizbullah leaders that were imprisoned in the 1990s¹⁶⁴. After their release, these figures joined with Mustazaf-Der cadres to announce the foundation of the HÜDAPAR¹⁶⁵. Although it has only recently emerged, the party announced that it would enter the next general elections and aims to represent religious Kurds in the Turkish parliament.

Before moving on to the following chapter where I focus on the Kurdish movement's recent transformation, I would like to mention two panels that were organized in 2012. In January 2012, the Scholarly and Cultural Research Foundation (*İlmi ve Kültürel Araştırmalar Vakfı*, IKAV) organized a panel called 'The Search for

¹⁶¹ More information on the Freedom Initiative can be found in: <http://www.inisiyatifazadi.com/>

¹⁶² Although I discuss only five Kurdish Islamic initiatives in this section, there are many more similar organizations such as the Return to the Roots Platform (Öze Dönüş Platformu, <http://islamiinsiyatif.blogspot.com/>), Van Human Association (Van İnsan Derneği, <http://www.vaninsander.com/>) and Hakkari Free Life Association (Hakkari Özgür Yaşam Derneği, http://www.firat.org/haber_detay.php?id=5375). However, these organizations are more local and less influential than the five initiatives I discuss here.

¹⁶³ More information on Mustazaf-Der can be found in: <http://www.mustazafder.com/Mustazaf-der.html>

¹⁶⁴ <http://www.haberturk.com/yasam/haber/680356-hizbullah-liderleri-serbest>

¹⁶⁵ <http://www.haberturk.com/gundem/haber/799072-kapatilan-mustazaf-der-parti-kurdu>

Intra-System Solutions to the Kurdish Issue and Islamic Solution Proposals¹⁶⁶.’ In April 2012, the Free Thought and Education Rights Association (*Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği*, ÖZGÜR-DER) organized a panel entitled ‘Islamic Solutions to the Kurdish Issue¹⁶⁷.’ In both panels, Kurdish and Turkish thinkers and journalists came together to discuss the Kurdish issue through an Islamic perspective. At the end of both panels, the participants listed their observations about the Kurdish issue in Turkey and identified several steps for the solution of the aforementioned conflict¹⁶⁸. What distinguishes both panels from the DTK’s aforementioned I. Kurdistan Islam Conference is that their organizers were not members of the Kurdish movement. Although it is difficult to describe the associations that organized these panels as Kurdish Islamic initiatives, the panels themselves show how Islam has become an area with multiple actors within the context of the Kurdish issue in Turkey.

¹⁶⁶<http://www.dogruhaber.com.tr/Haber/Kurt-Sorununa-Islami-Cozum-Onerileri-Paneli-21537.html>

¹⁶⁷ <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/137607-kurt-sorunu-islam-ile-cozuler-mu>

¹⁶⁸ <http://www.milliyetciforum.com/kurt-sorununa-islami-cozumler-35916.html>

CHAPTER 4

REFLECTIONS ON THE KURDISH MOVEMENT'S RECENT TRANSFORMATION

In the previous chapter, I described the Kurdish movement's transformation through the case of religious motives' emergence, outlined the Turkish state's hegemony over religious affairs and touched upon independent Kurdish Islamic initiatives to show how religion has become a 'battleground' with multiple actors within the context of the Kurdish issue. As a result of the religious Kurdish masses' pressures, the PKK leader's Abdullah Öcalan's capture, the Turkish state's use of religion as a propaganda tool and the competition deriving from new Kurdish Islamic initiatives, the Kurdish movement found itself in a process of transformation that fundamentally changed the dynamics of the movement. Decision-making is no longer limited to the movement's leaders, and the base of the movement -through bottom-up mobilization- began to assert its agency in how the Kurdish resistance manifests itself in the social and political arena in Turkey and Kurdistan.

Although thinkers like van Bruinessen hint us at this transformation¹⁶⁹, there is almost no extensive study on the emergence of religious themes and motives in the Kurdish movement in Turkey. Unfortunately, the academic attempts at describing this change are very few and somewhat inaccurate. In their 2007 article *The New*

¹⁶⁹http://www.let.uu.nl/~martin.vanbruinessen/personal/publications/Kurds_and_Islam.htm

Manifestations of Religiosity within the Kurdish Movements (*Kürt Hareketlerinde Dindarlığın Yeni Tezahürleri*), Abdulhamit Kırmızı and Selin Bölme justly argue that the Kurdish movement has recently begun to pay attention to the Islamic sensitivities of the Kurdish masses (Kırmızı and Bölme, 2007; 51). However, the authors fail to grasp the transformation of the Kurdish movement, suggest that religious Kurds view the PKK and the BDP as the partners of a ‘moral collapse,’ and claim that the Kurdish movement in Turkey remains incapable of mobilizing religious Kurds (Ibid).

In this thesis, I have argued that the recent emergence of religious themes and motives in the Kurdish movement represents a larger and fundamental change inside the movement. Like Kırmızı and Bölme, many thinkers focusing on this subject fail to observe this fundamental transformation and describe the change within the Kurdish movement as either a short-term tactical move or a long-term strategic maneuver. In the several news articles and essays he has written, journalist Mustafa Akyol describes the aforementioned change as a ‘synthesis of pro-Kurdish and Islamic values’ and suggests that the Kurdish movement has recently been employing a short-term tactical move to create a new form of Kurdish nationalism that is compatible with and supported by Islam¹⁷⁰¹⁷¹. Similarly, journalist Ruşen Çakır describes the PKK’s adoption of Kurdish political action with religious motives as the PKK’s ‘religion card’ and suggests that the Kurdish movement has been employing a long-term strategic maneuver to attract religious Kurds¹⁷²¹⁷³. Furthering this claim, some writers such as Ümit Fırat suggest that the PKK’s ‘instrumentalist use of religion resembles that of Kemalist laicism¹⁷⁴.’ Although there are minor differences

¹⁷⁰ http://www.haber365.com/Haber/BDPnin_KurtIslam_Sentezi/

¹⁷¹ <http://thewhitepath.com/>

¹⁷² <http://haber.gazetevatan.com/pkknin-din-karti/369596/4/Haber>

¹⁷³ <http://www.demokrathaber.net/kurt-hareketi-ozune-mi-donuyor-makale,2559.html>

¹⁷⁴ <http://t24.com.tr/haber/dindar-kurtleri-kim-kazanir-akp-mi-cemaat-mi-mustazaflar-mi-bdp-mi/203812>

between these arguments, the two alternative hypotheses of this thesis, both views portray the Kurdish movement as a strictly top-down organization. In describing the emergence of religious themes and motives as either tactical move or strategic maneuvers, these arguments ignore the agency of the Kurdish movement's base and the 'bottom-up' aspect of policy-making inside the movement.

In order to show how the emergence of Islamic motives and themes inside the Kurdish movement represents a larger and fundamental transformation, I will now share several excerpts from the interviews I made with Kurdish individuals in Amed and Istanbul. The first excerpt is from the interview I made with Adnan Ferat in Amed. In the following quote, the interviewee describes how he perceives the emergence of Islamic motives in the Kurdish movement and suggests that the movement's transformation has come as a natural result of the political processes in Kurdistan:

“ So, the core cadres that wage the national liberation struggle is more [welcoming] towards religion, they are leaving the orthodox Marxist discourse behind. The religious people are more-it is mutual you know, something that life forces, something that experiences and testimonies show. It is not something that is done so consciously, the process forces it. Because the Kurdish movement saw that the next step could only be this. And they [religious Kurds] saw that the Turkish-Islamist structures and discourses will not take them anywhere. They saw AKP's aftermath, what happened to it...I heard this from the most resistant points, from cadres that are still active. I heard this from the most resistant points in Diyarbakır. 'We did many mistakes against religion [in the past], now it is not just strategic, we transformed philosophically. We are not against religion.' This is obvious, you can feel it. You see this anyways, therefore I say it is an internalized strategy¹⁷⁵.”

¹⁷⁵ “Yani, ulusal özgürlük mücadelesini yürüten temel kadro dine karşı daha artıg, eski ortodoks Marksist söylemi bir kenara bırakıyor. Dindarlar da artıg o-bu karşılıklı bişey, hayatın dayattığı bişey, yani yaşanmışlığın-tanığlığın gösterdiği bişey. Çok böyle bilinçli yapılan bişey değil aslında, süreç dayatıyor. Çünkü Kürt hareketi bağıtki bundan sonra bi adım ancağ böyle atılır. Bunlar da bağıtki yani,

In a similar fashion, interviewee Ersoy Erdoğan suggests that the transformation of the Kurdish movement is far away from being a tactical move and emphasizes Altan Tan's involvement in Kurdish politics:

“ The approach today, the talks mullahs give in Roj TV or the Civilian Friday prayers, I think they show the fact that the party, the PKK, can no longer ignore a social reality. Because on the one hand, the person you describe as the enemy is trying to attract you through the argument of religious brotherhood. This is effective because religion here is very effective. It really is effective. So you have one loss here, the second thing is that you now represent the people, but the tangible realities of the people are not inside you...This [change] is not, one should differentiate, this is not a tactic, I am sure of it...it is accepting tangible realities and living with them. Because, if they hadn't accepted tangible realities, the parliamentarian that was elected as one of the independents, Altan Tan if I should name him, would not be a part of this movement. Because he is clearly an Islamist and he would not make any concessions. He is knowledgeable about this topic, very knowledgeable, but he also supports this movement. He would not participate in this field if he felt that this was a tactic, how should I put it, a deception¹⁷⁶.”

Türk-İslamcı yapılanma ve söylemin peşinde bi yere varılmaz. AK Parti akıbetini gördüler, neye uğradığını gördüler...Kadroda, şu an bile aktif olan, en direngi noktalarda olanlardan duymuşum. Şu an Diyarbakır'da en direngi noktalarda olanlardan ben duymuşum bunu. 'Biz çok hata yaptığ dine karşı, şu an kesinlikle sadece stratejik değil, felsefi de biz dönüştük. Dine karşı değiliz.' Bu da belli zaten yani, bunu hissedebiliyorsun. Bunu görüyorsun zaten sen, o açıdan diyorum içselleştirilmiş bi stratejidir diyorum.”

¹⁷⁶ “Artık şu günümüzde bu yaklaşım, işte Roj TV'de yine melelerin konuşması ya da Sivil Cuma namazları, bence artık partinin, yani PKK'nin, bu somut gerçekliği gözardı edememesi. Çünkü şey, bi taraftan, düşman olarak nitelediğin kişi seni din kardeşliği üzerinden kendi yanına çekmeye çalışıyo. Bu da etkili bişey çünkü burda din çok etkili bişey yani. Gerçekten çok etkili. Bir burdan kaybın var, iki bi de şey var yani artık bi halkı temsil ediyosun, ama halkın somut gerçeklikleri çok fazla senin içerisinde yok...Bu şey değil, ayırmak gerekiyo, bu bir taktik değil, buna eminim...artık somut gerçekliği kabullenip bunlarla beraber yaşamak. Çünkü şey yani, bene bu

The DIAYDER president and seyda Zahit Çiftkuran argues that the recent changes in the Kurdish movement symbolize the PKK's acceptance of Kurdish people's Islamic values:

“ The Kurdish movement did not influence the people in the region as much because it started out as leftist. But they saw that the region had a religious majority...at the beginning they may have worked towards [changing the people], ‘We will change the people, not ourselves.’ But they saw that the people don't change, so what did they do? They did [change] themselves, they worked towards introducing themselves to the people with an Islamic majority. And at this stage today, what the BDP demands are really Islamic rights. For example the AKP is an Islamic party, the AKP doesn't want this [change]! For example recently, the BDP offered the [freedom of] wearing of scarves inside the Parliament, the AKP refused! We came to such a stage¹⁷⁷. ”

Affirming my identification of the late 1990s as the beginning of the Kurdish movement's transformation, interviewee Zülküf Xweşhevi states that the BDP has been more respectful towards religion in the 21st century:

somut gerçekliği kabullenmeseler, şu anda bağımsız olarak seçilen milletvekilleri arasındaki, işte isim vermek gerekirse Altan Tan, bu hareketin içersinde olmazdı. Çünkü, çok net bi şekilde İslamcı bi insan ve kesinlikle taviz vermez. Bu konuda bilgi sahibidir, çok da bilgi sahibidir ama bu hareketi de destekleyen bi insan. Bunun bi taktik olduğunu, yani nasıl diyim, kandırma maksatlı olduğunu hissetse bu alan içerisinde bulunmaz.”

¹⁷⁷ “Kürt hareketi ilk çıkışta, sol üzeri olduğu için bölge halki içersinde pek fazla ağırlığı olmadı. Ama bi bağtılar ki gerçekten bu bölgenin dini ağırlıklı olduğu için...ilk başlangıcında belki bi çalışma oldu, ‘İşte biz bu şekilde, biz kendimizi değil de halki değiştireceğiz.’ Ama bağtılar ki halk değişmiyor, ne yaptılar? Yıldan yıla kendini şettiler, kendini İslamı ağırlığı olan halka kazandırmak için bu şekilde bi çalışmaya girildi. Ve geldiğimiz aşamada, gerçekten bugün örneğin BDP'nin talep ettiği, ettiği İslami haklar. Mesela AKP İslami ağırlıklı bi partidir, AKP istemiyor! Çok yakında, örneğin Meclis'te türban takmayı BDP önerdi, AK Parti reddetti. O aşamaya gelindi yani.”

“ At least after the 2000s, the BDP circles that I see have developed a positive attitude towards respecting religion, not saying anything against religion, showing respect, accepting religion as a value of the people and developing a respectful attitude towards religion, and all these are very important...The silence at BDP rallies when the call to prayer is heard. I mean pausing the speeches, that act is a political thing-symbol. Or at least in discourse, different actors [in the movement] state that our people are Muslim and their religious values need to be respected. We can say this. And with the 2009 elections, the will to act together with religious communities has been stated with the highlighting of more [religious] actors [and politicians]¹⁷⁸.”

The excerpts above reflect the majority of the Kurdish masses' acknowledgement and approval of the emergence of Islamic themes and motives within the Kurdish movement in Turkey. However, a significant minority of the Kurdish movement's base, more specifically Alevi and/or nonreligious Kurds, expresses ambivalent opinions with regards to the transformation of the Kurdish movement. Although the former PKK guerilla Arya Asmin describes the Kurdish movement's transformation as a transition to a more pluralistic and diverse form of collective action, she suggests that Kurdish politicians should be more careful in welcoming both religious and non-religious Kurds:

“ But I will state that I am against this, our municipalities in Amed banned the servicing of food in all [movement] institutions during the month of Ramadan. You have to do this the right way, you have to get the people's acceptance.

¹⁷⁸ “En azından 2000li yıllardan sonra benim gördüğüm BDP çevresi, dine saygılı olma, dine karşı birşey söylememe, halkın değerlerine saygı gösterme çerçevesinde dinin de halkın bir değeri olduğunu kabul edip buna karşı, dine karşı saygılı olma tavrı gelişti ve bu çok önemli...BDP'nin mitinglerinde ezan okunduğunda susma. Yani konuşmayı kesme, bu bir siyasal bir şeydir-semboldür. Veya söylemde bile olsa, dini-halkımızın Müslüman bir halk olduğunu, bunun dini değerlerine saygı duyulması gerektiğini, değişik aktörler sürekli dile getiriyorlar. Bunu da söyleyebiliriz. Ve son 2009 seçimleriyle birlikte aslında bunu biraz daha aktörlerin de öne çıkarılarak dindar kesimle siyasal bir birliktelik arzusunu bence ifade etmiştir.”

There are those that fast and those that do not. You cannot ban it all of a sudden. That will serve the interests of the other [the Turkish state]. What is optimal is reaching that sensitive line. You should not overlook certain earnings as you try to win others. This is a transition interim. This transition interim needs to be completed. So you can start with figures like Altan Tan, Şerafettin Elçi or other individuals, with Civilian Friday prayers. But the transition interim should be completed at a sensitive line. Or you will start losing because of it¹⁷⁹.”

In a similar fashion, interviewee Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız shares her concern with regards to the ‘Islamization of the Kurdish movement’ in the following way:

“ Recently, the Islamic discourse have become clearer...For today, if one should put it correctly, I find it important as a color. However, when I look at it personally, when that discourse is used it will [should] stay at the back a little bit. Because it hurt me when one of our representatives, the one that contradicts with me [Altan Tan], stood up and said ‘May Allah give us democratic autonomy.’ And the crowd, the children of the people from that left that looked at the world differently-from the perspective of freedom for all classes, they said ‘Amen!’ altogether. To be honest I was hurt then because in my view, Allah did not grant us where we are at today. People struggled and died one by one. Many of them do not have [their own] graves. The mothers and fathers that wait here

¹⁷⁹ “Ama ben şuna karşıyım mesela, bunu dile getirecem, Diyarbakır’da Ramazan ayında, bizim belediyeler bütün kurumlarda şeyi yasakladılar-yemek çıkmasını yasakladılar. Sen bunu doğru bir şekilde şey yapman gerekiyor yani halka benimsetmen gerekiyor. Bunun oruç tutanı da var tutmayanı da var. Sen bi anda onu yasaklıyamazsın. Bu bu sefer diğerine hizmet eder. Yani optimal şey, hassas o çizgiyi tutturmak gerekiyor. Sen birşeyleri kazanıyım derken asıl kazanımın olan şeyleri de gözden kaçırmaman gerekiyor. İşte şu anda bi ara geçiş sürecidir. Bu ara geçiş süreci halen tamamlanması gerekiyor yani. Ha bu Altan Tanlarla Şerafettin Elçilerle veya farklı insanlarla buna başlanır, Sivil Cuma namazlarıyla. Bu ara geçişin tamamlanması gerekiyor yani şey, hassas bir çizgide durması gerekiyor. Yoksa bu sefer sen onun üzerinden kaybedersin.”

do not have any news of their children. Again today, thousands of people inside this struggle are in jail, I say Allah cannot have done this...I guess what hurt me in that rally was, the sound of 'Amen' was much higher than the sound of the socialists' chants...One sounds should not dominate the other, the colorfulness and multiculturalism in my dream is like this¹⁸⁰."

In addition to my interviewees, Alevi and/or nonreligious Kurdish individuals shared with me their worries about the 'Islamization of the Kurdish movement' through several daily interactions and conversations. One non-religious individual from Amed, a former youth organizer of the PKK that voted for independent Bloc candidates in the 2011 election, told me that he was unhappy about voting for a movement that included Islamists such as Altan Tan. Another person, an Alevi Kurd residing in Istanbul, shared with me her concerns about the 'Islamization of the Kurdish movement' and the emergence of Sunni motives such as the Civilian Friday prayers. Another individual even furthered this concern and argued that the prayers may not have emerged as spontaneously as they seem, suggesting that the PKK leaders may have ordered the organization of these events. Although there is no evidence of the PKK leaders' initiation of the Civilian Friday prayers in a top-down fashion and the majority of the Kurdish population do not view the transforming

¹⁸⁰ "Son dönemde, daha da belirginleşen bi söylem oldu bu İslami söylem...Bugün için, aslında doğru ifade edilirse, renk olarak önemli buluyorum. Ama kişisel olarak baktığım zaman, sadece o söylem kullanıldığında biraz daha geride kalacak [kalmalı]. Çünkü şey beni incitmişti, vekillerimizden bi tanesi, yani benimle çelişen [Altan Tan], kalkıp 'Allah bize demokratik özerkliği nasip etsin.' Ve o kitle aslında zamanında o sol, hani dünyaya başka bi yerden-bütün sınıfların özgürlüğüyle bakan o kitle ya da o kitlenin çocukları 'Amin!' dedi hep bir ağızdan. O zaman incinmiştim açıkçası, yani çünkü benim gözümde, bugün geldiğimiz noktayı Allah bize nasip etmedi. Birebir insanlar mücadele ettiler, öldüler. İşte, bi çoğunun mezarı yok. Burda bekliyen anneler, babalar çocuklarından habersiz. Bugün binlerce yine bu mücadele içindeki insan ceza evinde, ben bunu Allah yapmış olamaz diyorum...Sanırım benim o mitingde içimi inciten şey, 'Amin' sesinin hani sosyalistlerin sloganlarıyla aynı şekilde değil de daha yüksek çıkmasıydı...Bi ses diğerini bastırmasının, benim hayalimdeki renklilik, hani o çokkültürlülük böyle bişey."

Kurdish movement as Islamist, the aforementioned concerns reflect the critical PKK approach towards religion in the 1980s and call for Kurdish policy-makers' careful attention.

Several interviewees also stated their concerns with regards to the Kurdish movement's transformation but these concerns were not related with the 'Islamization of the movement.' On the contrary, these interviewees acknowledged and approved the on-going transformation, but suggested that it should be furthered in a way that does not use religion as a political instrument:

“ So the Kurdish movement has such an initiative, they have not alternatively used religion like some people [Turkish state officials] do. 'I will do politics through religion, under the mask of religion, under the umbrella of religion, under the pretence of religion I will try to win others, deceit them!' The Kurdish movement did not do such a thing, it does't now and it will not do. We won't allow such a thing¹⁸¹!”
(Mehmet Eminoğlu)

In a similar fashion, another interviewee pointed out that the Kurdish movement's transformation should be deepened in a way that fully reflects the grassroots nature of the movement's organization:

“ Of course, I think it [the emergence of Islamic motives] was met with sympathy. As a discourse, the fact that this discourse exists, like I said it was met positively by many Kurds who want to relate their religious and national values with one another. But this should not stay at a discursive level. It should transform into a program with the base and the organization. Or else, you will not continue influencing urbanites for much longer. The results, the tangible results

¹⁸¹ “*Kürt hareketinin böyle bi insiyatifi var yani dini, bazı kişiler gibi altartanif olaraq kullanmamışlar. 'Ben din üzerinde siyaset yapacağım, ben din maskesi altından, din şemsiyesi altından, din kisvesi altından ben başkalarını kazanmak için, kazandırmak için, kandırmak için ben dini kullanacağım!' Kürt hareketi böyle birşey yapmamış ve yapmıyor ve yapmayacaktır. Ve biz de böyle bişeye mücadele etmeyiz!*”

of this should be felt. If not, after a period of time, the initial impact will not last¹⁸².” (Zülküf Xweşhevi)

So far in this section, I have outlined the Kurdish masses’ responses to their movement’s on-going transformation. The majority of the individuals consulted during the field research of this thesis find this transformation to be positive. Now, let us turn to the discussion of how the leaders of the Kurdish movement have perceived the on-going transformation. As I stated in the previous chapter, Öcalan was well aware of the denialist approach to religion among communist groups in Turkey and suggested that, in order to prevent the alienation of Kurdish people from the PKK, the Kurdish movement should carefully avoid the denialist approach to religion (Öcalan, 2008, 3rd edition: 11). The two Kurdish politicians, Amed parliamentarian Altan Tan and Sur Mayor Abdullah Demirbaş, and the former PKK guerilla Arya Asmin that I interviewed all confirm the bottom-up nature of Islamic motives’ emergence and argue that the Kurdish movement’s transformation is a belated but positive development. In other words, Kurdish political actors have begun to acknowledge the bottom-up pressures for more visibility and agency, and incorporate these pressures into their political actions. In the following excerpt, Abdullah Demirbaş discusses the transformation of the Kurdish movement and refuses to describe it as tactical:

“ Actually, we slowly realized that the thing called religion, it is dangerous when it becomes a tool of those in power. Religious development in fact affect social development and the formation of certain moral and conscientious things. Before, we viewed religion as the

¹⁸² “*Tabi yani, ben sempatiyle karşılandığını düşünüyorum. Söylem olarak, böyle bir söylemin var olması, bu dediğim kimlik çatışmasını ortadan kaldırıp Kürtlerin çok sağlıklı, dinle ve kendi ulusal değerleriyle ilişkisi kurmak isteyen Kürtler açısından, olumlu karşılandığını düşünüyorum. Fakat bunun, söylemde kalmaması lazım. Bunun tabana, örgütlenmeye, bir programa dönüşmesi lazım. Yoksa, söylemle siz şehirli insanları uzun süre etkileyemezsiniz. Bunun sonuçları, somut sonuçlarının hissedilmesi lazım. Hissedilmezse, bir süre sonra, o başta meydana getirdiği etki devam etmez.*”

opium, as Marx classically puts it. In fact, religion emerged as a social expression of the demands for freedom, it was later used as power holders as a tool of social oppression. This is not the case for only religion, it applies to everything. It applies to money, to guns, to many things...However, religion also helps regulate social life and relations. When we pay more attention, we see that the prophets, or the books, in a way build the future and develop social justice. For this reason, the Kurdish political movement acknowledges its old mistake and sees different things. ...Now I don't see this [the Kurdish movement's change] as tactical. If we see it as tactical it is an insult to religion, that's what I think. On the contrary, it is because of the need to respect religion's essence, it is also our model to raise future generations. We accept religion as a reality, a social, moral and conscientious reality, and [our goal is] to not prevent religious practices and create the environment for different religions and faiths to express themselves freely. For example, as an administrator, I like the wearing of scarves as much as the freedom of wearing mini skirts¹⁸³.”

¹⁸³ “Aslında din denilen şeyin, iktidarların aracı olduğu zaman aslında tehlikeli olduğunu, yoksa toplumdaki dinsel gelişmelerin aslında toplumun gelişmesine güçlenmesine, ahlaki ve vicdani bir takım şeylerin oluşmasına etki yaptığını yavaş yavaş gördük. Oysa biz hani, klasik Marks'ın söylediği, dini bir afyon olarak görüyorduk. Aslında din, ilk çıkışında toplumun özgürlük taleplerini ifade eden önemli bir çıkış noktası iken, daha sonra iktidarların elinde bunun topluma baskı aracı olarak kullanıldığını gördük. Oysa bu sadece din için geçerli değil, bu her şey için geçerlidir. Bu para için geçerlidir, bu silah için geçerlidir, bu birçok şey için geçerlidir...Oysa din, toplumsal yaşamın içinde olan, toplumsal ilişkileri düzenleyen bir noktadır da. Ve dikkat edersek peygamberler, veya kitaplar, bir anlamıyla toplumun geleceğini örmeye çalışan, bir anlamıyla toplumsal adaleti geliştirmeye çalışan bir noktadır. Bu nedenle Kürt siyasal hareketi, giderek eski yanlışından dönerek açıkçası daha farklı şeyleri görüyor...Şimdi ben bunu [Kürt Hareketi'ndeki değişimi] taktiksel görmüyorum. Eğer taktiksel görürsek o zaman dine bir hakarettir, ben öyle düşünüyorum. Bu tam tersine dinin özüne saygının gereğidir, yani bizim gelecek toplumsal kuşakları yetiştirme modelimizdir de aynı zamanda. Yani biz dini bir gerçeklik, bir toplumsal ahlaki vicdani bir gerçeklik kabul edip onun yaşanmasına engel olmama ve bütün dinlerin ve inançların kendini özgürce ifade edebilmesinin koşullarını yaratma. Örneğin, bir yönetici olarak, başörtüsünün giyilmesini istediğim gibi bir mini etek giymek isteyen de özgürlüğünü isterim.”

Similarly, the former PKK guerilla Arya Asmin argues that the party's critical approach to Islam in the 1980s and early 1990s may have been a mistake on behalf of the Kurdish movement. However, Asmin suggests that the movement is currently criticizing itself for this mistake, and phenomena such as the Civilian Friday prayers can be interpreted as the movement's self-criticism with regards to the relation it used to have with Islam:

“ Within the PKK, [I have never seen] the denial of religion, the rejection of religion or Islam, well Islam has always been discussed. I also want to say this, after the 2000s, our view of faiths changed a little along with the paradigm [of the PKK]...We actually did some strategic mistakes [in the past]. Today, the movement is doing an autocritique through the collective Friday prayers, Kurdish Koran reading [activities] or the claiming of religious values. These are in a way self-criticism, the movement adopts these as a way of autocritique. You cannot destroy a faith, but we did not have the luxury. I mean in the 90s we could not struggle for this. And we did not have the infrastructure to raise awareness among the people. But today we struggle for this, people have a belief and these beliefs need utmost respect¹⁸⁴.”

¹⁸⁴ “Ha PKK içersinde hiçbir zaman dinin yadsındığını, dinin kabul edilmediğini veya İslamiyet, ha doğru İslamiyet anlayışı her zaman için tartışılmıştır. Ha bi de şunu söylemek istiyorum, 2000lerden sonra, paradigmayla birlikte aslında bizim inançlara karşı bakış açımız biraz farklılaştı...Biz aslında stratejik olarak büyük hatalar da yaptık. Bugün hareket olarak bunun özeleştirisi belki toplu Cuma namazlarıyla veriliyor, Kürtçe Kuran okumakla veriliyor veya bunun özeleştirisi daha fazla bu dini değerlere sahip çıkmakla veriliyor. Bi şekilde aslında bi nevi özeleştiridir yani hareket bunu özeleştirisi olarak veriyor. Sen bir inancı yok edemezsin, ama bizim şey lüksümüz yoktu. Yani biz 90lı yıllarda bunun savaşını veremedik yani. Ve bu halkı bilinçlendirmek için yeterli alt yapımız yoktu. Ama bugün itibariyle biz şeyin mücadelesini veriyoruz, insaların bi inancı vardır, bu inançlara sonuna kadar saygı gösterilmesi gerekiyor.”

Despite several movement actors' acknowledgement and adoption of the emergence of Islamic motives, the BDP's religious parliamentarian Altan Tan is cautious about the transformation of the Kurdish movement's leaders. In the following excerpt, Tan describes Kurdish political actors' positive responses to the emergence of Islamic events such as Civilian Friday prayers as tactical and suggests that the majority of Kurdish policy-makers have not yet internalized the Kurdish masses' Islamic values. However, Tan emphasizes the Kurdish base's pressures for increasing the visibility of Islamic motives and argues that the Kurdish movement's effective transformation will lead to the creation of Kurdish national integrity and unity:

“ So there is a change, I mean maybe not in essence. For example the secular, secularist, socialist, Marxist, Stalinist intelligentsia leading Kurdish politics now has not changed that much, their ideological outlook hasn't changed. But there is an observation, no nationalism was built on earth without religion. It is not possible to have nationalism, national solidarity, national unity through a solely secular ideology...So among the Kurds, it is not possible to create Kurdish national integrity or, in quotes, a total unity through by passing religion. Firstly, I think they saw this or are seeing this. But of course all these approaches have initially been tactical. Secondly, there are the pressures from the base. That tree [of national unity] will not take root when you conflict or contradict with the tradition, religion and ceremonies of engagement, circumcision, wedding and condolence of the people you do politics for. So this is a practical, very pragmatist and realist situation, they saw this¹⁸⁵.”

¹⁸⁵ “Şöyle bi değişim var, yani özünde belki yok. Yani diyelimki şu an Kürt siyasetini yöneten laik, seküler, laikçi, sosyalist, Marksist, Stalinist aydın kadronun kafasında çok fazla bi değişiklik yok, yani ideolojisinde-bakışında bi değişiklik yok. Ancak şöyle bi durum tesbiti var, dünyada hiçbir milliyetçilik dinsiz inşaat edilmedi. Yani sadece salt seküler bir ideoloji üzerinden bir milliyetçilik, bir milli birlik, bir ulusal bütünlük inşa etmek mümkün değil...Şimdi Kürtlerde de dini devre dışı bırakarak bir Kürt milli bütünlüğü diyelim yani tırnak içinde bir topyekün bir birliktelik kurmak mümkün değil. Bir bence bunu gördüler veya görüyorlar. Ama tabiki bütün bu görüşler, taktik

As I demonstrate in this section, the majority of the Kurdish base's responses to its movement's transformation are positive. However, as Altan Tan points out, the emergence of Islamic motives in the Kurdish movement is mainly due to the Kurdish masses' pressures, and has not been fully internalized by Kurdish political actors. These actors have historically had a critical approach towards Islam and it should not surprise us to hear Tan's aforementioned comment. However, the emergence of Islamic themes is in itself an indicator of the Kurdish masses' increasing agency and the Kurdish movement's on-going transformation. As I mentioned in the previous chapter, the PKK had a 'secularizing' effect on the Kurdish people up until the late 1990s. Policy-making and mobilization had mostly been 'top-down' as the PKK was trying to wake the Kurdish masses up from their centuries-long sleep of oppression and assimilation. However, these dynamics have changed over the past two decades as different segments of Kurdish society began to assert their agency in the Kurdish movement. As the following quote from Abdullah Demirbaş points out, the relation between the Kurdish movement and its constituents has become more bidirectional and complex through a complementary process of interaction:

“ So there is both, the [PKK's] emerging approaches [that are critical towards Islam] change the [Kurdish] society and the society's [religious] sensitivities change the organization. We in fact have both, this is a complementary process¹⁸⁶. ”

yaklaşımlardır ilk dönemde. İki, tabandan gelen baskı. Yani siz halkın, üzerinde siyaset yaptığınız halkın geleneğiyle göreneğiyle, diniyle, işte nişanıyla, sünnetiyle, düşüniyle, taziyesiyle çatıştığınız vakit, çeliştığınız vakit, o ağacın kök salması mümkün değildir. Yani bu da çok pratik, çok pragmatist ve çok realist bi durum, bunu gördüler.”

¹⁸⁶ “Şimdi aslında ikisi de var, yani gelişen değişen yaklaşımların toplumu değiştirmesi var, bir de toplumdaki hassasiyetlerin örgütü de değiştirmesi var. İkisi de var aslında, birbirini tamamlayan bir süreçtir.”

4.1. Women’s Grassroots and Autonomous Mobilization: Another Important Example of the Kurdish Movement’s Recent Transformation

So far in this thesis, I focused on the mobilization of religious Kurds to demonstrate the diversification and the transformation of the Kurdish movement in Turkey. In order to argue that this transformation is not merely the Islamization of the movement, one also needs to show how other segments of Kurdish society have also gained more agency and visibility inside the movement since the late 1990s. Over the past two decades, Kurdish women, prisoners, children and LGBT groups have become more active and visible inside the movement¹⁸⁷. Through their autonomous roles within the different components of the Kurdish movement, women have been the leading force and the most active segment of Kurdish society in the 21st century. With the 68 days long hunger strike in 2012, approximately 10,000 prisoners proved their increasing agency and pressured the Turkish state to enter into negotiations with the imprisoned PKK leader Abdullah Öcalan¹⁸⁸¹⁸⁹. With their important role in street protests, children have been at the forefront of Kurdish political resistance¹⁹⁰. Albeit limited, LGBT group’s participation in the Kurdish movement takes place through the LGBT Commission¹⁹¹ that exists in the People’s Democratic Congress (*Halkların*

¹⁸⁷ Clearly, these categories are not mutually exclusive and my purpose is not to discuss Kurdish social mobilization through the lens of identity politics. However, they are useful in describing the increasing agency and visibility of Kurdish society’s different segments.

¹⁸⁸ http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/12/121205_turkey_hungerstrikes.shtml

¹⁸⁹ <http://www.sendika.org/2012/10/aclik-grevleri-ve-muzakere-gokhan-nazli/>

¹⁹⁰ For more information, see *Toplum ve Kuram (Society and Theory) Journal’s 2nd Issue* entitled “Taşları Yerinden Oynatanlar: Kürt Çocukları ve Siyaset” (Those who Move the Stones: Kurdish Children and Politics).

¹⁹¹ <http://www.halklarindemokratikkongresi.net/komisyonlar/lgbt/331>

*Demokratik Kongresi, HDK*¹⁹²). Given the limitations of an MA thesis, I am unable to delve into the details of each of these groups' increasing visibility and agency¹⁹³. However, I will be discussing the 'bottom-up' mobilization and the increasing visibility and agency of women within the Kurdish movement throughout the rest of this chapter.

When we think about the concepts of war and women, we may be prompted to think of 'passivity.' However, as Cynthia Cockburn puts it, violence is a gendered continuum (Cockburn, 2004: 24) and women are not merely the victims of war. As the Kurdish case once again proved over the past thirty years, women are also agents in armed conflicts. Women have been participating in the Kurdish movement since the 1970s¹⁹⁴ and can be described as the most dynamic segment of the movement today. However, this was not the case up until the late 1990s. The works of syndicate worker and researcher Handan Çağlayan illuminate how the social, political and participation of women in the Kurdish movement in Turkey have transformed in the 1990s.

In her 2007 book "Mothers, Comrades, Goddesses: Women in the Kurdish Movement and the Formation of Woman's Identity" (*Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar: Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*), Çağlayan begins her analysis of the Kurdish movement in Turkey by stating that Kurdish women were

¹⁹² Established in 2012, the HDK is a grassroots coalition that aims to bring together all oppressed segments of Turkish and Kurdish society (mainly the Kurds, socialists, environmentalists, LGBTs, Alevi and non-Muslims). The Kurdish movement is the largest and the most influential component of this coalition. For more information on the HDK: <http://www.halklarindemokratikkongresi.net/temelmetinler/tuzuk/61>

¹⁹³ Such a comprehensive study would certainly be important and is left for future studies on this topic.

¹⁹⁴ Sakine Cansız, a Kurdish and Alevi woman from Dersim (Tunceli), was one of the founding members of the PKK and has been an inspirational figure for thousands of Kurdish women. For more information on Cansız: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/10/sakine-cansiz-pkk-kurdish-activist>

given symbolic roles in the early 1980s and gender constructs were used in the creation of nationalist themes (Çağlayan, 2007b: 87). To mobilize more women, parallels were made between the socio-political conditions of Kurdish women and those of the broader Kurdish society. Moreover, traditional family structures and practices such as early marriages were debated and attacked intensively in the mid-1980s (Ibid: 98). Although hundreds of women joined the PKK in the 1980s, women's agency and grassroots mobilization were limited and Çağlayan argues that women were seen as more of "a tool and platform in terms of mobilization strategies" (Ibid:99). Agreeing with Partha Chatterjee's analysis on the position of women in nationalist movements (Chatterjee, 2000), Çağlayan concludes her remarks on the 1980s by pointing out that women were not the ones to speak but the ones to be spoken about in the Kurdish movement in this period (Ibid: 99).

Reaffirming one of the main arguments presented in this thesis, that the Kurdish movement's recent transformation has its roots in the 1990s, Handan Çağlayan states that Kurdish women's social and political participation increased in this decade (Ibid: 108). As the PKK increased its influence among the Kurds in Turkey and pro-PKK associations and political parties flourished across Northern Kurdistan, thousands of women began to fill the ranks of the Kurdish movement. Kurdish women joined the the pro-PKK People's Labor Party (*Halkın Emek Partisi, HEP*) and Leyla Zana entered the Turkish parliament in 1991 as a HEP parliamentarian from Amed¹⁹⁵. Moreover, Kurdish women formed the Patriotic Women's Association (*Yurtsever Kadınlar Derneği, YDK*) in the early 1990s (Çağlayan, 2007a: 57). By the time the armed conflict between the PKK and the Turkish state peaked in the early 1990s, the fighting force of the PKK included thousands of women. Women's increasing participation in the PKK was popularized through the circulation of news and accounts on the deaths of woman guerillas such

¹⁹⁵http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=4537

as Beritan and Zilan in the Kurdish press in Turkey (Çağlayan, 2007b: 108). In her aforementioned book, Çağlayan describes developments such as the ones described above as the indicators of women's increasing agency inside the Kurdish movement in Turkey during the 1990s.

Although Çağlayan acknowledges Kurdish women's increasing social and political agency during the 1990s, she is also skeptical towards the extent of this transformation due to the lack of women's autonomy inside the Kurdish movement. According to Çağlayan, women's increasing mobilization could only transform the PKK's 'top-down' 1980s discourse describing women as 'the slaves to be freed' to another 'top-down' discourse in the 1990s stating that women were 'the ones to free' (Ibid: 101). Although women were finally seen as agents as opposed to a tool and platform in terms of mobilization strategies, women's autonomous and grassroots mobilization remained limited. For the emergence of a more autonomous Kurdish women's movement where 'bottom-up' and grassroots mobilization enables women to actively participate in the Kurdish movement's decision-making processes, one has to turn to the 2000s.

In her 2007 article *Kurdish Women's Movement (Kürt Kadın Hareketi)*, Çağlayan points out that the 21st century introduced Kurdish women's effective 'bottom-up' mobilization in Turkey (Çağlayan, 2007a: 56). Over the past decade, women's grassroots associations, cooperatives and centers flourished across Northern Kurdistan. Bringing together women from the different components and bodies of the Kurdish movement, the Democratic Free Women's Movement (*Demokratik Özgür Kadın Hareketi, DÖKH*) was established in 2003¹⁹⁶. In 2000, the Party of Free Women (*Partiya Jina Azad, PJA*¹⁹⁷) was created as an autonomous organization

¹⁹⁶ <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=15806>

¹⁹⁷ The party later changed its name to Freedom Party of Women of Kurdistan (*Partiya Azadiya Jin a Kurdistan, PAJK*). For more information: <http://www.pajk-online.com/tr>

within the armed Kurdish movement (Güneş, 2012: 143). In the same year, the pro-PKK People's Democracy Party (*Halkın Demokrasi Partisi, HADEP*) adopted a 25% women's quota¹⁹⁸. Led by Kurdish women, this effort made HADEP the first political party in Turkey to implement a women's quota. In the following years, HADEP's successor parties maintained this quota and expanded the scope of their affirmative action efforts. In 2005, the Democratic Society Party (*Demokratik Toplum Partisi, DTP*) increased the women's quota to 40% and introduced the co-presidency system where the two presidents of the party had to be from two different genders (Ibid). All of developments described above show that women have become autonomous actors of the Kurdish movement who can effectively participate in the movement's decision-making processes.

Kurdish women's increasing influence over the movement's decision-making processes and capacity in grassroots organization can be traced in movement actors' and sympathizers' statements. In an interview from 2011, the BDP co-president Gültan Kışanak declared two important principles regarding Kurdish women¹⁹⁹. Firstly, she said that any decision taken in an organ of the Kurdish movement without the participation of women in that organ is considered as ineffective. Secondly, she said that only women have the authority to make decisions over the issues that directly concern women. I have witnessed a similarly high level of autonomy, influence and self-confidence when I visited the Women's Academy in Amed in February 2012. Realized through the donations and efforts of Kurdish women only, the academy has been operating in Amed since 2010. The main goals of the academy are to provide a space where local women to come together and offer trainings on topics such as gender roles, domestic violence and economic independence.

¹⁹⁸ <http://eski.bianet.org/2006/04/03/77078.htm>

¹⁹⁹ <http://ekonomi.milliyet.com.tr/bdp-de-kadinlar-olmadan-alinan-karar-gecersiz/ekonomi/ekonomiyazardetay/12.04.2011/1376416/default.htm>

Finally, let us turn to a couple of examples on how the base of the Kurdish movement perceives of women's participation and agency in the movement today. As the two excerpts below point out, women are the leading force of the Kurdish movement:

“ [If we were] to have a religious perspective, women definitely do not have a place there. They certainly don't. Even if they do, it is for services, cooking, cleaning, doing this and that. But no, women are clearly at the forefront, running shoulder to shoulder. This is the case both in urban protests and the ones in the mountains. Both in the [PKK's] administration and in legal politics [the BDP]²⁰⁰.”
(Ersoy Erdoğan)

“ That is an example, the fact that [BDP mayor from Amed] Osman Baydemir apologized from women [after making a sexist remark] is a result of this practice [of women's autonomous mobilization]. Or for example, in the Kayapınar and Bağlar [BDP] municipalities, the salaries of the man employees who abuse their wives are given to those abused wives. Well, is this an in-depth solution? No, it is not. But in addition to this sanction, we also give period trainings to men or mixed groups of men and women. We offer trainings on democracy, family, gender and anti-violence²⁰¹.”
(Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız)

²⁰⁰ “Dini bir olgu üzerinden gidilse, kadınların orda kesinlikle yeri yok. Net bi şekilde yeri yok. Olsa da sadece hizmet amaçlı, yemek yap, temizlik yap, şunu yap, bunu yap falan filan. Ama hayır, net bi şekilde en ön saflarda, omuza omuza koşan kadınlar. Şehirdeki eylemlerde de öyle, dağdaki eylemlerde de öyle. Yönetim kadrosunda da öyle, işte legal siyasette de öyle.”

²⁰¹ “Bu bi örnektir, Osman Baydemir'in çıkıp kadınlardan özür dilemesi bu pratiğin getirdiği bi sonuçtur. Ya da nitekim Kayapınar Belediyesi'nde Bağlar Belediyesi'nde eşine şiddet gösterdiği tesbit edilen erkeklerin maaşları eşlerine verilir. Ha, bu çok derinlikli bi çözüm müdür? Hayır değildir, ama biz aynı zamanda bu yaptırımlarla beraber dönemselsel-hani erkeklere, karmada kadın erkeklere beraber, eğitimler de veriyoruz. Yani demokrasi, aile, işte toplumsal cinsiyet üzerine, şiddete karşı duruşla ilgili eğitimler veriyoruz.”

Before moving on to the conclusion chapter, let us try to imagine how the different social movement theories outlined in the introduction section would explain the emergence of Islamic themes and motives inside the Kurdish movement in Turkey. From a pro-Collective Behaviour perspective, this transformation is merely the spontaneous and emotional self-expression of religious Kurds. A strictly pro-Relative Deprivation theorist would suggest that religious Kurds have become visible and active within the Kurdish movement recently because they have only recently felt deprived-enough when they compared their situation and position inside the movement to that of their Marxist-Leninist counterparts who had held more leadership positions since the movement's establishment.

From a pro-Rational Choice perspective, the increasing visibility and agency of religious Kurds within the Kurdish movement in Turkey implies that participation in the movement have become less costly and more profitable for religious Kurds over the past decade. Similarly, a strictly pro-Resource Mobilization theorist would suggest that this change is a result of the Kurdish movement's increasing capacity and resources to mobilize different groups (i.e. the movement's increasing ability to gather funds and arms, the pro-PKK political parties' increasing electoral successes in Turkey). From a Political Opportunity perspective, this transformation is a result of shifting political opportunity structures such as decreasing state oppression (i.e. the state's decision to end the state of emergency in Northern Kurdistan, the decrease in the annual number of political deaths over the past decade), political developments in the international arena (i.e. the establishment of a federal Kurdistan in Iraq) etc. A strictly-Framing theorist would argue that the emergence of Islamic themes and motives is a reflection of how movement leaders are now able to frame their political arguments and positions in order to resonate with audiences such as potential recruits more efficiently.

Although the above arguments and analyses hold some truth, they are unable to provide by themselves a theoretical framework for explaining why and how Muslim Kurds have become more visible and active inside the Kurdish movement in Turkey. On one hand, the ‘emotionalist’ trend fails to provide sufficient rational reasons and explanations. On the other hand, the ‘rationalist’ trend overlooks the upward pressure of the base and the inner dynamics of the Kurdish movement. Bringing together the emotional aspect of the earlier and the rational component of the latter, the ‘culturalist’ trend provides a more comprehensive theoretical framework for making sense of the aforementioned transformation. In other words, concepts such as affect, meanings, emotions and agency are just as important as structural and rational considerations in the discussion of social movements. One cannot suggest that rational calculations, increasing resources or improving political conditions explain why and how Muslim Kurds have become more visible and active inside the Kurdish movement. One must also rule out the dichotomy between culture and structure, and consider the role of post-material politics and newly constructed identities in this debate. Only then will the mobilization of loosely connected networked organizations and the loosening of the rigid boundaries that exist between movements’ actors and supporters make more sense.

CONCLUSION

“ As we all know, the BDP claims to be socialist and leftist. AKP claims to be conservative democrat. Normally, the religious people in the [Kurdish] region should be voting for us but religious voters vote for the BDP more. The reasons for this are the hanging of Sheik Sait, the September 12 military coup, unidentified murders and village evacuations [in the 1990s]...^{202,}”

The statement above was made by the former AKP Amed provincial chairperson Halit Advan on November 29, 2012. In a newspaper interview, Advan publicly admitted that the pro-PKK BDP now receives more support from religious Kurdish voters than the party he represents; the AKP²⁰³. What made this statement even more popular was the AKP chairperson and Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan’s response to Advan. In a meeting a few days after Advan’s interview, Erdoğan stated that “he could not have such a provincial chairperson” in his party and forced Advan to resign from the AKP²⁰⁴. Since then, several researchers

²⁰² “*Hepimizin bildiği gibi, BDP sosyalist ve sol olduğunu iddia eden bir parti. AK Parti ise muhafazakar demokrat bir parti olduğunu savunuyor. Normalde bölgede bütün dindar kesimin bize oy vermesi gerekir ama dindar seçmen BDP’ye daha çok oy veriyor. Bunun nedeni de Şeyh Sait’in asılması, 12 Eylül darbesi, faili meçhuller ve köy boşaltmalar...*”

²⁰³<http://www.taraf.com.tr/haber/akp-li-baskan-dindar-kurtler-daha-cok-bdp-ye-oy.htm>

²⁰⁴http://www.radikal.com.tr/politika/ak_parti_diyarbakir_il_baskani_istifa_etti-1110902

and journalists have been arguing that Advan's statements reflect the Kurdish movement's increasing popularity among religious Kurds²⁰⁵²⁰⁶. Similarly, Abdullah Öcalan's references to Abrahamic religions, mainly Islam, in his historic 2013 Newroz message can be interpreted as an indicator of the increasing visibility and influence of religious Kurds within the Kurdish movement. In this statement, Öcalan mentioned the truth in the messages of prophets Moses, Jesus and Muhammed, and emphasized Turks' and Kurds' centuries long shared history under the banner of Islam²⁰⁷. I have also witnessed the increasing influence of religious Kurds within the movement during the field research I carried out in Amed and Istanbul. Religious or not, almost every individual I interviewed made remarks such as the following one:

“ For example many religious, even Islamist, people that did not vote for the BDP in the past do so now. Islamist as we know, voting for the BDP. As for the Civilian Friday prayers...the BDP's base is already religious, there are tons of people –if they were the only ones to go to the Civilian Fridays, they would fill the space anyways. They are the majority of the people that go, but it [the Kurdish movement's involvement in these prayers] has a symbolic meaning. The symbolic meaning is this: An organization with a Marxist-Leninist jargon and structure is almost leading such a thing. This of course indicates a change²⁰⁸.”
(Adnan Ferat)

²⁰⁵http://www.radikal.com.tr/yazarlar/oral_calislar/ak_partide_kirilma_dindar_kurtler-1110479

²⁰⁶<http://haber.gazetevatan.com/turk-ve-kurt-islamcilarin-yollari-hizla-ayriliyor/496179/4/Haber>

²⁰⁷ <http://www.gazeteport.com.tr/haber/130007/quotsilah-degil-siyaset-one-ciksinquot>

²⁰⁸ “*Mesela bi sürü eskiden BDP'ye oy vermeyen dindar, hatta İslamcı bissürü insan BDP'ye oy veriyor şu anda. İslamcı bildiğimiz, BDP'ye oy veriyor. Sivil Cuma namazlarda...BDP'nin kendi tabanında da zaten dindar, dini pratikleri olan bi ton insan var- hani onlar tek böyle gitse Sivil Cumalara zaten doldururlar orayı. Zaten çoğunlukla onlar gidiyor, ama onun sembolik bi anlamı var. Sembolik anlamı şudur; Marksist-Leninist bir jargon ve yapılanmadan gelen bi örgüt bugün böyle bişeye öncülük ediyor neredeyse. Bu da tabiki değişimi gösteriyor.*”

All of the statements mentioned above support the findings of this thesis and my argument that the majority of the religious Kurds in Turkey no longer view the PKK as ‘a heathen organization that insults Islam.’ However, this is not to say that the Kurdish movement has become more Islamist and lost its secularity. As my analysis of religious Kurds’ increasing visibility and agency suggests, the movement has transformed into a web of many different active networks and organizations over the past decade. With this transformation, women and other segments of Kurdish society have also become more visible and influential agents. As promised in the introduction section, let us now turn to the discussion of whether the organizational capacities of the Kurdish movement would be any different today if the PKK had not been as secular as it was during its emergence.

Given that the majority of the Kurds in Turkey have been Sunni Muslims, and that the Kurdish movement’s base has expanded as more religious Kurds became more visible and active inside the Kurdish movement, one is inclined to think that the movement would have mobilized the Kurds in Turkey more quickly and successfully if it did not have a critical view of Islam in its earlier years. Following this logic, the Kurdish movement would have been a more serious threat to the Turkish state than it is today. In fact, I have witnessed several manifestations of this logic in Amed:

“ ...we did not protect the people’s religious values, the system abused this in anyway it wanted and this drew a portion of the base away from us. But after the transcription [reading] of this situation, with the general and local elections if you notice, this [protection of the people’s religious values] will negate the system’s, in other words the state’s, policies. It will be negating the state’s policies, personified through the AKP, in Kurdistan. If we had done this before, the 5 million votes we get now would be 15-20 million²⁰⁹.” (Arya Asmin)

²⁰⁹ “...insanların bu dini inançlarına sahip çıkamadık ve sistem bunu istediği şekilde kullandı ve belli bi tabanı bizden uzaklaştırdı. Ama bunun deşifrasyonu yapıldıktan sonra, dikkat edersen yerel seçimlerle birlikte, genel seçimlerle birlikte bu aynı zamanda sistemin yani devletin politikasının boşa çıkması da olur. Yani AK Parti

“ As I said at the beginning, if it [the Kurdish movement] started out as it is now it would have been much more effective and stronger as a movement, but I don't think this would be honest. Because the values it had then were Marxist-Leninist values and it followed that path passionately. It followed without compromise²¹⁰.”
(Ersoy Erdoğan)

Although I agree that the Kurdish movement's current more inclusive and diverse state is a positive development, I find the argument above ahistorical and non-dialectical. Let us now consider a counter argument. As mentioned before, the PKK drew its initial members and militants from the disenfranchised members of Kurdish society such as students, workers and peasants. Clearly, religion had not provided these people with the energy and motivation to mobilize against the Turkish state until the formation of the PKK since there is no example of an effective anti-state mobilization in Kurdistan that had religious motives during the 1970s. In other words, it was mostly the PKK's earlier Marxist-Leninist ideology that provided these militants with a strong mobilization perspective. In the 1970s, Islam functioned more like the 'cement' that kept Muslim Kurds under the authority and oppression of the Turkish state. Therefore, one could also make the opposite argument and suggest that a Marxist-Leninist perspective that is critical of Islam was the only way for the PKK to mobilize in the 1970s and the 1980s. However, both arguments do not go beyond speculation and it is difficult to suggest that the Kurdish movement would have

şahsında devlet politikasının Kürdistan'da boşa çıkması da olur. Bunu daha önceden yapmış olsaydı bugün aldığımız oy 5 milyonsa bu 15-20 milyon olacaktı yani.”

²¹⁰ *“Başta da değindim ya, baştan şimdiki gibi başlasaydı çok daha etkili, çok daha güçlü bir hareket olurdu ama bu da bence dürüstçe olmazdı. Çünkü o zaman inandığı değer, Marksist-Leninist değerdı ve o değer üzerinden şiddetle yürüdü. Taviz vermeden yürüdü.”*

mobilized the Kurds in Turkey more quickly and successfully if it did not have a critical view of Islam in its earlier years.

Lastly, let us now discuss the degree to which the Kurdish movement can continue its secular discourse and speculate on the consequences of the emergence of religious themes and motives. As illustrated in the previous chapter, the majority of Kurdish society has welcomed the increasing visibility and agency of religious Kurds inside the movement. A few Alevi and/or non-religious interviewees voiced their concerns over the possible Islamization of the movement in the future but agree that the current situation does not present such an Islamization. Still, there is some potential for conflict within the Kurdish movement in this regard, albeit a limited one.

Religious Kurds' increasing participation in the movement also presents a potential for conflict among the different political actors in Northern Kurdistan²¹¹. The ruling AKP feels threatened by this increasing participation due to the risk of losing the rest of its influence among religious Kurdish voters. We may suggest that the AKP's decision to free former Hizbullah members from prison before the end of their sentences²¹², which led to the establishment of the Kurdish Islamist Huda-Par, is a strong indicator of the state's decision to challenge the Kurdish movement's increasing popularity among religious Kurds. However, this strategy may prove to be counter-productive because a hypothetical effective organization of Huda-Par in Northern Kurdistan would challenge both the Kurdish movement and the AKP in terms of the support they receive from religious Kurds²¹³.

Despite the conflict potentials discussed above, the Kurdish movement is expected to increase its popularity among religious Kurds and see its base even more

²¹¹ <http://birdirbir.org/kurtlerin-zikirmatikle-imtihani/>

²¹² <http://www.haberturk.com/yasam/haber/680356-hizbullah-liderleri-serbest>

²¹³ <http://t24.com.tr/haber/dindar-kurtleri-kim-kazanir-akp-mi-cemaat-mi-mustazaflar-mi-bdp-mi/203812>

diversified in the near future. As long as the current democratic environment that includes both bottom-up and top-down decision making processes endures, there is little chance that the movement itself will take the form of an Islamist collective action. As the BDP parliamentarian Altan Tan's below statement confirms, post-material politics shaped around newly constructed identities (i.e. pro-Kurdish, pro-PKK) has the potential to unite different segments of a complex and diverse society: the Kurdish society in Turkey.

“ ...in the medium term, the base's [religious] structure will affect the movement's upper part [administration], and the policies of the upper part will affect below. So there will be a mutual interaction...It is wrong to say that religious Muslims will not be influential in Kurdish politics when they are gaining more influence in the politics of the whole Middle East...The influence of religion will increase in Kurdish politics. But when we say that the religion's influence will increase, it will be a mistake if the religious people try to impose religion upon the society or the socialist and secular Kurdish intellectuals impose their own ideology [upon the society]...Whoever is more democratic, whoever is more flexible, will get more support...Today, the language of the Kurd who goes to the beach is banned as well as the language of the Kurd who goes to the mosque. [The language of the Kurd] who is Alevi is banned as well as [the language of the Kurd] who is Sunni. [The language of the Kurd] who drinks alcohol is banned as well as [the language of the Kurd] who goes to the *Hajj*. Therefore, [Kurds] need to unite around common rights in order to get their legitimate rights! ²¹⁴”

²¹⁴ “...orta vadede, tabanın bu yapısı hareketin üstünü etkileyecek, üstünün bazı politikaları da aşağıyı etkileyecek. Yani karşılıklı bi etkileşim olacak....Bütün Orta Doğu'da dindar Müslümanlar siyasette etkili olurken Kürt siyasetinde bu olmaz demek yanlış...Kürt siyasetinde de dinin etkisi artacak. Ama bu dinin etkisi artacak derken eğer dindarlar topluma dini dayatmaya kalkarlarsa, sosyalist ve seküler Kürt aydınları da kendi ideolojilerini dayatmaya kalkarlarsa bu yanlış olur...Kim daha demokrat olursa, kim daha esnek olursa, ona olan destek daha da artacak...Bugün, plaja giden Kürdün de dili yasak, camiye giden Kürdün de dili yasak. Alevinin de yasak Sunninin de. İçki içenin de yasak hacca gidenin de. Dolayısıyla [Kürtlerin] kendi meşru haklarını elde etme noktasında bir ortak hukuk birlikteliği içinde olmaları lazım!”

BIBLIOGRAPHY

- “*Kürt Hareketinin Kronolojisi*” [The Chronology of the Kurdish Movement] Toplum ve Kuram Journal, Vol. 5 (2011): 17-38
- Akyol, Hüseyin. *Kürt Medyasında Yirmi Yıl* [Twenty Years in Kurdish Media]. Istanbul: Evrensel, 2010.
- Akyol, Hüseyin. *Susturulamayanlar – Özgür Basın Geleneği* [Unsilenceables – The Free Press Tradition]. Istanbul: Aram, 2012.
- Arakom, Maya. “*Ayrılkçı Kürt Hareketinin Tarihsel Dinamiklerine Kısa bir Bakış*” [A Glance at the Historical Dynamics of the Seperatist Kurdish Movement]. *Alternatif Politika*, Vol. 2 No. 2 (2010): 175-194.
- Barnard, H. Russell. *Social Research Methods*. California: Sage, 2000.
- Benford, Robert D and David A. Snow (2000). "Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment". *Annual Review of Sociology* Vol 26: 611–639.
- Beşikçi, İsmail. *Tunceli Kanunu (1935) ve Dersim Jenosidi* [The 1935 law concerning Tunceli and the genocide of Dersim]. Istanbul: Belge, 1990.
- Buechler, S, M. “New Social Movement Theories” *The Sociological Quarterly*, Vol. 36, No. 3 (1995): 441-64.
- Chatterjee, Partha. “*Kadın Sorununa Milliyetçi Çözüm*” [Nationalist Solution to the Women’s Issue] in *Vatan, Millet, Kadınlar*. Translated by Evrem Tilki. Ed. Ayşe Gül Altınay. Istanbul: İletişim Yayınları, 2000: 11-29.
- Cockburn, Cynthia. “The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace” in *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones*. eds. Wenona Giles and Jennifer Hyndman. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press, 2004: 24-44.
- Çağlayan, Handan. “*Kürt Kadın Hareketi*” [Kurdish Women’s Movement] *Kurtuluş Magazine*, Vol: 9 (2007a): 57-60.
- Çağlayan, Handan. *Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar: Kürt Kadın Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu*. Istanbul: İletişim Yayınları, 2007b.
- Göker, Emrah. “*Betonarme Demokrasi Kalıbında Kürtler*” [Kurds in a Reinforced Concrete Mould of Democracy] *Express Magazine*, Vol: 127 (Special Edition, 2012): 44-47.

- Gurney, Joan Neff and Kathleen J. Tierney. "Relative Deprivation and Social Movements: A Critical Look at Twenty Years of Theory and Research" The Sociological Quarterly. Vol. 23, No. 1 (Winter, 1982), pp. 33-47
- Güneş, Cengiz. The Kurdish National Movement in Turkey: From Protest to Resistance. Oxford and New York: Routledge, 2012.
- Jenkins, J. Craig. "Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements." Annual Review of Sociology, Vol. 9 (1983): 527-553.
- Jongerden, Joost and Ahmet Hamdi Akkaya. "Born from the Left: the making of the PKK" in Nationalisms and Politics in Turkey, Political Islam, Kemalism and the Kurdish Issue, eds. Marlies Casier and Joost Jongerden. Oxford and New York: Routledge, 2011: 123-142.
- Kendall, Diana. Sociology In Our Times. California: Thomson Wadsworth, 2005.
- Kırmızı, Abdulhamit and Selim Bölme. "*Kürt Hareketlerinde Dindarlığın Yeni Tezahürleri*" [The New Manifestations of Religiosity within the Kurdish Movements] Köprü Magazine, Vol: 98 (2007): 43-52.
- Marcus, Aliza. Blood and Belief: The PKK and the Kurdish Fight for Independence. New York and London: New York University Press, 2007.
- McAdam, Doug, John D. McCarthy and Mayer N. Zald. Comparative Perspectives on Social Movements. New York: Cambridge University Press. eds. 1996a.
- Morris, Aldon. "Reflections on Social Movement Theory: Criticisms and Proposals." Contemporary Sociology, Vol. 29, No. 3 (2000): 445-454.
- Olson, Mancur. The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups. Cambridge: Harvard University Press, 1965.
- Olson, Robert W. The Emergence of Kurdish Nationalism and the Sheikh Said Rebellion, 1880-1925. Austin : University of Texas Press, 1989.
- Öcalan, Abdullah. Din Sorununa Devrimci Yaklaşım [The Revolutionary Approach to the Problem of Religion]. Serxwebun, 3rd edition, 2008.
- Romano, David. The Kurdish Nationalist Movement: Opportunity, Mobilization and Identity. Cambridge University Press, 2006.
- Smith, Christian. "Correcting a Curious Neglect, or Bringing Religion Back In" in Disruptive Religion: The Force of Faith in Social Movement Activism, ed. Christian Smith. New York: Routledge, 1996.
- Tarrow, Sydney. "States and opportunities: The political structuring of social movements" in Comparative Perspectives on Social Movements, eds. Doug McAdam, John D. McCarthy and Mayer N. Zald. New York: Cambridge University Press, 2005: 41-61.

- van Bruinessen, Martin. "Genocide in Kurdistan? The suppression of the Dersim rebellion in Turkey (1937-38) and the chemical war against the Iraqi Kurds (1988)" in Conceptual and Historical Dimensions of Genocide, ed. George J. Andreopoulos. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1994a: 141-170.
- van Bruinessen, Martin. "Kurdish Nationalism and Competing Ethnic Loyalties", Original English version of: "Nationalisme kurde et ethnicités intra-kurdes", Peuples Méditerranéens, no. 68-69, 1994b: 11-37.
- van Bruinessen, Martin. "Kurds in Turkey" in Kurdish ethno-nationalism versus nation-building states. Collected articles. Istanbul: The Isis Press, 2000: 225-36.
- van Bruinessen, Martin. "Popular Islam, Kurdish nationalism and rural revolt: the rebellion of Sheik Said in Turkey (1925)" in Religion and Rural Revolt, eds. Janos M. Bak and Gerhard Benecke. Manchester and New Hampshire: Manchester University Press, 1984: 281-295.
- van Bruinessen, Martin. "The Kurds and Islam" (Working Paper no.13, Islamic Area Studies Project, Tokyo, Japan, 1999.) accessed 7 July 2013 http://www.let.uu.nl/~martin.vanbruinessen/personal/publications/Kurds_and_Islam.htm

Online resources (accessed May 11, 2013)

- <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/117387-1990dan-bugune-hepten-dtpye-kurtlerin-zorlu-siyaset-mucadelesi>
- <http://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDcQFjAB&url=http%3A%2F%2Frojbas1.files.wordpress.com%2F2012%2F02%2Fpkk-5-kongre-kararlari.pdf&ei=q92wUOaNCqT44QSY-oDoAw&usg=AFQjCNF38CurxOAqjRuoNcgK8wBonkCARg>
- <http://www.highbeam.com/doc/1P2-18684824.html>
- <http://www.hrw.org/node/109656/section/2>
- <http://ikjnews.com/?p=497>
- <http://networkmovements.wordpress.com/2012/04/06/new-social-movements-theory-and-mediated-mobilization/>
- http://www.toplumsalhafiza.com/ocalanin-din-hakkindaki-donusumu_11494.html
- <http://www.haberdar.com/meclis-te-pkk-dinsizdir-tartismasi-3475545-haberi>

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=237804>
<http://www.cik-baweri.com/en/>
<http://www.tihv.org.tr/index.php?TBMM-AEnsan-HaklarAEnAE-AEnceleme-Komisyonu-TAEHV-YAnetim-Kurulu-Ayesi-AoesterciaEyi-Dinledi>
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&CategoryID=77&ArticleID=1049700>
<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol53no1/fiasco-in-nairobi.html>
<http://212.150.54.123/documents/documentdet.cfm?docid=21>
http://www.freemedialibrary.com/index.php/Declaration_of_Democratic_Confederalism_in_Kurdistan
<http://www.bugun.com.tr/haber/yazdir.aspx?id=76323&type=0>
<http://www.eurasianet.org/node/63639>
<http://t24.com.tr/haber/erdogan-camilerde-kurtce-vaaz-verilebilmeli/223984>
<http://tavz.net/index.php?git=haberler&op=view&id=altan-tan-ben-seriatciyim>
<http://rojevakurdistan.org/index.php/kuerdistan/2024-karaylan-bir-yldr-hazrlk-yapyoruz>
<http://www.kurdistan-aktuel.org/yazarlar/rfan-burulday/8396-kuert-milliyetciliinde-dini-gelenein-belirleyicilii-ve-ulusal-kimlik.html>
<http://www.demokrather.net/kurt-hareketi-ozune-mi-donuyor-makale,2559.html>
<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/129155-sivil-cuma-namazi-kilindi>
<http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-diyarbakir-da-bdp-ye-yuklendi/siyaset/siyasetdetay/01.06.2011/1397405/default.htm>
<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2011/05/01/bdpye-namazla-ne-alakaniz-var-diye-sordu>
<http://www.haberhakki.com/kulis-haber/bdp%E2%80%99liler-sivil-cuma-namazina-durdu.html>
<http://gundem.milliyet.com.tr/-alternatif-imam-da-sahte-para-yakalandi/gundem/gundemdetay/28.10.2011/1456112/default.htm>
<http://www.firatnews.com/news/guncel/ustanbul-da-15-kadyn-gerilla-icin-mevlit-verildi.htm>
<http://www.youtube.com/watch?v=H8UH7zL-Iro>

<http://www.habervitrini.com/haber/dtp-mitingine-boynuna-astigi-kuran-i-kerimle-katilan-imam-gozaltina-alindi--328237/>

<http://birdirbir.org/abdullah-ocalanin-kudreti/>

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=EsOoWNdLXUk

<http://www.bianet.org/english/minorities/129206-labour-democracy-and-freedom-block-must-be-continued>

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/altan-tan-ummetcilik-her-seyi-cozer-haberi-44395>

<http://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/altan-tan-basbakana-seriat-divani-kurmayi-onerdi-haberi-63763>

<http://t24.com.tr/haber/onder-islamcilarin-onemli-bir-bolumu-kurt-sorununda-musluman-degil/219243>

<http://www.baweri.com/modules.php?name=News&file=article&sid=842>

http://www.medyahayat.com/haber.php?haber_id=31485

<http://www.haberdiyarbakir.com/elif-cakirdan-altan-tana-alcaklik-elestirisi-44287h/>

<http://www.istanbulhaber.com.tr/haber/osman-baydemirden-beddua-126138.htm>

<http://www.haberler.com/diyarbakir-da-kurdistan-islam-konferansi-3923798-haberi/>

<http://www.haberdiyarbakir.com/kurdistan-islam-konferansi-sonuc-bildirgesi-aciklandi-53659h/>

<http://www.ozgundurus.com/Haber/Dusunce-Analiz/10092012/PKKNIN-ISLAM-KONFERANSLARI.php>

<http://www.youtube.com/watch?v=gux4QWyuxzY&feature=related>

http://www.ozgur-gundem.com/?haberID=45296&haberBaslik=BDP%E2%80%99liler%20iftar%20%C3%A7ad%C4%B1rlar%C4%B1nda%20halkla%20bulu%C5%9Ftu&action=haber_de_tay&module=nuce

<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/11/onderden.kravat.ve.basortusu.onergesi/632783.0/index.html>

http://www.gazeteport.com.tr/haber/57195/mecliste_turban_onergesi_gerginligi

<http://www.sonsayfa.com/Haberler/Siyaset/BDPli-Yildiz-fena-yakalandi-202050.html>

<http://www.cnnturk.com/2011/turkiye/10/13/bdp.bengi.yildiz.ile.iliskisini.1.yil.dondurdu/632989.0/index.html>

<http://www.ankarahaber.com/haber/BDP-li-Bengi-Yildiz-ozur-diledi/92783>

<http://www.dijletv.com/muharrem-vesilesiyle-cemevine-ziyaret-4917h.htm>
http://www.let.uu.nl/~martin.vanbruinessen/personal/publications/Kurds_and_Islam.htm
<http://www.haberdiyarbakir.com/kurdistan-alevi-konferansi-basladi-56805h/>
<http://www.etha.com.tr/Haber/2012/10/19/guncel/ezidi-konferansi-sonuc-bildirgesi-aciklandi/>
<http://www.diyaret.gov.tr/turkish/diyanetyeni/Diyanet-Isleri-Baskanligi-Tanitim-Taktim-4.aspx>
<http://www.todayszaman.com/news-300809-cemevi-not-place-of-worship-for-muslims-turkish-parliament-says.html>
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=967156>
<http://www.constitution.org/cons/turkey/part1.htm>
<http://www.internethaber.com/diyanet-butcesine-elestiri-baskani-kizdirdi-484210h.htm>
<http://istifhanem.com/2011/03/17/uygulamadalaiklik-hale/>
<http://www.zazaki.net/haber/devlet,-akp,-din,-pkk,-kurtler-657.htm>
<http://istifhanem.com/category/04-makaleler/kurt-sorunu/>
<http://www.milliyet.com.tr/bolucu-akimlara-karsi-irsat-ekipleri/guncel/haberdetayarsiv/12.11.2010/1313418/default.htm>
http://www.zaman.com.tr/newsDetail_getNewsById.action?haberno=1128107
<http://www.demokrathaber.net/calisma-hayati/diyanet-1000-mele-alacagini-duyurdu-h7922.html>
http://www.birgun.net/actuel_index.php?news_code=1307113769&year=2011&month=06&day=03
<http://gundem.milliyet.com.tr/bu-fotograflar-pkk-yi-zor-durumadusurecek/gundem/gundemdetay/01.11.2011/1457815/default.htm>
http://www.gazeteturka.com/news_detail.php?id=98627&uniq_id=1356457015
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/19100-mehdi-zana-kurtlerin-asil-dini-zerdustluktur>
http://www.toplumsalhafiza.com/HD100005_erdogan--bunlar-zerdust-prim-vermeyin.html
<http://www.demokrathaber.net/siyaset/icisleri-bakani-pkk-zerdust-ve-escinsel-h5924.html>

<http://www.haber7.com/haber/20111104/PKKlilarin-Zerdust-ayininden-kareler.php>
<http://haber.mynet.com/pkk-zerdust-tapinagi-acti-636151-dunya/>
<http://www.haberistihbarat.com/haber/pkk-8216dini-kanali8217ni-kurdu--28775.html>
http://thewhitepath.com/islam-muslims/thus_spoke_the_zarathustrian_kurds/
<http://www.internethaber.com/kurt-din-adamlarindan-pkk-fetvasi-277103h.htm>
<http://www.niviskar.com/1001/pik/23-24/pikgercegi.html>
<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=841>
<http://www.niviskar.com/1001/pik/23-24/pikgercegi.html>
<http://www.niviskar.com/1001/pik/tuzuk/tuzuk.html>
<http://www.dives.org.tr/default.asp?sayfa=kategori&CatID=14>
<http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-27840-179-kcknin-demokratik-imamlari.html>
<http://www.dives.org.tr/default.asp?sayfa=haberdetay&id=143>
<http://www.haberler.com/diyarbakir-da-din-adamlari-dernek-acti-haberi/>
<http://www.sondakikahaberleri.info.tr/haber/196508-bdp-nin-imami-kardesinin-karisiyla>
<http://www.inisiyatifazadi.com/>
<http://islamiinsiyatif.blogspot.com/>
<http://www.vaninsander.com/>
http://www.fitrat.org/haber_detay.php?id=5375
<http://www.mustazafder.com/Mustazaf-der.html>
<http://www.haberturk.com/yasam/haber/680356-hizbullah-liderleri-serbest>
<http://www.haberturk.com/gundem/haber/799072-kapatilan-mustazaf-der-parti-kurdu>
<http://www.dogruhaber.com.tr/Haber/Kurt-Sorununa-Islami-Cozum-Onerileri-Paneli-21537.html>
<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/137607-kurt-sorunu-islam-ile-cozuler-mu>
<http://www.milliyetciforum.com/kurt-sorununa-islami-cozumler-35916.html>
http://www.let.uu.nl/~martin.vanbruinessen/personal/publications/Kurds_and_Islam.htm
http://www.haber365.com/Haber/BDPnin_KurtIslam_Sentezi/

<http://thewhitepath.com/>
<http://haber.gazetevatan.com/pkknin-din-karti/369596/4/Haber>
<http://www.demokrathaber.net/kurt-hareketi-ozune-mi-donuyor-makale,2559.html>
<http://t24.com.tr/haber/dindar-kurtleri-kim-kazanir-akp-mi-cemaat-mi-mustazaflar-mi-bdp-mi/203812>
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/12/121205_turkey_hungerstrikes.shtml
<http://www.sendika.org/2012/10/aclik-grevleri-ve-muzakere-gokhan-nazli/>
<http://www.halklarindemokratikkongresi.net/komisyonlar/lgbt/331>
<http://www.guardian.co.uk/world/2013/jan/10/sakine-cansiz-pkk-kurdish-activist>
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=4537
<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=15806>
<http://eski.bianet.org/2006/04/03/77078.htm>
<http://www.pajk-online.com/tr>
<http://ekonomi.milliyet.com.tr/bdp-de-kadinlar-olmadan-alinan-karar-gecersiz/ekonomi/ekonomiyazardetay/12.04.2011/1376416/default.htm>
<http://www.taraf.com.tr/haber/akp-li-baskan-dindar-kurtler-daha-cok-bdp-ye-oy.htm>
http://www.radikal.com.tr/politika/ak_parti_diyarbakir_il_baskani_istifa_etti-1110902
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/oral_calislar/ak_partide_kirilma_dindar_kurtler-1110479
<http://haber.gazetevatan.com/turk-ve-kurt-islamcilarin-yollari-hizla-ayriliyor/496179/4/Haber>
<http://www.gazeteport.com.tr/haber/130007/quotsilah-degil-siyaset-one-ciksinquot>
<http://birdirbir.org/kurtlerin-zikirmatikle-imtihani/>
<http://www.haberturk.com/yasam/haber/680356-hizbullah-liderleri-serbest>
<http://t24.com.tr/haber/dindar-kurtleri-kim-kazanir-akp-mi-cemaat-mi-mustazaflar-mi-bdp-mi/203812>

APPENDIX: TRANSCRIBED INTERVIEWS (IN TURKISH)

Interview -1-

Görüşülen Kişi: Abdullah Demirbaş
Yaşı: 46
Cinsiyeti: Erkek
Doğum Yılı: 1966
Doğum Yeri: Diyarbakır
Mesleği: Öğretmen – Sendikacı – Sur Belediye Başkanı (BDP)
Görüşen Kişi: Emre Şahin
Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin
Süre: 01:11:21
Dosya Adı: 110201_002.mp3
Tarih: 14 Şubat 2012
Görüşme Yeri: Lice / Diyarbakır
Kısaltmalar: A.D.: Abdullah Demirbaş
E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(... a k...): Anlaşılamayan kelime

(... a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:03:23)

A.D.: Şimdi, Diyarbakır ve Bölge (Kuzey Kürdistan'dan söz ediyor) çok dilli, çok kültürlü, çok inançlı bir yer. Dolayısıyla, bizim bütün varolan kimlikleri korumamız, geliştirmemiz ve onların güçlenmesi için çabalar göstermemiz gerekiyor. Geçmişten beri, özellikle resmi ideoloji, Türk ve İslam'ın dışında hiçbir anlayışı ve inancı, veya kimliği kabul etmiş değil. Hepsini yok saymıştı. Dolayısıyla Türkiye'de iki temel sorun olduğunu düşünüyorum. Biri etnik kimlikler sorunu biri de inanç sorunudur...Demek ki inançlara karşı saygıyı geliştirmek, onların gerçekten cemaat, veya toplumda varoluşunu sağlayacak bir yaklaşımda bulunmak lazım. Bunu kesinlikle dine bir müdahale olarak değerlendirmemek gerekiyor. Dini kendi tekeline almaktan öte, varolanı kabul edip onu koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğunu düşünerek bu varlıktan yola çıkmayı esas alıyoruz. Bunun için bir Kültürler Sokağı projesi

hazırladık. Bu kültürler sokağı projesinde bir cami, bir Keldani Katolik Kilisesi, bir Ermeni Gregoryan Kilisesi, bir Havra, bir Yezidi, bir Alevi Evini restore edip hizmete açmayı düşünen bir proje geliştirdik. Bu projemizin birince amacı, bu kentin kendi kimlikleriyle, hem etnik hem de dilsel kimlikleriyle buluşmasını sağlamak, bütün bunların insanlığın ortak mirası olduğunu gösterip açığa çıkartmak, yani Diyarbakır'a-bu kente gelenlerin de bunu görmesini sağlamak, ama en önemlisi bu kentte yaşayan insanların ibadetlerini rahatça yapabilmelerini sağlamak. Ama en temel amacımız farklı inançtan insanların bir arada yaşayabileceğini göstermek. Bunu hem mekansal anlamda hem de zihinsel anlamda yapmayı düşündük. Sadece bunu bir mekan restorasyonu, mekan tesis olarak değerlendirmemek lazım, aynı zamanda mekanla birlikte bi zihinsel restorasyon veya bir zihinsel yeniden inşayı esas alan bir yaklaşımda bulunuyopruz. İşte bunun adı da, farklı inançların bir arada yaşamasıdır. Bir yandan bu kültürler sokağını yaparken diğer yandan da bu farklı inançtan insanları zaman zaman biraraya getirip ortak etkinliklerde bulunma çabasıdır. Yani hem her inancın kendi etkinliğini yapacakken, diğer yandan da bir araya gelip ortak etkinlikler yapabilmenin yolunu açıyorduk.

(00:12:58)

A.D.: Şimdi bir kere, aslında genel Kürt hareketlerin bir çoğunda, katı eski Sosyalist veya Sol kültürden beslenen bir tarz vardı. Bu tabi bu etki zaman zaman kendini farklı şeylere sirayet ediyordu. Bu 12 Eylül'ün bizde bıraktığı yanlış, veya 12 Eylül öncesi Sol kültürün bizde bıraktığı yanlış izlenimlerdi. Bir kere bunu özellikle ortaya koymak lazım. Aslında din denilen şeyin, iktidarların aracı olduğu zaman aslında tehlikeli olduğunu, yoksa toplumdaki dinsel gelişmelerin aslında toplumun gelişmesine güçlenmesine, ahlaki ve vicdani bi takım şeylerin oluşmasına etki yaptığını yavaş yavaş gördük. Oysa biz hani, klasik Marks'ın söylediği, dini bi afyon olarak görüyorduk. Aslında din, ilk çıkışında toplumun özgürlük taleplerini ifade eden önemli bir çıkış noktası iken, daha sonra iktidarların elinde bunun topluma baskı aracı olarak kullanıldığını gördük. Oysa bu sadece din için geçerli değil, bu herşey için geçerlidir. Bu para için geçerlidir, bu silah için geçerlidir, bu birçok şey için geçerlidir. Dolayısıyla iktidarın devam ettirilmesi, sürdürülmesi veya baskılanması aracı olarak kullanılıyorsa din, elbetteki o din artık iktidarlaşmış, dinden çıkmış bir şeydir. Din de bunu kabul etmez. Oysa din, toplumsal yaşamın içinde olan, toplumsal ilişkileri düzenleyen bir noktadadır da. Ve dikkat edersek peygamberler, veya kitaplar, bir anlamıyla toplumun geleceğini örmeye çalışan, bir anlamıyla toplumsal adaleti geliştirmeye çalışan bir noktadır. Bu nedenle Kürt Syasal hareketi, giderek eski yanlışından dönerek açıkçası daha farklı şeyleri görüyor. Yani dinin, toplumsal yaşam alanında kendi doğallığına dönmesini istiyoruz artık. Yani şu anda zulüm yapan iktidarın bir aracı olmanın ötesinde, çıkarılıp dinin gerçekten insanın kendisiyle Allah arasındaki noktaya getirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Bu nedenle dinsel yaklaşımlar bizde açıkçası daha özgürlükçü bi yaklaşıma dönmeye başladı, bu önemli

bi şeydir. Özellikle Sivil Cuma namazlarını bu anlamıyla önemli kılabiliriz çünkü Türkiye'deki camilerde resmi ideoloji anlatılıyor. Aslında dinin resmileştirilmesinin bi yansımasıdır bu. Biz ise toplum eğer gerçekten dini yaşamak istiyorsa resmi ideolojiden arınması gerekir ama bunu yaparken yeni bir resmi ideoloji yaratmak için yapılmamalıdır. Gerçekten dinin kendisinin yaşanması gerektiğini ama bu yaşanırken de şu yapılmalı, dini inançlarını yaşamak isteyenler yaşamalı ama dini inançlarını yaşamak isteyenlere de bir baskı kurulmamalıdır. Temel bakış açımız da bu.

(00:20:28)

A.D.: Şimdi ben bunu taktiksel görmüyorum (Kürt Hareketi'ndeki değişimden bahsediyor). Eğer taktiksel görürsek o zaman dine bir hakarettir, ben öyle düşünüyorum. Bu tam tersine dinin özüne saygının gereğidir, yani bizim gelecek toplumsal kuşakları yetiştirme modelimizdir de aynı zamanda. Yani biz dini bir gerçeklik, bir toplumsal ahlaki vicdani bir gerçeklik kabul edip onun yaşanmasına engel olmama ve bütün dinlerin ve inançların kendini özgürce ifade edebilmesinin koşullarını yaratma. Örneğin, bir yönetici olarak, başörtüsünün giyilmesini istediğim gibi bir mini etek giymek isteyen de özgürlüğünü isterim.

(00:21:58)

A.D.: ...Oysa laik bir devlette güya devlet müdahale etmez. Tam tersine, yani devlet laik değil şu anda.

E.Ş.: Diyanet İşleri Başkanlığı hakkında ne düşünüyorsunuz?

A.D.: Zaten laik devlette böyle bişey olmaz. Laik olmadığını çok net gösteriyor. Yani laikliği şöyle anlıyor, Türk-İslam sentezidir...Camilerin elektrik-suyu bedave, Cem evi ibadethane değil, kilise ibadethane değil hala. Böyle bişey olamaz!

(00:24:13)

A.D.: Şimdi açıksa ilk fikir de biraz bizden çıktı. Biz Konuk Evi'nin önünde bir, nedir bunun ismi, oturma eylemindeydik. Bir takım imamlar, hani benim de onlarla diyalogum olduğu için, dediler ki 'Biz Cuma namazına gidicez, hani bize izin verilsin.' Ben de şunu dedim 'Niye Cuma namazına gidiceksiniz ki? Burda kılın, zaten yeterince bi cemaat var.' Dediler 'Bi değerlendirelim' ve öyle başladı. Başbakanın tepkileri gelişince bu daha da gelişti. Açıkçası ilk fikir böyle çıktı.

(00:35:05)

A.D.: Yani Erdoğan ‘Tek tek tek!’ diyor. Bakın İslam inancına göre, ‘Tek millet, tek devlet, tek dil!’ diyor ‘Tek kültür’ diyor. Şimdi düşünün, bir inanan insan asla böyle birşey düşünemez çünkü Hücurat süresinin 13 ve 14. ayeti çok nettir. Allah diyor ki ‘Ben sizi kavim kavim, dillerinizi ayrı yarattım ki birbirinizi tanıyasınız.’ Şimdi bir Müslüman, inançlı biri bütün herşeyin varoluşunu Allah’a bağlar. Dolayısıyla, Allah’ın varlıkları bu şekilde yarattığına inanır. Böyle inanan biri, bütün herşeyin varlığına da inanır. Şimdi bir diğer boyutu, İslam inancına göre, ayeti inkar etmek Allah’ı inkar etmekle eşdeğerdir. Şimdi siz Müslüman olduğunuzu söyleyeceksiniz, İslami tandansta olduğunuzu söyleyeceksiniz, ‘Ben mağdurum’ diyeceksiniz, ‘Bir şiir okudum diye cezaevine girdim’ diyeceksiniz. Ama siz çıkıp ‘Tek tek’ deyip, haşa haşa, Allah’ın gönderdiği ayeti inkar edeceksiniz. Allah’ın yarattığı varlıkları inkar edeceksiniz. Şimdi fitri haklar denilen şey var İslam’da, bugün fitri haklar en temel şeydir. Yine aynı şekilde hadisler var, ‘Kendin için ne istiyorsan komşun için de ayısını isteyeceksin.’ Şimdi bütün bunlar gösteriyor ki dinin çok ne kadar özgürlükçü olduğunu da aslında gösteriyor, bir boyutuyla.

(00:40:35)

A.D.: Şimdi aslında ikisi de var, yani gelişen değişen yaklaşımların toplumu değiştirmesi var. Bir de toplumdaki hassasiyetlerin örgütü de değiştirmesi var. İkisi de var aslında, birbirini tamamlayan bir süreçtir. Ama ben söyle bişey söyleyeyim, bunu bir tarihsel özeleştirir olarak değerlendirmek lazım. Aslında geçmişten beri sol kültür Kemalizmi bize empoze etmiş ve biz solculuk adına Kemalizmi almışız. Kürtçe konuşmuyorduk, din şuydu buydu. Aslında bize verilen, mesela biz şövenist olmamak için Kürtçe konuşmuyorduk. Şimdi bu aslında doğal bi asimilasyonu getiriyor...İkincisi, dinsel inanışları olanlar da vardı. Hani o sol ortamdan beslendikleri için dini inançlarını baskılıyordu. Şimdi biz bunun tarihsel özeleştirisini vermek zorundayız. Solculuk adına biz Kemalizmi öğrendik. Reel Sosyalizm-aslında Sosyalizm de değildi öğrendiğimiz, ben onu söyleyeyim size. Gerçek Sosyalizm değildi. Biz aslında bize yedirilen Kemalizmi yaşıyorduk.

(00:50:00)

A.D.: Şimdi Türkiye tarihinde ilk defa bir Süryani, Hristiyan parlamenter milletvekili oldu. Bence bu dönem olsaydı (başörtülü bir BDP milletvekilinden bahsediyor), Altan Bey de İslami tandansla geldi, yani muhafazakar bi tandansla geldi. Bana göre bir Ermeni ve bir türbanlı kadın da olmalıydı. Çünkü biz muhalifiz ve gerçek anlamda özgürlükçüyüz!...Mesela bir sonraki seçimde bence bütün bunlar da dikkate alınmalı, niye olmasın ki? Yani bence bunun önünde engel yok, yeterli gelen kişinin de bir başkasının özgürlüğünü savunabilecek anlayışta olsun.

E.Ş.: Tabanda, bu-böyle birşey olması halinde, tabanda bunun algılanması ve karşılanması noktasında herhangi bir sorun yaşanır mı sizce?

A.D.: Bence sorun yaşanmaz.

E.Ş.: Yani demek istediğim, bu gelenek-şu an için, nasıl diyim size, yani laikliğe karşı bir hamle olarak algılayabilecek bir taban...

A.D.: Yani çok az bir kesim olur bence, çok fazla kişi olmaz. Çünkü bizim hareketimizin içinde, partimizde bir sürü türbanlı kadın var, başı açık kadın da var. Pantolon giyen de var, ne diyorlar bu etek giyenler var, bizde çarşaf giyen de var. Bence çok yadırganmaz bu çünkü bizim bakış açımız özgürlüktür. Bu nedenle özgürleştirici her yaklaşım bu anlamda pozitif görülür. Benim eşim türbanlıdır ama partinin bütün çalışmalarında vardır. Namazını da kıyor.

(00:57:57)

A.D.: Genel anlamda şu andaki tepkiler çok negatif değil ve Sebahat Tuncel sevilen bir milletvekili, desteklenen bir milletvekili. Ama bu yarın böyle olmayacaktır anlamına- herkes şunu biliyor; BDP kimsesiz olanların kimsesidir. Bu önemli bişeydir. Dolayısıyla toplumun birçok kesiminde BDP'den beklenti de bu anlamıdır, yani LBGT'nin yaşadığı sıkıntıları dillendirmek de bizim görevimizdir çünkü onların kimsesi yok. Onlar da insandır, böyle bakmak lazım. Bu anlamıyla şu ana kadar olumsuz bi tepki yok, ama bu olmayacağı anlamına gelmez. Bu da biraz bi değişimdir, yavaş yavaş belki insanlar bunu daha çok anlayacaktır yani.

(01:01:35)

A.D.: Pozitif bir yaklaşım bu (gerilla mevlidlerinden bahsediyor). Aslında bunun iki boyutu var, bir bu değişimle alakalıdır bu. İkincisi geçmişte gerilla cenazelerine yeterince sahip çıkılmıyordu ki! Yani, veya yapılabilecek şey en fazla defin törenleriydi, kitlelendi. Onun dışında çok fazla mevlid verebileceğiniz ortam yoktu. Belki onun için veremiyordu. Yoksa genel anlamıyla bizim toplumumuzda bir geleneksel dindarlık var zaten. Yani en solcуда dahi aslında geleneksel bi dindarlık var. Söylemlerinde 'İnşallah, maşallah'ı çok insan kullanır.

(01:05:00)

A.D.: Ben bir BDPliyim yani, ama oğlum PKKli. Bu da ayrı bişey. Böyle bir, BDP'yle PKK arasındaki ilişki de böyle. Yani şuna inanıyorum, ben bazen tanımladığımda bunu söylüyorum; PKK kendi kurallarıyla kurulmuş bi parti, BDP ise devletin kurallarıyla kurulmuş bir partidir.

Interview -2-

Görüşülen Kişi: Adnan Ferat

Yaşı: 34

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı: 1978

Doğum Yeri: Kurtalan - Siirt

Mesleği: Felsefe Öğretmeni – Sosyolog – Azadi İnsiyatifi üyesi

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 01:20:18

Dosya Adı: 110109_001.mp3

Tarih: 21 Ocak 2012

Görüşme Yeri: Merkez / Diyarbakır

Kısaltmalar: : A.F.: Adnan Fırat

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(... a k...): Anlaşılamayan kelime

(... a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(05:10)

A.F.: Valla benim gözümde, şöyle bişey oluyor. Kürt hareketi, öyle bi seviyeye geldi ki, artık bu gücünü resmileştirmek istiyor. Çok üst bir ifade olarak bu resmileştirme mücadelesinin krizlerini yaşıyor. Bu resmileştirme dediğimizde meşrulaştırma daha doğrusu. Yani, ‘Benim gücüm var, halkım var. Kendimi ben yönetmek istiyorum.’ Ve devlet de buna izin vermiyor, şu anda bu krizi yaşıyoruz, politik anlamda. Tabi, Kürt hareketinin bu söyleminin, kendine güveninin dayanakları var. Ama bunu başarmanın, bence, hem özerklik projesinin başarıya ulaşma şansının, hem de bundan sonraki süreçlerde atılacak büyük adımların ön koşulu olarak ben, Kürtlerdeki seküler çevrelerle dindar çevreleri, veya sekülerlerle dindarları ortak bir motivasyonda buluşturacak bir politik zemin-politik çerçevenin başarılmasına bağlıyorum...

(07:45)

A.F.:...Hem Kürt hareketi açısından hem de dindarlar açısından karşılıklı bişey var. Adı konulmamış, planlanılmamış ciddi anlamda, biraz da doğal hayat şartlarının geliştirdiği ve dayattığı böyle karşılıklı bişey var sanki. Yani, ulusal özgürlük mücadelesini yürüten temel kadro dine karşı daha artıg, eski ortodoks Marksist söylemi bir kenara bırakıyor. Dindarlar da artıg o...bu karşılıklı bişey, hayatın dayattığı bişey, yani yaşanmışlığın-tanığlığın gösterdiği bişey. Çok böyle bilinçli yapılan bişey değil aslında, süreç dayatıyor. Çünkü Kürt hareketi bağıtki bundan sonra bi adım ancağ böyle atılır. Bunlar da bağıtki yani, Türk-İslamcı yapılanma ve söylemin peşinde bi yere varılmaz. AK Parti akıbetini gördüler, neye uğradığını gördüler. Böyle bi şey var, böyle karşılıklı, böyle bişey var. Bu da, işte siyasete yansması doğaldır. Yani mesela bi Altan Tan'ın bugün böyle bişey yapması, bu açıdan eskiden biraz zordu yani. Şimdi diyaloga geçiyorlar, konuşuyorlar bu çevreler. İlişki içerisine girebiliyorlar, bazı yerlerde ortağ hareket edebiliyorlar, bu yeni bişey. 90lı yıllarda kanlı bıçağlı olanlar şu anda bir araya gelip...

E.Ş.: Ne gibi örnekler aklına geliyor bu ortak...

A.F.: Bu özellikle şeyde, DTK kurulduktan sonra, bu DTK'nın yelpazesini geliştirme şeklinde, DTK'nın gerçekten Kürt halkının tüm renklerini taşıma iddiasından ötürü bazı İslami çevrelere teklif götürdüler. Hani 'beraber şey yapalım' diye, bazıları gitti bazıları gitmedi-kabul etmedi. Ama tabi DTK daha oturmuş bi kurum değil. İlerde olmayacak diye bişey diyemeyiz biz şu anda. O tür şeyler var. Mesela görüşebiliyorlar, konuşabiliyorlar. Mesela bi sürü eskiden BDP'ye oy vermeyen dindar, hatta İslamcı bissürü insan BDP'ye oy veriyor şu anda. İslamcı bildiğimiz, BDP'ye oy veriyor. Sivil Cuma namazlarda, çok kurumsal bi destek yok hani şu çevre destek veriyö diye bişey olmasa bile-gerçi şöyle bişey var, zaten BDP'nin kendi tabanında da zaten dindar, dini pratikleri olan bi ton insan var- hani onlar tek böyle gitse Sivil Cumalara zaten doldururlar orayı. Zaten çoğunlukla onlar gidiyor, ama onun sembolik bi anlamı var. Sembolik anlamı şudur; Marksist-Leninist bir jargon ve yapılanmadan gelen bi örgüt bugün böyle bişeye öncülük ediyor neredeyse. Bu da tabiki değişimi gösteriyö. En azından Cuma namazı dini bi ritüel, bi ibadet. Bu tuttu yani, bi buçuk yıldır da sürüyö-bi buçuk yıl mı etti? Bi yılı geçti di mi? Evet, ne zaman başladı? Yok, bi buçuk yıl olmadı, bi yıl...

E.Ş.: Bi yıl anca olucak.

A.F.: Bi yıl olmadı.

E.Ş.: Nisan ayı, 2011 Nisanı.

A.F.: Doğru, ilkbaharda bi yıl dolacak. Bu da şu ana kadar Kürdistan'da süren en uzun soluklu eylemdir sanırım. Mesela bu kara Perşembe, Cumartesi anneleri onlar daha çok farklı şeyler, onları şey yapsak. Hani kitlesel, o dönemde sivil itaatsizlik şeyinde, seçime kadar süren bi süreç vardı. O döneme has bişeydi aslında ama daha sonra sürdürüldü. İşin doğrusu o dönemde de biraz şey gelişti o, böyle çok bilinçli tasarlanmış bi plan da değildi. Diyarbakır'da bu seçimden önce şey var, Konuk Evi'nin orda bi mesele vardı. Hatırlamıyorum ki, hergün bi mesele olduğu için olay neydi hatırlamıyorum. Yine milletvekili adayları orda 2 günlük bi oturma eylemi yaptılar, 2 gün müydü 1 gün müydü hatırlamıyorum. İşte Cuma gününe denk geliyordu, oraya oturmaya giden bissürü kişi vardı. Ordan oraya, zaten BDP'nin içerisinde DTK'nın içerisinde zaten imamlar falan var. Özellikle medrese kökenliler var. Dediler hani 'Şey yapalım, hadi burda Cuma'yı kılalım.' İlk olarak, Diyarbakır Konuk Evi'nin önünde kıldılar. Böyle 200 kişi falan yani. Sonra dediler, o çadırların açılması şeyi vardı, süreci vardı. Koşuyolu'nda çadır kurmuşlardı. Ertesi hafta dedi, 'Orda kılacaz.' Orda katılım 3-4 kat arttı. Ondan sonra dediler 'Şey yapalım, Dağ Kapı'ya götürelim,' hani Dağ Kapı'da hani esnaflar falan da olduğu için, bi de orda cami sıkıntısı da var. 'Oraya götürelim, tamam' dediler, o günden beri orda, öyle kaldı. Hani çok önceden planlanmış, tasarlanmış, dayatılmış bişey değildi. Ama tuttu, ve şu anda a devam ediyor. Muhtemelen yine yaza, bahara doğru yine şey olur. Bu en azından, Kürt hareketinin dine karşı iyi niyetini ortaya koyuyor. Bu da birçok dindarın kafasında 'Acaba, hani ben bunlara destek verdiğimde, bunlar yarın öbürsüğün iktidar olduğunda, egemenlik eline geçtiğinde beni ne eylerler?' endişesi taşıyan bir sürü insan var, belki görünmüyor ama. En azından o endişe açısından hani 'Evet, bu adamlar o kadar da namazla problemlili değiller.' Çünkü 90lı yıllarda kötü pratikler uygulandı, yani kadrodan insanlar, dinle ilişkileri, din okumaları böyle kaba bi pozitivist şey falan. Özellikle o dönemleri yaşayan insanlar, bu tür şeyleri görünce tabi şey oluyorlar nihayetinde. İyi bişey.

E.Ş.: Ne gibi, daha ayrıntılandırabilir misin ne gibi olumsuz pratikler yaşandı?

A.F.: Ya örneğin, ya çok. Diyelim ki bizim köyde, 20-30 tane falan dağa çıkan oldu-30'a yakın. İşte bi tanesi dağa çıkarken babası Kuran okuyor. O da babasına şey diyor, 'Sen bu Kuran'ı okudukça biz de seni şey yapacağız,' dağa çıkarken. Bu kızıyor babasına, 'Sen ne Kuran okuyorsun? Sen bu Kuran'ı okudukça biz bu halde olacağız' diye çıkıyor yani. Bu tür şeyler. Dine karşı ve dini inancın kendisine karşı, yani ateist söylem şey oldu yani, 90lı yıllarda çok pratikleştirildi. Bu da tabi çekinceye yol açtı direk algılarda. Bi çok insan da buna rağmen destek verdi, buna rağmen. O buna rağmen destek verenler artık şey, iş olağanlaştı yani. Yine gerilla hayatında zaten şey var, gerilla hayatında zaten böyle bişey zaten yok, yani bence çok fazla değişim yok. Ama kitlede, tabanda falan-ve halklaştın şimdi, sen Orta Doğu'da bi halksın kardeşim, sen dinle çatışarak nereye kadar yani? Hatta bana soracak olursan, bu problem olmasaydı şu anda şey olmuştu, Güney Kürdistan'ın koşulları

olmuştu bence. Yani, her ne kadar sol söylem-sol siyasetin Kürtlerdeki özgürlük istencini harekete geçirdiği doğru olsa bile, bi müddet sonra bunun halklaşmasının önünde bir şey olduğu, yani şu anda mesela odur yani. Biz de bu topraklarda yaşıyoruz zaten bu gözlemlendiğimiz bişeydir yani. Dolayısıyla o kaba, ortodok söylemini aştığı sürece halklaşır yani. O seviyeye gelmiş. İşte Güney Kürdistan örneğini veriyoruz, Güney Kürdistan'da öyle bi pratik yaşanmadı. Mele Mustafa ve KDP, peşmergede böyle bi çatışma ve çelişki yoktu. İnsanlar, ya şu önemlidir. Şimdi dinsiz bi halk olmaz yani. Dinsiz bi millet inşa edemezsin, bu mümkün değil. Siyasi açıdan bakarsan hele, dünyada bunu yapan kimse de yok zaten. Keza, halkın inançlarına rağmen de sen ciddi bi proje üretemezsin. Yani, kitle sana destek verdiği zaman, bunun inancından feragat ediyor-etme pahasına yapmamalı. 'Ben buna destek veriyorum ama inancımın feragat ediyorum' duygusunu yaşamamalı. Tam tersine, inandığı şeyle o hareketin motivasyonunu birleştirmeli, tam tersi olmalı. 'Ben destek verirsem aslında dinden uzaklaşırım'dan çıkıp 'Aslında bu vereceğim destek aynı zamanda dinimin de öngördüğü bişey...'

(25:50)

A.F.: ...Bu, devletin de işine gelmez. Manipüle etmeye de çalışır, elinden geleni de yapar. Yani şu ana kadar ciddi bişey görmedik yani-mesela devlet şeye sahip çıkmaya çalışıyor ama, mesela medrese imamlarına yönelik bi proje geliştirildi. Diyarbakır'da bi merkez açılacak yakında, diyanet büyük bi merkez açacakmış. Amaç o, bunların meselesi şu. Şimdi bunlar, tahminen söylüyorum, bütün bu eylemlerle ilgili bi sürü rapor gidiyor Ankara'ya. Bakıyorlar zırt-bu imamlar nerden çıkıyor? Her tarafta bunlar var, bi de konuşuyorlar ateşli ateşli! DTK toplantılarında falan konuşuyorlar, inanç çalıştayları yapıldı, 2-3 tane inanç çalıştayını yapıldı DTK Diyarbakır'da. İşte bu adamlar geliyorlar 'İslam, Allah, peygamber, Serok Apo' falan, işte bunlar Ankara'ya gidiyor. Adam kara kara düşünüyor 'Ben ne yapayım şimdi bu adamlar?' Şimdi, diyelim hepsini gözaltına aldın da düşünsene 30 tane seyda gözaltına alınmış! Adam onu göze alamadı, ve düşün işte 50 tane, mesela 40 tane avukat aldı. Eh, avukat yani! Ama 50 tane seydayı eğer gözaltına alırsa, devlet biliyor çok tehlikelidir. Hem AK Parti olduğu için, hem de bölgedeki halkın hassasiyetini göz önünde bulundurarak göze alamıyor. 'En iyisi ne yapayım? Bunu kendime çekeyim. Hani bunu şey yapayım, manipüle edeyim. Göz altına almayayım ama manipüle edeyim.' O bağdan-şimdi bu Sivil Cumalara niye müdahale etmiyorlar? Göze alamıyor adam, çünkü 'Cuma namazında müsaade etmedi devlet!' bunu dedirtmek istemiyor. Aslında meselesi odur, yoksa bin defa isterki kimse gitmesin oraya kılmasın yani. Bin defa ister, Tayyip de ister hepsi de isterler yani. Ama göze alamıyor, adam hiilik yapıyor.

(29:05)

A.F.: Devlet işte dediğim gibi, buna göre atılım yapıyor. Manipüle etmeye yönelik atılımlardır, medyada işte o imam, sözde imam bilmem-plajda mı yakalanmış? Öyle bişey yok zaten alakası yok. Ama düşünsene takip etmişler, hani o fotoğrafı ortaya çıkararak niyeti okuma anladığında devleti anlarız. Aslında biraz zavallılığı gösteriyor aslında, bulamamış bula bula onu bulmuş.

E.Ş.: Bengi Yıldız'ın o bira muhabbeti falan...

A.F.: Hani Bengi Yıldız imam değil. Hani bu adamı, dedi ya Cuma namazını organize eden adam olarak takdim ettiler, ki öyle de değildi zaten hiç alakası yok. Çünkü organize eden kimse yoktu aslında, spontane gelişti. Zaten o imam çevreleri tanıyorlar birbirlerini, diyalogları zaten var. PKK'nin şu anda bin, iki bin, üç bin-beş bin tane belki seydası var, yani bildiğimiz sempatzanı var. Çalışan, kadrolu belki yüzlerce var seydası, bunlar devletin sorunu.

(39:00)

E.Ş.: Şimdi sen Sivil Cuma'nın genel-hani olası katkılarından, etkilerinden bahsettin ya, bi okuma-hani sen bi toplumsal okuma yaparak bunu söylüyorsun. Bunun dışında, Adnan Fırat olarak, hani sende etkisi nasıl oldu o süreç, o ortaya çıkışı sende neler, bişey uyandırdı mı? Ne düşündün?

A.F.: Anladım, valla şöyle söylüyüm. Ben zaten o yazınkilerin hemen hemen hepsine gittim. Sonra meslek şartları, şu bu falan, ev de uzak olduğu için gidemedim. Valla ilk gittiğimde, zaten bayağı da kalabalıktı, duygusal olarak çok dolduğumu hatırlıyorum yani. Hatta gözlerimden yaş aktığını hatırlıyorum. Çünkü niye, ya şöyle bişeydir. Yani, birincisi o camilerin o şeyinden kurtartık Cuma namazını. Cuma namazının böyle bi işlevi yok aslında, daha doğrusu böyle bi işlevi olmalı-Sivil Cuma'dakine benzer bi işlevi olmalı. Birincisi o, ikincisi de yıllarca çeliş-yıllarca bu çelişkiden ötürü zihni yarılmış bi halk var, bi kitle var veya. Herkes için geçerli olmasa bile, bu çelişkiden-yani milli ve dini kaygının yarattığı çelişkiden ötürü ruhun, ruhu yarılan zihni yarılan insanlar çok fazla var. İnançlılardan bahsediyorum tabi. Şimdi bi kere o yarılanın aşıldığını hissetmek, görmek insanlar için (...a k...) etmek çok güzel bi duygudur. Her iki taraf için de çok güzel bi duygudur. Hatta ben gelirken arkadaşlara dedim 'Sanki ben Hac'dan gelmişim!' Arkadaşları arıyodum diyodum ki 'Bana bundan sonra Hacı diyin, Hac'dan gelmişim' dedim. Bayağı da, yani böyle, etkilenmişim yani. Bu bireysel bi tecrübe tabi. Sonra öyle oldu. Bendeki etkisi bu, bireysel olarak.

(45:00)

E.Ş.: Peki bi strateji olarak mı görüyorsunuz? O insanlara ulaşmak amacıyla, içselleştirmeden?

A.F.: Hayır, bu bi stratejidir ama içselleştirilmiş bi stratejidir. Bundan kesin eminim.

E.Ş.: Nasıl?

A.F.: Çünkü, Cuma namazı dini birşey. Hani, içselleştirmesen yapamazsın ya! Şimdi bi dindar, dindar bi insan dini şey yapmak için gidip-yani hem örgütün hem yayın organlarının, hem Cuma etkinliklerine hem de Kürt toplumundaki dindar ve Kürdi bazı şeyler karşı tutumu, davranışı, söyledikleri bunu gösteriyor ha! Onu sen cümle arasında okuyabiliyorsun, bunu hani içselleştirmiş bellidir yani. Adam diyor ki 'Kardeşim sen siyasal mücadelede benim yanımda ol, sen yani ne yaparsan yap. İşte sen uç!' Adam bunu diyor yani, bu seviyeye gelmiş. Kaldı ki bunu defalarca itiraf ettiler, defalarca dediler 'Ya bizim evet, eskiden böyle hatalarımız vardı.' Bunu defalarca belki onlarca kişiden ben duymuşum. Kadroda, şu an bile aktif olan, en direngi noktalarda olanlardan duymuşum. Şu an Diyarbakır'da en direngi noktalarda olanlardan ben duymuşum bunu. 'Biz çok hata yaptığ dine karşı, şu an kesinlikle sadece stratejik değil, felsefi de biz dönüştük. Dine karşı değiliz.' Bu da belli zaten yani, bunu hissedebiliyorsun. Bunu görüyorsun zaten sen, o açıdan diyorum içselleştirilmiş bi stratejidir diyorum.

(54:30)

A.F.: Bunlar bahsettiğim geniş sosyolojik değişimin semptomlarıdır yani. O değişim zihinde gerçekleşiyor, evde televizyon izlerken gerçekleşiyor zaten, veya komşuyla konuşurken gerçekleşiyor. Bunun da siyasete yansması bu şekilde oluyor. Bunlar böyle semptomdur yani, bunlar geldi de böyle oldu değil, zaten birşey değişti sonra bunlar oldu.

E.Ş.: Tabandan geldi...

A.F.: Tabi, kesinlikle öyledir.

(59:03)

E.Ş.: Sen Hizbullah sürecini Diyarbakır'da mı yaşadın, Merkez'de?

A.F.: Tabi.

E.Ş.: Ona dair neler söyleyebilirsin?

A.F.: Yani, ne söyleyebilirim? (*Uzun bir sessizlik*) Politik panaroma açısından devletin kullandığı, Hizbullahçıları kullandığı görülüyor. Mesela bende somut bi delil var mı? Yok. Hani gördüm, duydum öyle bişey yok. Şu belge var da diyemem. Ama politik panaromaya baktığında, kar-zarar hesabı yaptığında devletin işidir diyosun. Herkes gibi ben de böyle düşünüyorum. 90lı yıllarda tabi Kürtlerin şeyi de vardı, daha kapalı bi toplumdular. İşte, şehirleşme imkanları, küreselleşme süreci şu bu falan. Kürtler yeterince şehirleşmemişti şu bu. Algı farklılığı vardı, algı dünyası dardı. Kapalı devre ilişkileri çok gelişkindi. Bi sürü şey besledi o süreci yani. Yani böyle karşılıklı, kanlı bi süreç. Kan davası gibi, sen öldürdün ben öldüreceğim hesabı. Kaç, 5-6 yıl sürdü öyle. Çok acı bi süreçti, o zaman da ben çok üzüldüğümü hatırlıyorum yani. Çok acı, üzülyordum yani. Ve Hizbullahçıların dini yorumu o zamanki, tiksinti düzeyinde de uzağım yani. Tiksinti duydum yani, o zamanki algı. Şu anda da çoğ uzağ benden, şu anki yorumları bile çok uzağ. Şu halleri bile ben şey yapamıyorum yani, içselleştiremiyorum. O zaman zaten şey yani, bir dinin başına gelebilecek en kötü şey. Veya bir dini okumanın en kötü hali, en kötü, en kaba, en cahil, en kof, en şiddete dayalı, en bağınaz hali ortaya kondu...O sürecin en önemli etkisi bence şey oldu. Kürtlerin, genel olarak Kürt insanının algısında olmayan bir şeyi gördüler yani. Herhangi bir Kürt, hiçbi zaman İslamcı bir, tırnak içinde-bana göre tırnak içinde de, İslamcı bi hareketin Kürdi bi hareketle çatışabileceğini aklından bile geçirmezdi. Çünkü her Kürt bilirki Kürt davası İslami bir davadır. İslama aykırı birşey değildir yani, Kürdün talep ettiği şey...

E.Ş.: İslami mi İslama aykırı değil mi? Arada üçüncü bi seçenek?

A.F.: İslama aykırı değil, aynı zamanda İslamidir de. Yani heq, hukuk talep ediyosun. Sana ait olan hakları talep ediyosun. Yani her Kürt, PKK'den uzak, ayrı, yakın-nerde olursa, herkes bunu kabul eder zaten. Ortalama Kürdün din algısında bu vardır, tamam mı? Şimdi bu adamlar İslam adına da savaşınca, birçok insanda bu şey, yine İslam'a karşı değil ama İslamcılığa karşı ciddi bir zihinsel dönüşüm yaşandı. Bazılarında İslam'a karşı tabi, ama azınlıkta oldu. Fakat çoğunlukta, şu kabul gitti yani. İslam adına ortaya çıkan bi insan, hani böyle bişey olabiliyor. Kürtlerde buna yol açtı yani, kırılma-sabotaj. Bu bi tür sabotajdı aslında.

Interview -3-

Görüşülen Kişi: Altan Tan
Yaşı: 54
Cinsiyeti: Erkek
Doğum Yılı: 1958
Doğum Yeri: Midyat / Mardin
Mesleği: İnşaat Mühendisi – BDP Milletvekili
Görüşen Kişi: Emre Şahin
Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin
Süre: 00:36:42
Dosya Adı: 110204_001.mp3
Tarih: 16 Şubat 2012
Görüşme Yeri: Merkez / Diyarbakır
Kısaltmalar: A.T.: Altan Tan
E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

A.T.: Hiç bi mahsuru yok, neresi olursa yani. Ben tanımak için söylüyorum.

E.Ş.: Öncelikle tekrardan hoşgeldiniz, teşekkür ediyorum. İsterseniz biraz, konuya girmeden önce, sizden başlayalım. Kendiniz hakkında kısaca bi bahsetmek isterseniz, nerde doğdunuz, nasıl...

A.T.: Yani 1958 doğumluyum. Biz aile olarak Mardin Midyatlıyız. Midyat'tan babam yaklaşık 60 sene evvel geldi, babam dedem. Son 60 yıla yakın bir dönemdir de, işte Diyarbakırlıyız. Ben başlangıcından itibaren İslami grup ve cemaatlerin içindeyim, düşünce olarak halen de öyleyim. Ama Kürt siyasetini de, yine son 30 yıldır yakinen

takip ediyorum. Hatta belki de daha fazla yani, 30 yıl dedim de belki daha fazla. Üniversite yıllarından beri takip ediyorum. Ve bir yönüyle, hem İslami grup ve cemaatlerin tabiri caizse tam göbeğindeyim, ortadayım. İnşaat mühendisiyim, işte evliyim. Altı çocuğum var...

E.Ş.: Allah bağışlasın.

A.T.:...4 kız 2 erkek. İngilizce, Arapça, Kürtçe biliyorum. Ve Türkçe tabii. İnşaat mühendisliğini de fiili olarak yapıyorum, yani mütahit olarak özel yaşamımda hayatımda. Son seçimde de yine Diyarbakır'dan bağımsız milletvekili oldum. Hikaye kısaca bu.

E.Ş.: O zaman ben de direk ama bi o kadar da genel olarak başlayım. Dediniz hem cemaatlerin, yani İslami...

A.T.: Grup ve cemaatlerin.

E.Ş.:...grup ve cemaatlerle içiçeyim hem de Kürt siyasetinin içindeyim diye. Ve işte, son bir senedir aktif bir şekilde Kürt hareketinde siyaset yapıyorsunuz. Bulduğunuz yerden, sizce Kürt hareketi ve İslam-İslami cemaatler ve İslam ilişkisini nasıl görüyorsunuz günümüzde?

A.T.: Çok iyi görmüyorum. Şimdi birincisi Türkiye'deki İslami hareketler başından beri maalesef milliyetçilik hastalığına müptela. Yani kendini ümmetçi Müslüman zannedenlerin büyük bir kısmının bilinç altında milliyetçilik var. Buna Başbakan Tayyip Erdoğan'da dahil, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de dahil. Sahih, yani net-açık ümmetçi bir İslami anlayışa sahip değiller. Niye bunun altını çizerek söylüyorsunuz? Bu bir gelenek neredeyse, yani Türkiye'deki İslami hareketlerin genel bi hastalığı. Soruları etnik, sınıfsal, mezhebi, çoğu kez ekonomik olarak tastif etmiyorlar-edemiyorlar. Hatta bu tastifi yanlış uyguluyorlar. Yani şöyle diyorlar, İslam bir bütündür ve İslam bütün dertlerin dermanıdır. Bunu da slogan haline getiriyorlar. Mesela Mısır'da İhwan-i Müslimin, yani İhwan-i Müslimin-Müslüman Kardeşler Hareketi 'İslam Gelecek Vahşet Bitecek' diyorlardı. Yani İslami olmayan herşeyi cahili ve vahşet olarak değerlendiriyorlardı. Türkiye'de de Refah Partisi bunu daha Türkiye şartlarına uyarlayarak 'Refah Gelecek Zulüm Bitecek' diye sloganlaştırdı. Şimdi doğru, yani bana göre de İslam bütüncül bir dünya görüşü. Yani hayatı, insanı, maddeyi, kainatı, herşeyi izah eden ilahi bir kaynak, vahiy. Vahiy odur zaten, Allah'ın bildirdiği bilgiler. Peki, Kuran-ı Kerim'de diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun hesabını kim verecek diye soruyor, böyle somutlaştırıyor. Kölelerle ilgili, insanların emekleriyle ilgili... Mesela Peygamber Efendimiz (SAV) diyor ki, işçilerinizin alınlarındaki ter kurumadan haklarınızı veriniz. Bu kadar somut, işçinin hakkı ne, senin yapman gereken ne? Alnının teri soğumadan hakkını vermek.

Türkiye'deki ve İslam dünyasındaki hareketler, işte mezhebi, dini sınıfsal, ekonomik, etnik meselelerde İslam ne diyor bunu söyleyemediler. Tamam İslam gelecek benim derdimi çözecek ama bu İslam Kürdün anadilini konuşmamasıyla ilgili ne diyor? Yani Kürt, Boşnak, Arnavut, Türk, İngiliz veya Fransız, bu dilini konuşabilir mi konuşamaz mı? Diliyle eğitim yapabilir mi yapamaz mı? Dilini kamusal alanda kullanabilir mi kullanamaz mı? Ekonomik yönden emperyalizm dünyayı sömürüyor. İnsanların hakları nelerdir? İnsan emeğinin değeri nedir? Bunlar nasıl muhafaza edilir? Hatta bitkinin, hayvanın, taşın, kurdun, kuşun hakkı nedir, çevrenin hakkı nedir? Bunları Peygamber (SAV) gibi, Kuran-ı Kerim'deki ayetlerde biraz evvel belirttiğim gibi somutlaştıramadılar. Soyut kavramlar üzerinden, Müslüman olun, namaz kılın Allah'a inanın ve biz geldiğimiz zaman bütün dertler bitecek. Nasıl bitecek? Ne yapacaksınız? Bana ne yapacaksınız? Benim emeğimle ilgili ne yapacaksınız? Etnik haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Mezhebi haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Sınıfsal haklarımla ilgili ne yapacaksınız? Ben gerekeni yaparım diyor, bu gereken nedir söylemiyor. Dolayısıyla, bugün gelinen noktada Türkiye'deki İslamcıların Kürt meselesiyle ilgili bir projeleri yok, her ne kadar var diyenler olsa da. Tabi bunu kastederken Ali Bulaç gibi bazıları, veya ben de, kendimi de katayım, bir dönem alınganlık gösterdik. Dedik ki bak 'Biz Müslümanız ve söylüyoruz bunları.' Doğrudur, bunları söyleyen Müslümanlar var. Benim kastettiğim, Türkiyeli Müslümanlardan kastettiğim, örgütlü din. Kimdir bunlar, Nurculardır. Yani 6,7,8 grubuyla, 10 grubuyla Nurculardır. 2, Milli Görüş Hareketi'dir. Yani Mecmettin Erbakan'ın başını çektiği harekettir. 3, tarikatler ve cemaatlerdir. Yani şu an televizyonları, radyoları, partileri, bankaları, özel okulları, üniversiteleri, paraları olan, yani güç sahibi olan çevrelerdir. Yoksa Ali Bulaç, Altan Tan, Mustafa İslamoğlu, 5-10 tane Müslüman entellektüel aydın alim ve yazar değil. Yani bizim gibi Müslümanlar bunu söylüyor ama kastettiğim, istisnalar kaydeyi bozmaz diyorum ya, Türkiye'deki örgütlü dindir. Elinde oy olan, güç olan, para olandır. İşte Başbakan Tayyip Erdoğan çıktı dedi ki 'Kürtçe anadilde eğitim ülkeyi böler.' Bülent Arınç 'Kürtçe medeniyet dili midir?' diye sordu daha yeni dün! Dün dediğim 3 gün, 5 gün, 10 gün evvel işte. Dolayısıyla, Türkiye'deki Müslümanların Kürt meselesiyle ilgili, Alevilik meselesiyle de ilgili, hatta namaz kılmayan, oruç tutmayan, içki içen, içkili lokantaya giden, plajlara giden laiklerle ilgili projeleri de yok. Tekrar tekrar söylüyorum, örgütlü dinin yok. Münferit 5, 10, 20 kişiyi kastetmiyorum. Bu bir. İkincisi, Kürt siyasal hareketleri de, yani şu anki Kürt siyasal hareketleri de laik, seküler, hatta laikliğin ötesinde laikçi – biz laikçiliği daha çok İslam karşıtlığı olarak alıyoruz – laikçi ve büyük bir oranda da soğuk dönemin argümanlarıyla hareket eden bir sol anlayış...

E.Ş.: Şu an için konuşuyoruz değil mi?

A.T.: Şu ankilerin önemli bir kısmı. Burda işte bir kopukluk var. Kürt halkının da önemli bir kısmı Müslüman. Müslüman derken, biz de bir Müslümanlık metresi yok,

yani namaz kılan oruç tutan, başını örten, hacca giden, umreye giden, dini ritüelleri yerine getiren, kendini öyle tanımlayan anlamında Müslüman diyoruz. Yani buna BDP'ye oy veren kitlenin büyük bir kısmı da dahil, yani BDP'ye oy veren kitle içinde laik seküler Kürtler de var mutlaka var. Sol, sosyalist, Marksist, Stalinist Kürtler de var ama önemli bi kısmı, ana gövdesi yine kendini yine bu bahsettiğim çerçeve içerisinde dini ritüelleri yerine getirme anlamında, dindar Müslüman. Burada sorun nerede, Kürt siyasal hareketleri, halkın yapısına daha uzak bir sekülerizm içerisinde, İslami grup ve cemaatler de Kürtlerin etnik taleplerinden uzak bi yerde. Böyle bi çelişki var. 1960lara kadar Kürt milli taleplerini, yani etnik-kavim, kavim olmadan doğan taleplerini, ki İslami terminolojide kavim tabiri kullanılıyor. Yani millet daha çok Müslümanları kastediyor, ümmeti kastediyor. Kavim tabirini kullanalım, İslami terminolojiyi kullanalım. Kürtlerin kavim olmaktan doğan haklarını medreselerde okuyan mollalar, şeyhler, tarikat mensupları büyük oranda savunuyolardı. Yani Şeğ Mahmude Berzenci bir şeyti, Irak'taki büyük Kürt hareketinin başındaki kişi Molla Mustafa Barzani mollaydı abisi Şeğ Ahmet ve Abdüsselam bunlar tarikat şeytidiler. Yine aynı şekilde Şeğ Said Efendi Rahmetullahi Aleyn bir Nakşibendi şeytiydi. Yine aynı şekilde İran'da, bu yakın dönemdeki en önemli örnek olan Kürdistan Mahabad, Mahabad Kürdistan Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Kadı Muhammed de İslam hukuku üzerine hükmeden bir kadıydı, hukuk alimiydi, mollaydı.

(00:10:00)

Dolayısıyla Kürt hareketinde 1960lara kadar çok güçlü bir dini damar var. Ama bu dini damar aynı zamanda kendini İslam ümmetinin bir parçası olarak gören, diğer halklara karşı bir düşmanlık, ayrılık fikri gütmeyen, topyekün bu coğrafyada İslam ümmetinin birliği ve bütünlüğü içerisinde Kürtlerin meşru İslami, insani, vicdani haklarını müdafa eden bir çizgiydi. 1960lardan sonra, yoğun olarak Kürt köylülerinin çocuklarını okullara yollaması, Kürt ağalarının, beylerinin, şeyhlerinin laik eğitim alan çocuklarının büyük şehirlere gelmesiyle bu işin rengi değişti. Öncelikle bu çocuklar Türk solu içinde yer aldılar sonra da Kürt milli kimliğine sahip çıkmaya başladılar. Yani burada, Türk solundan ayrılarak sosyalizm ile Kürt etnik taleplerinin karışımı bir paradigma sahibi oldular. Yani formatlar, zihinsel formatları böyle bir çizgi üzerine oturdu ve bir müddet sonra da bu Kürt ulusalcılığını doğurdu. Yani daha laik seküler formatta, batılı anlamda bir Kürt ulusalcılığı ve bir Kürt ulusu inşa etme etnisitesi. Bu klasik, geleneksel, İslami anlayıştan farklı. Batılı formatlarla, batılı modellerle bir ulus inşa etme süreci başladı. Şimdi bugün geline nokta Kürt siyasal elitlerinin büyük bir kısmını işte o gelenekten gelen seküler aydınlar oluşturuyor. Bunlar İslamı bilmiyorlar, bilenlerin bir kısmı da İslama olumsuz yaklaşıyor ve büyük bi kısmı da geçtiğimiz dönemin siyasi argümanlarıyla yani soğuk savaş döneminin siyasi formatıyla olayı değerlendirmeye çalışıyorlar. İşte hadise bu. Ama topyekün bir Kürt, tırnak içinde, milli kültüründen bahsetmek gerekiyorsa, veya Kürt kavminin kültüründen, tarihinden, edebiyatından bahsetmek gerekiyorsa, bunun büyük bi kısmı

dinin içinden süzölmüştür. Yani Faqiye Teyran'dan tutun Aliye Hariri'den, Mollayi Ciziri'den, Ahmedi Ğani'den çok yakın dönemdeki aydınlara kadar, yani Şeğ Rıza Talabani'ye kadar, dini argümanları güçlü, kaynağını dinden alan Kuran'dan alan vahiyden alan bir edebiyat, hikaye, folklor var ortada. Yani dolayısıyla, Kürt kültürü denildiği vakit bunun dinden soyutlamak bi noktada büyük Kürt çinarını ağacını kökünden veya ortasından kesip atmaya benziyor. Yani her ne kadar 20. yüzyılda ve 21. yüzyılda seküler ulus inşa etme modeli içerisinde bir seküler kültür de ortaya çıktı ise, ki bunu da yabana atmamak lazım bu da var, bu da bi vaka, ama bu ağacın, kökü, ana gövdesi, tarihi, geleneği dinin içinde.

E.Ş.: Peki Altan Bey şimdi genel, yani tüm Kürdistan coğrafyası için bir panorama çizdiniz, ben bunun kuzey kısmıyla, Türkiye içinde bulunan kısmıyla ilgili bir soru sorucam. Hani 1960lardan sonra farklı bişeyle oluyor dedik, öncesinde dini liderler bu tür örgütlenmelerde önderlik yaparken farklı seküler bir damar çıkıyor Türkiye'de kuzey Kürtlerinde. Ama bi yandan da tabanın önemli bi kısmı, gövdesi, İslami hassasiyetlere sahip Müslüman Kürtler...

A.T.: Halen de öyle.

E.Ş.: ...Fakat baktığımızda, PKK örneğine bakarsak 1978'de kuruluyor ve hani kıyasladığımızda, aslında kısa bi süre içinde hızlı bi şekilde örgütleniyor. Hani 1978'de kuruluyor 90lara gelindiğinde yüzbinlerce, milyonlarca kitlelere ulaşmış bi hareketten bahsediyoruz. Burda bi yapboz, yani bir soru işareti, yani nasıl oluyor?

A.T.: Çok basit! Çözumsuzlük PKK'yi büyütüyor. Şimdi İslami kesimden, veya Türkiye'deki liberal demokrat kesimlerden Kürt meselesinin çözümüyle ilgili bir proje, kanal açılmadığı müddetçe PKK bu çözümün adresi olarak gözüküyor Kürtlerin vicdanında. Çünkü, hem, çok sebebi vardır bunların mutlaka, ama mesela PKK'nin 12 Eylül'den sonra Diyarbakır Zindanı'nda verdiği direniş, ondan sonraki hareketlerde ısrarla mücadeleyi sürdürmesi, yani uzunca bir dönem bugüne kadar. Kürtlerin nezdinde şöyle bir tablo ortaya çıkarıyor. Şu an ben tamamen objektif bir tahlilde bulunmaya çalışıyorum, doğru yanlış ayrı bişey. Şu an PKK'ye sempati duyan veya işte BDP'ye oy veren kitle üzerinden konuşursak belki daha rahat merakımızı anlatmaya çalışırız, oy veren bir şahıs düşünelim. Bunun oğlu, kızı, kardeşi, amcası oğlu, dayısı oğlu, bunlardan biri veya birkaçı mutlaka dağda. Biri veya birkaçı mutlaka dağda hayatını kaybetmiş, biri veya birkaçı mutlaka cezaevinde. Böyle bir içiçe geçmişlik var, birincisi bu. İkincisi, dönüp de kimse PKK'nin ideolojisini, yani Marksizm midir Sosyalizm midir Stalinizm midir Leninizm midir bunu tartışmıyor. Yani destek veren kitleyi kastediyorum ben. Çok az bir elit aydın entellektüel okumuş yazmış kitle hariç, mesela Cizre'de Şırnak'ta oy veren 100 bin kişiyi diyelim, değerlendirelim. Kadınları, erkekleri, köylüleri... Bunun yüzde 95'i bu

konuları tartışmıyor. Yani bu entellektüel, felsefi, ideolojik konuları tartışmıyor, Marksizmi sosyalizmi tartışmıyor. Şunu söylüyor, diyor ki 'Benim haklarım var, gaspedilen haklarım var. Bana uygulanan bir baskı var, zulüm var, işkence var. Necmettin Erbakan, Tayyip Erdoğan, Ali, Veli, Hasan, Hüseyin bunlara ben destek verdim ama şu ana kadar bu sorun çözülmedi. Bunlar beni kandırdı, oyaladı ama PKK veya KCK veya DTP veya BDP, kimse Kürt siyasal örgütleri bunlar benim için mücadele etti. Şimdi bu çözümsüzlük devam ettiği müddetçe kimse ideolojiyi, programı, tavırları yargılamıyor. Yani bi yerde çözüm-çözüm olarak gözüken bi adres var. Onun için kavga ettiğini söyleyen bir yer var. Öbür tarafta ise onu oyalatan, bekleten ve çoğunlukla da kandıran, daha öncesinde de zulmeden, daha eskilerde, bir yapı var. Şimdi dolayısıyla bu bir tahtıravelli gibi. Ve bu çözümsüzlük devam ettiği müddetçe kitleler artık bu ideolojik sorgulamalara girmeden şunu söylüyor. Diyor ki 'Bizim hakkımızı elde etmemiz için bir olmamız lazım, birlik olmamız lazım önce.' Yani ideolojik, sınıfsal, mezhebi, dini farklılıkları bi yana bırakarak meşru, insani, İslami, vicdani haklarımızda bir olmamız lazım. Ve bu, Kürt siyasal hareketini büyütüyor. Ama tabiki bundan şu neticeyi çıkarırlar da yanırlar, yani sanki bu kitlenin tamamı o ideolojik yapıya destek veriyor. Böyle değil, kesinlikle böyle değil. Ve tabi herşeye rağmen şuan Kürtlerin yarısından fazlası hala AK Parti'ye oy veriyor. Yani bu yarısının da hepsinin hain, ajan, işbirlikçi veya Kürtlükten vazgeçmiş kendilerini soyutlamış insanlar olduğunu söylemek de doğru değil. Bunlar içerisinde bir grup menfaatperest, çıkarıcı, korucu olmuş olabilir. Ama kitlenin önemli bir kısmında hala dini, işte ideolojik bazı endişeler var. Yani BDP'nin veya diğer Kürt siyasal hareketlerinin ortaya koydukları düşünce ve siyasetle alakalı olarak. Ama şunu kesinlikle söyleyebiliriz, tekrar söylüyorum, çözümsüzlük devam ettiği müddetçe, yani Türkiye sistemi, rejimi, AK Partisi, neyse devleti, bir çözüm ortaya koymadıkça, AKP'den BDP'ye oy akışı devam edecek.

E.Ş.: Peki bu çizdiğimiz, hani, şimdi ben Kürt siyasal hareketi derken biliyorum hani tek bir hareket yok çeşitli örgütlenmeler oldu alternatif, ama tabi bunlar arasında belli çatışmalı süreçler oldu ve şu anda bu coğrafyada daha çok iktidarı elinde bulunduran PKK-BDP çizgisi var, daha çok buna atfen konuşuyorum. Kürt siyasi hareketiyle İslami argümanlar, İslami hassasiyetler üzerinden tabana kitleye ulaşma konusunda bi sıkıntıdan bahsettik. Böyle bişeyin eksikliği böyle bi soğukluktan bahsettik. Son dönemde bu tabloda bi değişim var mı sizce?

A.T.: Şöyle bi değişim var, yani özünde belki yok. Yani diyelimki şu an Kürt siyasetini yöneten laik, seküler, laikçi, sosyalist, Marksist, Stalinist aydın kadronun kafasında çok fazla bi değişiklik yok, yani ideolojisinde-bakışında bi değişiklik yok. Ancak şöyle bi durum tesbiti var, dünyada hiçbir milliyetçilik dinsiz inşaat edilmedi. Yani sadece salt seküler bir ideoloji üzerinden bir milliyetçilik, bir milli birlik, bir

ulusal bütünlük inşa etmek mümkün değil. Yani bunu Cemal Abdul nasıl Arap milliyetçiliğine de yapamadı, yapamadı çok açık seçik söylüyorum yani,

(00:20:00)

Baas partisi Suriye ve Irak'ta yapamadı bunu, Kemalistler Türkiye'de yapamadılar. Yani bu kadar ellerinde silah, para, güç, baskı, zulüm, zorbalık olmasına rağmen yapamadılar, bu geçmişteki Yunan, Bulgar milliyetçiliklerinde de böyle. Yani kiliseyle ittifak kurmayan batılı unsurlar da bir yere varamadılar. Şimdi Kürtlerde de dini devre dışı bırakarak bir Kürt milli bütünlüğü diyelim yani tırnak içinde bir topyekün bir birliktelik kurmak mümkün değil. Bir bence bunu gördüler veya görüyorlar. Ama tabiki bütün bu görüşler, taktik yaklaşımlardır ilk dönemde. İki, tabandan gelen baskı. Yani siz halkın, üzerinde siyaset yaptığınız halkın geleneğiyle göreneğiyle, diniyle, işte nişanıyla, sünnetiyle, düğünüyle, taziyesiyle çatıştığımız vakit, çeliştiğiniz vakit, o ağacın kök salması mümkün değildir. Yani bu da çok pratik, çok pragmatist ve çok realist bi durum, bunu gördüler. Tabiki, tekrar söylüyorum, şu anki yaklaşım bi taktiksel yaklaşımdır ama uzun vadede, veya hatta uzun da değil orta vadede, tabanın bu yapısı hareketin üstünü etkileyecek, üstünün bazı politikaları da aşağıyı etkileyecek. Yani karşılıklı bi etkileşim olacak. Ve bundan nası bi sentez çıkacak bugün için belli değil. Yani daha seküler mi, daha İslami mi?

E.Ş.: Sizin kişisel...

A.T.: Bana göre, bana göre eğer Müslümanlar demokrat bir zeminde, yani dindar Müslüman Kürtler demokrasiyi içselleştirebilirlerse, yani bunu içselleştirmeden kastettiğim felsefi anlamı kastetmiyorum, siyasal anlamda. Gerçekten demokrat olabilirlerse, Müslüman-Demokrat çizgi daha da güçlenir. Ama siz Müslüman-Demokratlık kisvesi altında Kürtlerin etnik taleplerini perdelemek, ötelemek, kandırmak isterseniz bunun tam tersi olur, millet dinden soğur.

E.Ş.: Bu çizdiğiniz tabloda sizin ve Şerafettin Elçi gibi hani kamuda da İslami hassasiyetleriyle bilinen isimlerin BDP, daha doğrusu blokla ilişkilmesi, birlikte çalışması şu sıralar, bunu nereye oturtabiliriz nasıl yorumlayabiliriz acaba?

A.T.: Şimdi tabi Sayın Şerafettin Elçi kendini nasıl tanımlıyor bilmiyorum. Herkes kendini kendisi tanımlar. Sayın Şerafettin Elçi bugüne kadar İslamcı biri olarak tanımladı mı, ben hatırlamıyorum. Dine saygılı olmak ayrı bişey, İslamcı olmak ayrı bişey. Yani liberal demokrat da olabilirsiniz. Ben kendimi Müslüman, tırnak içinde, sevmediğim bi kelimedir İslamcı, yani İslamı sadece bir İnanç malzemesi olarak değil, hem dünya hem ahiret için emirler ve yasaklar vaaz eden bir din olarak anlama anlamında söylüyorum, İslamcı olarak tanımlıyorum. Şu anda da öyleyim ben. Yani

onun için, bir başkısı kendini nasıl tanımlar kendi bildiği. Ama böyle tanımlamadığını biliyorum, en azından şö-veya ben duymadım böyle tanımladığını. Ama şu anki durum, işte bir-bir geçiş sürecidir. Şu anki durumda, Kürtler eğer Türkiye’de, veya bölgede, bütün bi Orta Doğu’da, kendi haklarını almak istiyorlarsa, bütün sınıf, katman ve inanç kesimleri itibariyle bir birliktelik oluşturmaları gerekir. Nerede, nede? Kendi hak ve hukuklarını elde etmede. İdeolojik bi birliktelikten bahsetmiyorum, yani Kürtlerin hepsi Müslüman olsun, hepsi İslamcı olsun, hepsi sosyalist olsun, hepsi Marksist olsun, hepsi Yezidi olsun, hepsi Hristiyan olsun Zerdüş olsun anlamında demiyorum bunu, ki neyse ne! Ama bugün, plaja giden Kürdün de dili yasak, camiye giden Kürdün de dili yasak. Alevinin de yasak Sunninin de. İçki içenin de yasak hacca umreye gidenin de. Dolayısıyla kendi meşru haklarını elde etme noktasında bir ortak hukuk birlikteliği içinde olmaları lazım. Gördüğüm kadarıyla, görebildiğim kadarıyla bu strateji, bu taktiksel ve stratejiksel durum bunun üzerine bina edilmiş. Ama tabii ki bu birlikteliğin kendi içerisinde de bi insiyatif katma mücadelesi var, yani bütün siyasetlerde olduğu gibi. Herşeye rağmen yine sol, sosyalist, seküler aydınlar bu işin motoru olma veya yöneticisi olma noktasında ısrarcı olabiliyorlar, tam karşısında dindar Kürtler de aynı taleplerde bulunabiliyorlar. Bence bu talepte bulunmalarında bi şey yok, bi yanlışlık yok. Yanlışlık nerede? Eğer zor kullanılırsa, yani bi şeyleri halkın iradesine rağmen, yani halka rağmen halkçılık yapmaya kalkarlarsa ister dindar müslümanlar ister sekülerler, bu yanlış olur. Halk ne kadar Müslüman olmak istiyorsa o kadar olsun, ne kadar seküler olmak istiyorsa o kadar olsun. Bunun kararını Kürtlere bıraksınlar. Ama hak ve hukuk mücadelesini doğru yapsınlar, doğru yapalım. Ben tabii ki Müslümanım, ben elimde fırsat olduğu müddetçe dini, imanı, Allah’ı, peygamberi anlatacağım. Yani tıpkı bir Hristiyanın da kendi inancını anlatmakta serbest olduğu gibi, tıpkı bi Yezidi Kürdün de kendi fikrini, dünya görüşünü, inancını anlatmakta serbest olduğu gibi. Bakın sadece yaşamakta demiyorum, laik sekülerler dini bi yaşantı olarak alıyor, sen istediğin gibi inan, evinde yaşa, sokağa taşıma! Hayır! Hem yaşıycam hem anlatacam. Ama anlatırken zorlamıycam. Eğer bunu yapabilirlerse, yani herkesin kendi fikrini anlatmasında ve insiyatif sahibi olma istemesinde bi yanlışlık yok. Yeter ki baskı olmasın, zor olmasın, şiddet olmasın.

E.Ş.: Peki siz geçtiğimiz yıl, bloktan adaylığınızın kesinleştiği süreçte, hem BDP ve işte Kürt hareketi yönetimi çevrelerinde hem de İslami kesimlerde nasıl tepkiler nasıl karşılaşmalar yaşadınız?...

A.T.: Bi sefer Kürt tabanında, çok geniş Kürt tabanında, büyük bi memnuniyet duydu. Çok büyük bi memnuniyet. Hani tek tük belki bundan rahatsız olan laikçi tipler olabilir onu bilmiyorum, ama halk bazında çok büyük bi teveccüh, eski tabirle, ilgi, alaka, sevgi. Ve kabul. Şu anda da bu devam ediyor, aynen devam ediyor. İslami çevrelerde de büyük bir tedirginlik ve tepki. ‘Neden öbür tarafta?’ tırnak içinde, ‘durdun?’ Ben de tabi şunu soruyorum ‘Niye rahatsız oldunuz? Sizin bi projeniz var

mı, bi çözümünüz var mı? Siz Kürt siyasal iradesini yıkmak istiyorsunuz! Bana da diyorsunuz ki ‘Gel bizim yanımızda dur, biz Kürt siyasetini bitirelim, ondan sonra gereğine bakalım!’ Peki gereği ne, ne söylüyorsunuz Kürtler için? Anadilde eğitim var mı? Yok! Bölgesel yönetim var mı? Yok! Kürtçenin kamusal alanda kullanılması var mı? Yok! O zaman siz yalan söylüyorsunuz ve kandırıyorsunuz!’

E.Ş.: Peki, BDP ve Kürt hareketi yönetimi çevrelerinde, tabandan ziyade, yöneticiler-karar vericiler nezdinde nasıl oldu karşılanmanız?

A.T.: Şimdi karar vericiler zaten böyle birşeyin faydasına inandılar ki bizim gibi arkadaşların önünü açtılar. Adamların hakkını yemeyelim burda şuan. Keşke İslami kesim de onlar kadar akıllı olsaydı, keşke olsaydı. Ama siz birini kandırmak ve dolandırmak istiyorsanız, bu hesabınıza gelmiyor. Sizi, eşit-ortak ve kardeş olarak görmüyorlar, devşirmek istiyorlar. Aynen Sırp devşirmeleri gibi, Bulgar Yunan devşirmeleri gibi kökünden milletinizden kavminizden toprağınızdan koparıp, başka bir kimlikle kendi halkınıza düşman etmek istiyorlar. Ben bunu başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın yüzüne söyledim, dedim ki ‘Sayın başbakan, devşirme Kürtlerle bu sorunu çözemezsiniz.’ Yüzüne söyledim, devletin arşivinde var kameraya alındı. Dolayısıyla, şu an-yani şu ana kadar en azından, onu söyleyeyim, ben bulunduğum noktada kendimi ifade etme ve bu tahlilleri yapmakta ve bunları meclis kürsüsünden de, basından da televizyonlardan da söyleme noktasında en ufak bir sınırlamaya ve olumsuzluğa tabi tutulmadım. Ama bundan sonra ne olur bilmiyorum. Peygamber efendimiz Sallahü Aleyhi Vesselem’in dediği gibi ‘Ben de dahil’ diyor ‘hiçkimse yarın ne olacağını bilmiyor.’

E.Ş.: Peki bu geçtiğimiz Nisan ayından beri, 2011’in Nisan başından beri sürekli olarak tekrarlanan Sivil Cuma namazları var. Bu namazların ortaya çıkışı ve etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

A.T.: Bu namazların ortaya çıkışı tamamen spontane bi şekilde oldu. Bi oturma eylemi yapılıyordu Diyarbakır’da Ofis semtinde Belediye’nin konuk evinin önünde, o oturma eylemi olurken ezan okundu, Cuma namazı okundu. Ordaki orta yaşlı Müslüman, normal bildiğiniz halk ‘Camiye mi gidelim, oturma eyleminden mi vazgeçelim?’ ikileminde kalırken bir grup ceketini çıkardı, aynen eski Diyarbakır usülü, oraya serdi ve namazını kıldı. Baktılar ki çok da güzel bişey oldu. Bu şudur, devlet camileri Emevilerden beri kendi emrine aldı.

(00:30:00)

Yezid ve Muaviye Hazreti Ali evlatlarına yüz yıla yakın küfrettirdiler Cami mihverlerinden (?). O dönemde de birçok büyük sahabe camiden çıktı, o küfürleri duymamak için. Kürtlerin önünde de bir yol var, ya devletin eline aldığı camilerden

küsmek, veya camilere alternatif kendi dini inançlarını, hutbelerini, vaazlarını devam ettirmek. Bence çok da doğru bişeydi, ve belkide son dönemde Kürt siyasal hareketinin yaptığı, daha doğrusu halkın spontan olarak yapıp Kürt siyasal hareketinin de sonra desteklediği en güzel eylemdi. Başbakanın dediği gibi çakma Müslümanlar, çakma imamlar, işte abdestsiz namaz kılanlar-kesinlikle yalan, bunların hepsi yalan!

E.Ş.: Sizde nasıl bi hissiyat uyandırdı?

A.T.: Bende çok iyi bi hissiyat uyandırdı...

E.Ş.: Katıldınız mı?

A.T.: ...Tabi, üç tanesine. Yazın, o seçim döneminde katıldım. Gayet de olumlu oldu. Bu devlete bir ikazdı, ben orda konuşma yaptım 'Biz camilerden küsmüyoruz, camiler Allah'ın evidir kimse Allah'ın evinden küsmez. Ama siz camilerin içini, Emeviler gibi, kendi politikanızın merkezi haline getirirseniz, biz bir müddet buna tavır koyarız dışarda namaz kılarız. Ama ondan sonra camilere döneriz, ki döndük ben şu an camilerde namaz kılıyorum, ajanlaştırdığınız imamlar varsa kulağından tutup sokağa atarız. Camiden biz dışarı atarız. Çıkıp dediler ki 'Altan Tan diyor ki bütün imamları dışarı atacağız!' Bağın ajanlaştırdığınız imamlar var ise, bizim dinlen de bi sorunumuz yok imamlarla da bir sorunumuz yok, imam hatipten mezun olanlarla da ilahiyat fakültesinden mezun olanlarla da bi sorunumuz yok. Sorunumuz, dini yanlış bi şekilde siyasete alet ederek, Kürtlerin meşru haklarını ötelemek, Kürtleri kandırmak ve oyalamak için kullananlara bir tepki. Gerçek İslam ailmelerinin hepsinin, hocaların, müezzinlerin, kayyumların başımızın gözümüzün üzerinde yeri vardır. Hepsi bizim kardeşlerimiz, hepsi bizim canımız ve samimi arkadaşlarımız, dostlarımız.

E.Ş.: Bu...

A.T.: Bitti mi? Daha var mı?

E.Ş.: Valla vaktimiz varsa 2-3 sorum daha var.

A.T.: E, hemen hızlı yapalım çünkü bekliyorlar.

E.Ş.: Tamam. Ben o zaman, az önce bahsettiğiniz 'şöyle diyorlar, böyle diyorlar.' Bir de, son bir senedir sık sık tekrarlanan 'Zerdüş' muhabbeti var, bu tartışmalar hakkında neler düşünüyorsunuz.

A.T.: Şimdi başbakan burda da belden aşağı vuruyor. Yani Kürt siyasal hareketinin birçok yöneticisinin laik, seküler, hatta laikçi olduğunu ben söyledim. Başbakan da bunu biliyor, ve şunu söylemek istiyor. Diyor ki 'Bakın, siz bu laik, seküler, laikçi aydınların peşinden gittiniz bunlar aslında İslam'a inanmıyorlar. Bunlar aslında Müslüman değil. Bunlar aslında Kürtleri tekrar eski Zerdüşť dinine döndermek istiyorlar.' E peki ne, ne yapalım? 'Bunların peşinden gitmeyin!' Peki gitmeyelim, sen ne diyorsun? Sen de Müslümansın, hacca gittin ümreye gittin beş vakit namaz kılıyorsun oruç tutuyorsun, sen ne diyosun? Benim hakkımı veriyomusun? E hayır! Kürt siyasal hareketini bölmeye, parçalamaya ve arkasındaki siyasal desteği azaltmaya çalışıyor. Halbuki mesele Zerdüşťlük, Müslümanlık, Hristiyanlık meselesi değil. Farzet ki bu Kürtlerin tamamı laik, tamamı seküler, tamamı Hristiyan! Buna hakkı yok mu? Sen hakkını ver, adam senden hakkını istiyor. Yani sen hakikaten Müslümansan, dindarsan, samimiysen, bunun hakkını ver bu Kürt de senin peşinden gitsin. Yani yaptığı tamamen bir polemik ve ucuz işportacılık. 'Bunlar Zerdüşť, bunlar laik, bunlar sosyalist, bunlar Marksist, bunlar dinsiz, bunların peşinden gitmeyelim!' Peki ne yapalım? 'Beni destekleyin.' Peki sen ne söylüyorsun? 'Ben bişey söylemiyorum!' İşte hadise bu.

E.Ş.: Peki bi açıklanan mele projesi var, 1000 kadar seydayı istihdam etme devlet tarafından. Bunu nasıl görüyorsunuz?

A.T.: Şimdi bunların hepsi işte niyete bağlıdır. Yani ben çıktım, çok açık, mecliste de söyledim. Dedim ki 'Eğer siz bu imamları, diploması olmayıp da dini yeterliliği olanlar gelsin, işte Müslümanlara hizmet etsin, Kürtlere hizmet etsin, Kürtçe-Arapça vaaz etsin diyorsanız çok güzel. Ama siz bunları ajanlaştırmak istiyorsanız, devşirmek istiyorsanız, 'bunlar gelsin Kürtlere din anlatsın, Kürtler de Kürtlüklerinden vazgeçsin' diyorsanız bu hainlik! E şimdi tabi zihinlerindeki esas düşünce nedir tabi bilmiyorum. Niyet okumak da çoğu zaman doğru değil. Ama kurt bugüne kadar devamlı kuzu yemişse bundan sonra da bu kurt kuzu yemez demek çok mantığlı bişey değil yani.

E.Ş.: Peki son olarak şöyle bi soru sorayım hocam. Bundan sonraki süreç için, çok hani gelişmenin olduğu, insanın yetişemediği-artık hergün yeni bişeyler oluyo Kürt meselesi-mevzusu babında. Bundan sonraki süreç için baktığınızda, Kürt hareketi İslamiyet ve İslami söylem ilişkisi hakkında bir öngörünüz, tahmininiz veya bir umudunuz var mı?

A.T.: Şimdi öngörüm şu, bütün Orta Doğu'da dindar Müslümanlar siyasette etkili olurken Kürt siyasetinde bu olmaz demek yanlış. Yani Libya'da, Tunus'ta, Mısır'da, hatta Filistin'de bugün, Hamas işte Başbakan, dindar Müslümanlar siyasette etkili oluyorlar. Mesela onbeş sene evvel Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığından bahsetseydiniz gülerdiler size. Kürt siyasetinde de dinin etkisi artacak. Ama bu dinin

etkisi artacak derken eğer dindarlar topluma din dayatmaya kalkarlarsa, sosyalist ve seküler Kürt aydınları da kendi ideolojilerini dayatmaya kalkarlarsa bu yanlış olur, bunu söylüyorum.

E.Ş.: Hı hı.

A.T.: Yani dindarlar din dayatmaya kalkarlarsa onlar kaybeder, laik seküler Kürt aydınları da Müslüman kitlelere kendi ideolojilerini, laisizmi ve sekülerizmi-laikçiliği dayatırlarsa onlar kaybeder. Kim daha demokrat olursa, kim daha esnek olursa, ona olan destek daha da artacak.

E.Ş.: Ekleme istediğiniz bi nokta var mı?

A.T.: Çok var, ama yeter.

E.Ş.: Ağzınıza sağlık.

A.T.: Sanırım yeterince net konuştum sana. Bazen üç saat konuşursun içinden yarım saat çıkaramazsın, ben sana özet ve net verdim.

E.Ş.: (Gülerek) Evet, az ve öz olsun. Teşekkürler.

Interview -4-

Görüşülen Kişi: Arya Asmin

Yaşı:

Cinsiyeti: Kadın

Doğum Yılı:

Doğum Yeri:

Mesleği: Eski PKK gerillası

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 00:49:58

Dosya Adı: 110220_001.mp3

Tarih: 03 Mart 2012

Görüşme Yeri: İstanbul

Kısaltmalar: A.A.: Arya Asmin

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

E.Ş.: Bakalım, galiba şu anda kayıtta.

A.A.: Yani PKK'nin çıkışıyla birlikte, her ne kadar şey kesiminde-bu sınır hattı üzerinde örgütlenmesini yapmışsa, ideolojik olarak ilk olarak oralardan çıkmışsa, kadrosu o taraflardan çıkmışsa bile dahi, yani sonuç olarak okuyan bir kesimdir. Ankara üniversite çevresinden, yani 70-68 kuşağından sonra yani PKK hareketi çıkıyor. Yani ilk örgütlenmesini söylemiyelim de sonrasında gerilla olarak ilk kendi bağrına basan Botan halkıdır mesela, gerillayı. Botan halkına baktığında veya Botan'a baktığında aslında medreselerin en yoğun olduğu yerdir. Belki günümüze kadar halen oranın medreseleri veya oradan çıkan insanlar-alimler var yani. Bugün günümüzde saydığım insanlar, birçok kişi var. Ha baktığında, Botan halkı tamamiyle PKK'yi oğlu (?) gibi kendi bağrına basıyor, bütün söylemlere rağmen. Yani mesela çok köklü bir, çok köklü bir inanca sahip olmasıyla birlikte, yani medreselerin yoğun olduğu, mela geleneğinin çok fazla olduğu bi yer olması itibariyle de baktığında, en fazla PKK'yi kendi bağrına basan Botan halkıdır. Yani bugün İslamiyet şeyi çarpıtıyor işte, farklı ideolojiler işte PKK'nin aslında bi ataist hareket olduğu, İslamiyet'e karşı olduğu. Bu şekilde, ama bu tamamiyle bir özel savaş ürünüdür. Yani şahsen bir gerilla olarak,

PKK'de 92'de ben katıldım. Belki sıcak savaşın en yoğun olduğu dönemlerdi yani tamamıyla bir halk hareketi-tamamıyla silahlı bir mücadele veriliyordu. Silahlı mücadele tamamıyla kendini uluslararası arenada bir şekilde tanıtmaydı, yani Kürt halkının sesini duyurabilirdi. Haklılığını bu şekilde ortaya koyabilmeydi. Yani silahlı mücadelenin en yoğun yaşandığı dönemlerde, dikkat edersen 92'yle birlikte Hizbullah'ın ortaya çıkışı ve bu Hizbullah'ın ortaya çıkışı neye şeye yapılıyor? İşte 'PKK Allah'ı inkar ediyor, dini inkar ediyor.' Ha bunun üzerinden ne yapıldı tamamıyla aslında din üzerinden bir katliam, yani farklı bir şekilde bir katliam Kürdistan'da uygulandı. Ha PKK içerisinde hiçbir zaman dinin yadsındığını, dinin kabul edilmediğini veya İslamiyet, ha doğru İslamiyet anlayışı her zaman için tartışılmıştır. Ha bi de şunu söylemek istiyorum, 2000lerden sonra, paradigmayla birlikte aslında bizim inançlara karşı bakış açımız biraz farklılaştı.

E.Ş.: Ne şekilde?

A.A.: Yani öncesinde şu vardı, yani Allah'ın varlığıyla yokluğu arasında insanlar kendini tamamıyla bir şeye kilitlemişlerdi, orduşal bir mücadele vardır, bir savaş var-sıcak bir savaş var, aynı zamanda bunun içerisinde mücadelenin kendisiyle birlikte getirdiği birçok mücadele var. Bunun içerisinde kadın mücadelesi, aynı zamanda biliyorsun yani bir kadın olarak da aslında belki PKK içersin-yani PKK dediğinizde aslında aynı zamanda kadının kurtuluşu da diyebiliriz yani. Bazı, din-yani, nasıl aslında onu şey yapabilirim de-yani yanlış, İslamiyet'in yarattığı o feodal değerler var ya, kadının namus olgusu olması, ha PKK'nin çıkışıyla birlikte bu kadın için de bir kurtuluş oldu. Onun için PKK'ye katılan her kadın, şeyin varlığını yokluğunu sorgulamayı bıraktı aslında bi anlamda. Yani 'Yukarda Allah var mıdır, yok mudur?' ben direk böyle çıplak bir şekilde ortaya koyucam. Ya bunun sorgulaması bırakıldı. İnsanların tek inancı, değer biçtikleri şey nedir? 'Bir mücadele yürütülüyor ben bu mücadelede, uğrunda ne gerekiyorsa hani canımı bile yani, defa edebilme' şeysindeydi yani. Yani gerilla içerisinde hiçbir zaman şeyin yadsındığını ben görmedim, işte 'Bu Müslüman'dır, bunu yadsıyım, bunu bilmem şey yapayım' hayır, sonuçta her birimiz bu toplumdan çıkıp geldik. Ben kendim bile dahi, dini değerlerin çok yoğun yaşandığı bi aile içersindeyim yani. Babam medresede büyümüş, dedem imam 4-5 defa Hac'a gitmiş, nenem Hac'a gitmiş, dedem-diğer dedem Hac'a gitmiş. Hepsi zamanında melalık yapmışlar. Ama aile içerisinde bile dahi, yani Botan halkı olarak aile içerisinde bile dahi hiçbir zaman bize şey dayatılmıyordu, namaz kılacaksın oruç tutacaksın. Hayır, herkes neye inanıyorsa o şekilde yaşayacak yani biraz o, belki Zerduştluk geleneğinden de gelme olabilir hani sonuçta biz şey diyoruz ya, günümüzde hala Kürt toplumu içerisinde Zerduştluk bir şekilde yaşanıyor. Yani bu bilinç altında yaşanıyor veya saklı bir şekildedir. Ama o Zerduştluk inancı günümüzde bile dahi Kürt geleneği içerisinde sen bunu çok yalın bir şekilde görebiliyorsun. Köylerinde de görebiliyorsun, aile içerisinde de sen bunu görebiliyorsun. Mesela bir ateşi kutsal görme sonuçta Zerduştluk'tan gelme yani. Bunun yaratmış olduğu bir şey yani sonuçta İslamiyet

Kürtler'e zorla kabul ettirilmiş, katliamlarla kabul ettirilmiş. Değil mi yani? Ermenilerin katliamı nerden geliyor, Kürtlere yapılan baskıdan dolayı geliyor. Ha PKK içersinde bunun sorgulaması yapılıyor, nede Ermeni katliamı, veya Kürtlerin elinde neden Ermeniler öldürüldü? Ne öne sürüldü? Ha bunun sürekli tartışması veya insanların bilinçlendirilmesi için buna yönelik bir eğitim veriliyordu. Ama PKK'nin şu lüksü yoktu, kendi- hani bi de Marks ve Leninist çizgisinden geleneğinden de gelmedir, hani onun bir sorgulamasını yapma veya daha iyi bir analiz yapma şeyi yok yani. 2000lerden sonra daha çok fazla böyle bilimsel, sosyalizm üzerinde duruldu, bunun analizi daha geniş yapıldı. Daha fazla hani evrenin oluşma birlikte ilk insanın çıkışı, yani o düz-çizgisel şeyden bir kopukluk oldu. Yani bir bütün olarak sorgulanması gerektiği ortaya çıktı. 2000'den sonra aslında bütün dini inançlara bir değer biçme, onun analizini daha böyle detaylı yapma. İnsanlar bu şekilde yani hem kendi kadrosunu hem kendi halkını bu şekilde eğit-yani sertlet-bilinçlendirme bu şekilde oldu. Ama 2000'den öncesini, ben sana açık söyliyim şey yoktu. Marks hani denir ya 'Din bi afyondur,' sadece o belirlemeden ibaretti. PKK hiçbir dini zaman şey yapmadı, sorgulamasını yapmadı. Ama hiçbir zaman insanların dini inançlarına da karışmadı. Mesela ben hatırlıyorum çocukluğumda gerilla arkadaşlar geliyordu bize, annem onlar namaz kıralardı arkadaşlar içeriye girdiklerinde annem namaz kıldığında arkadaşlar geri çekilirlerdi. Bir saygınlıktı sonuçta, onun bir dini inancı var ona karşı bir saygınlıktı. Oruçlu, oruç ayı olduğunda gerillalar geldiğinde hiçbir şekilde, bir bardak su bile dahi içmezlerdi.

E.Ş.: Oruç tutmasalar bile?

A.A.: Oruç tutmasalar bile dahi, kesinlikle bir damla su bile içmezlerdi. Niye? Çünkü o insanların oruçlu olduklarını biliyorlar. Ha bunun bi inançtan kaynaklı olduğunu da biliyorlar ama kendisinin böyle bi lüksü yok yani, oruç tutamaz. Ama ne yapıyor, oruç tutmadığı halde halkın içersinde oruçluymuş gibi görünüyordu. Öyle anlar geliyordu ki, namaz kılmadığı halde, aileler ve karşı şey olsun diye yani, kendini kabul ettirme değil. Yani sonuçta 92'den sonra çok büyük bi özel savaş yürütüldü ya Kürdistan'da, 'Bunlar kafir, bunlar evlerinize almayın. Allah'ı kabul etmiyorlar, yadıyorlar.' Herkes o bilinçte değildi, bunun sorgulamasını yapacak insanlar değildi. Ha şimdi gerilla bir şekilde kendisini, hani kendi halkına kabul ettirmek için onun bütün dini inançlarına karşı sonuna kadar saygı göstermek zorundaydı. Bir şekilde inanmasa bile dahi, o zorunluluğu kendisinde hissediyordu. Mesela biz Suriye'deyken oruç ayı olduğunda hiçbir şekilde ailelerde biz yemek yemedik yani. Akşam, iftarla birlikte biz yemek yedik. Onlarla birlikte sahura kalkardık. Ha şimdi gerillanın böyle bi geleneği var. Yani bilmiyorum, mesela bizim içimizde namaz kılan arkadaşlar vardı. Hiçbir zaman...

E.Ş.: Gerillada?

A.A.: Gerillada, hiçbir zaman bu namaz kılan arkadaşların ayıpsandığını işte farklı bir şekilde yaklaşıldığını veya bu arkadaşların eleştirildiğini bizzat kendim görmedim yani, yaşamadım. En azından yaşadığım alan itibariyle bunu görmedim. Bi savaş sahasında sen-namaz kılma şartların ne kadardır o bile dahi tartışılır. Ama o insanlara o koşullar yaratılıyordu yani. Mesela, en basidinden diyelim bi gerilla kendi güvenliğin sağlamak zorundadır. Nöbet saatleri olması gerekiyor değil mi? Ama namaz kılan arkadaşların nöbet saatleri, namaz saatlerine göre değiştiriliyordu. Veya bi devriyeye çıkması gerekirken onu değiştiriyordu.

E.Ş.: Ne yoğunluktaydı peki gerillada...

A.A.: Gerillada aslında bu çok şey değildi, aşırı yani diyelim sayısal olarak yoktu. Ama en azından kaldığım alan itibariyle şunu söyleyim, 5-6 arkadaş vardı. Yani gittiğim birçok alanda tek tük arkadaşlar vardı. Bu arkadaşlara karşı hiçbir zaman farklı bir tavır içersine girilmedi yani. Onların o inançları sorgulanmadı, sonuçta buna inanıyorsa bunun doğruluğunu benimsiyorsa o arkadaşın bileceği bişeydir. Buna yönelik sonuna kadar bi saygı vardı. Gerilla içersinde yani bu şekilde ama şunu da açık ve net söyleyim, hiçbir zaman çok kapsamlı olarak biz bunu tartışmadık. Hiçbir zaman bunun hani bilimsel anlamda tartışmasıdır analizidir, şeyi yapılmadı. Ama 2000lerden sonra Önderliğimiz şunu diyor, yani ‘Hazreti Muhammed’in’ diyor ‘çok geniş sosyolojik bir analize tabi tutulması gerekiyor. Sonuçta kendi içersinde bi ümmet anlayışı taşıyor, bu ümmet anlayışı bütün insanlığı kendi içersinde kapsıyor.

(00:10:00)

Ha ortaya çıkan bütün dini inançların aslında özünde insanlığa ne kadar hizmet olsa bile dahi ama sonuçta çarpıtılarak-sistemler tarafından çarpıtılarak günümüze kadar geldiğini. Bugün biz Hristiyanlığın kendi özünü kalmadığını, Müslümanlığın bir İslamiyet’in kendi özünü-öz itibariyle kalmadığını, yani bütün dinler için de biz bunu söylüyoruz yani. İslamiyetinde, gerçek İslamiyet’in bu olmadığını. Ha bu bugün, biz aslında stratejik olarak büyük hatalar da yaptık. Bugün hareket olarak bunun özeleştirisi belki toplu Cuma namazlarıyla veriliyor, Kürtçe Kuran okumakla veriliyor veya bunun özeleştirisi daha fazla bu dini değerlere sahip çıkmakla veriliyor. Bi şekilde aslında bi nevi özeleştiridir yani hareket bunu özeleştirisi olarak veriyor. Sen bir inancı yok edemezsin, ama bizim şey lüksümüz yoktu. Yani biz 90lı yıllarda bunun savaşını veremedik yani. Ve bu halkı bilinçlendirmek için yeterli alt yapımız yoktu. Ama bugün itibariyle biz şeyin mücadelesini veriyoruz, insanların bi inancı vardır, bu inançlara sonuna kadar saygı gösterilmesi gerekiyor. Ama her inancın doğru şekilde anlaşılması gerekiyor. Yani ilk çıkış özü neyse, insanlık için çıkılmışsa, bu şekilde yaşatılması gerekiyor. Bugün bir sistemin şey yaptığı gibi değil, mesela AK Parti’nin bugün ‘Dini bir gençlik yetiştireceğiz’ söylemi elbette yani bu tamamiyle kendi ideolojilerine hizmet ettirme amaçlı bunu söyleniliyor. Bi yobazlık

ortaya çıkıyor, yani sen İslamiyet dediğinde bi yobazlık değildir, insanların katli değildir, arkadan kurşun sıkma değildir. Ama İslamiyet Türkiye’de bu şekilde ve biz bunun deşifreyonunu yaptığımızdan dolayı hükümet-yani sistemler daha doğrusu bundan dolayı bizim üzerimize geliyor. Mesela bir Papa’nın öldürülmesi suikasti var biliyorsun, neydi o? Aslında hani sonuçta PKK uluslararası bi hareket olarak görülüyor. Yani bugün mücadelesi aslında biraz bütün insanlığa hitap ediyor, yani tümçüdür yani şey değildir. Özelde Kürt-Kürdistan halkı olsa bile dahi aslında bir insanlık, en azından onun bi kadrosu olarak bi bireyi olarak ben bu şekilde düşünüyorum. Bütün insanlık için çıkmış olan bi harekettir, ben bu şekilde değerlendiriyorum. Ne yaptılar, ha Papa şeysiyle Hristiyan dünyasını Kürtlere karşı kışkırtmak istediler. Ha buna benzer birçok şey yani, mesela-ama biz hiçbir zaman özünde hiçbir inancı yok saymıyoruz. Ama bugün itibariyle de biz şunu söylüyoruz, Kürtlere İslamiyet zorla kabul ettirilmiş ama bu zorla kabul ettirilme, insanlar artık bunu eğer benimsemişse, kanıksamışsa, bir yaşam tarzı haline gelmişse biz artık bunu yok saymıyoruz insanlara demiyoruz ‘Sen burdan gelmişsin.’ Ama her insanın kendi geçmişini bilme gibi bir hakkı vardır. Biz şunu söylüyoruz ‘Kürtlerin asıl geleneği asıl dini inancı Zerdüştlüktür ama bu süreçle bi değişime uğramıştır.’ Ha bu değişimin tekrardan yani bir değişime, yani kendi özüne geri dönebilmesi için bi yüzyıllar gerekiyor. Bu evrimsel süreci biz yadsımıyoruz. Ama insanlara zorla ‘Sen Zerdüştsun, İslamiyet senin dinin değil!’ biz bunu demiyoruz. Zorla bunu kabul ettirme gibi birşeyimiz yok. Bugün mesela Kürtlere karşı ne yapıyo, Zerdüştlük şeysi kullanılıyor. Şeytana tapan şey olarak, yani her seferinde bakıyosun farklı bir şekilde hareketin karşısına dini değerler çok farklı bir argüman özel savaşla şey yapıyor. Yani daha fazla karşısına çıkartılarak Kürt halkı hareketten uzaklaştırılmaya çalışılıyor. Bugün hareket topyekün bir (...a k...) yani bütün her yerlerinde doğru şekilde İslamiyeti sahiplenme yaşatma şeyiyle. Yani mesela bizim şu anda İmamlar Birliği var, ve bu Sivil Toplu Cuma namazları. Onun dışında mesela Kuran’ın şey okunması, Kürtçe okunması, Kürtçe öğrenilmesi. Yani mesela şey denilmiyor, ‘Sen mevlüt verdiğinde Kürtçe okuyamazsın.’ Bu yok, öyle birşey yok yani. Şimdi sen bunu Türkçe de okursun, sen bunu Arapça da okursun. Yani sonuçta sen kendi dilinle bunu şey yaparsın. Bu sefer farklı bi yerden vurmaya çalışıyorlar. Bilmiyorum sen sor, ona göre...

E.Ş.: Ablam şimdi, birçok soru var, istersen biraz hani senin biyografik bilgilerinle başlayalım. Nerde doğdun, nerde büyüdün, okul süreçleri, gerillaya katılım sürecin. Bundan biraz bahseder misin?

A.A.: Bu gerekli midir?

E.Ş.: Yani, şey açısından. Kısaca, yani ne kadar bahsetmek istiyorsan, hani ayrıntılandırmak sana kalmış. Ne kadar...

A.A.: Biz aslen zaten Eruhluuz, Siirt Eruh. Ama ailem, daha doğrusu dedem onlar imamliğ yapmak için dedemden önce-yani dedem babam onlar hepsi medreseden şey yapmışlar. Babam hatta medrese eğitiminden sonra bizimkiler Van'a geliyolar, babam ilokul ve ortaokulu okumadan, medreseden geldiğinden dolayı, direk liseden başlıyo okul okumaya. Yani ilkokulu okumuyor, ortaokulu okumuyor, direk liseden başlıyor okumaya. Sonra işte zaten babam evleniyor, ben ve- yani yedi çocuklu olan bi ailede büyüdük. Dediğim gibi medrese geleneğinden geldiği için dini değerler biraz hakimdi ailede. Ama şu vardı, hiçbir zaman hiç kimsede şey baskısı kurulmazdı yani, işte 'Bu oruç ayıdır orucun tutulması gerekiyor. Namazın kılınması gerekiyor.' Benim dedem üç defa Hac'a gitmesine rağmen hiçbi zaman şey baskısı yoktu, işte 'Benim torun-kız torunlarım başlarını kapasınlar' diye bir baskısı yoktu yani. Ha nenem biraz karşı çıkardı işte, 'Kız torunların neden başları kapalı değil? Neden oruç tutmuyorlar? Neden namaz kılmıyorlar?' şeklinde bi baskı vardı ama dedem hep buna karşı çıkardı. Derdi 'Kendileri benimsiyorsa, kabul ediyorsa, bunu yapabilirler. Sen şey yapamazsın.' Yani aslında İslamiyet'in temel şeysi de biraz odur yani doğru İslamiyet anlayışı biraz odur. Yani her birey kendi özgür iradesine bırakma şeyi vardı. Bu bireyin kendi özgür iradesine bırakma aslında biraz dedemden herbimize gelme. Yani aile içersindeki bütün fertlerde biraz o özgür irade şeysi çok hakimdir yani bi asilik vardır, sorgulama vardır. Hani zorla bir şeyleri kimse kimseye kabul ettiremez. Bu ister dedemden olsun ister babamın yaklaşımından olsun, aile içersinde böyle birşey var. Ortaokul, lise- yani ilkokulu Van'da okudum. Ama işte 90lı yıllarla birlikte çocukluğumuz bi şekilde Ulusal Mücadele'nin içersinde geçti. Yani denilir ya işte 'Ben falan yaşımdan sonra Kürt Hareketi'ni tanıdım, mücadelesini tanıdım.' Veya 'Ben falan yaşımdan sonra Kürt olduğumu.' Biz daha çocukken babam ilkokula başlamadan önce bize Kürtçe alfabeyi öğretirdi, işte Kürt olduğumuzu söylerdi. Ama bunu okulda konuşmamamız gerektiğini, bize baskı kuracaklarını söylerdi. 80lerle birlikte aile tamamıyla şeye katıldı, yani harekete bi sempatisi oldu. Hatta 80'den önce babam onlar KDP'liydi, direk babam onları işte KDP merkezinden çağırıp merkez komitede yer alması için ricada falan bulunmuşlar. İşte benle kardeşim olduğu için babam demiş 'Ben ailemi bırakıp gelemem.' Yani hani ulusal bilinç bizde daha çocukluktan itibaren varolan birşey. Ortaokul ve lise yıllarında bu gittikçe bu çelişki gittikçe derinleşmeye başladı. Mesela hatırlıyorum ortaokulda müzik dersinde İstiklal Marşı'nı okumam gerekiyordu, yani her Kürt çocuğun yaşadığı birşeydir aslında. 10 kıtasını okumasam sınıfta kalacam. Bize de öyle bişey yapılmış ki, Andım okunmayacak, İstiklal Marşı sadece ağızda kıpırdacak, hiçbir şekilde okutulmayacak. Yani aslında özde bi milliyetçilik şeyi aşılandırılmış bize. Yani biz farklıyız, o farklılığımızın farkında olmamız gerektiğini ama bunun bir şekilde ortama göstermemiz gerektiğini. O farklılığımızı baskılardan dolayı, bi de babam memur olduğu için, baskılardan dolayı bunu deşifre etmemek. Yani her Kürt kendi evinde Kürttür, dışarda Kürt değildir. Yani öyle birşey vardı, babam devlet politikasını biraz daha çözdüğü için aslında belki biraz, babama bazen o zamanlar kızıyorum. Bıraksaydı, biz o zaman biraz daha asi, o duygular mesela-orada bi kırılma yaşanmıştı

yani. Duyguda bi kırılma yaşanmıştı. Mesela ben hatırlıyorum, 10 Kasım'a gidecektim, 5. sınıftaydım babamdan öyle bi tokat yedim feleğim şaştı. Dedi 'Ha' dedi 'Bi de Atatürk'in resmini burana yapıştırmışsın' diyor, diyor 'Sen nasıl gidersin.' Bu şekilde biz aile içersinde büyüdük. Yani 90lardan sonra o hareketin tamamıyla şehirlere inmesiyle birlikte bu çelişki gittikçe derinleşti. Artık sistem okullarında okumak tamamıyla bi işkence halini almaya başladı. Yani hergün şeyin sorgulamasını yapıyordum, 'Madem ki ben Kürdüm neden ben burda okuyorum? Neden zoraki bir şekilde bu dersleri görüyorum? Neden Kürtçe konuşamıyorum?' Bizim Milli Güvenlik dersi vardı, bi tane subay geliyordu, bizim edebiyat hocası hastaydı o onun yerine gelmişti. Divan edebiyatında hani Farsça kelimeler geçiyor Kürtçe kelimeler geçiyor. Bi tane kelimenin kökenin Kürtçe olduğunu ben söyledim.

(00:20:00)

Artık biraz yavaş yavaş böyle asilik şeylerim başlamıştı. Öğretmenden öyle bi tokat yedim ki! Dedi 'Kürtçe diye bi dil yoktur! Sen nerden uyduruyorsun?' dedi 'Kim bunları senin kafana koymuş? Babanı çağıracam!' Ama var ya böyle burnumdan kan geliyor, adam ha bire bastırıyor, böyle tutmuş buramı 'Kim sana bunu söylemiş?' yani bunun Kürtçe şey olduğunu. O gün işte, artık bu sistem içersinde yaşayamayacağımın kararını verdim yani. O gün asıl o gün o kararı verdim. Gerillaların gelip gitmesiyle birlikte bu bende daha çok yoğunlaştı. Ha devlet memuru olmama rağmen birgün baktım ki artık yaşanılacak gibi değil yani. Birgün annem geldi işte ben daireydim annem geldi. Ben de aşağı gittim annemi almaya, annem Kürtçe konuştu. O esnada bizim müdür geldi, dedi 'Senin annen niye burda Kürtçe konuşuyor?' O, ikinci darbe oldu benim için. Dedim 'Ne devletin daireleri, ne memurluğu, ne okulu, ne hiçbir şey!' Kararımı verdim, aileye hissettirmedim, hissettirmedim kararımı verdim. Bu şekilde yani, belli bi ulusal bilinç vardı yani, onla birlikte katıldım. Sonra bu bi kadın mücadelesine dönüştü, sonra farklılaştı yani.

E.Ş.: Peki şimdi, sen çıkış yapmadan önce arada gerillalar gidip geliyordu diyosun, hani onları görmüşlüğümüz tanışışlığımız vardı...

A.A.: Elbette ki, gerillalar vardı. Biz Önderliğin şeyden gelen yazılarını okuyorduk. Kürdistan'da Kişilik Sorunu'nu ben lise yıllarında okudum. Hatta ben üniversite sınavlarına çalışıyordum, Dörtlerin Gecesi kitabını okuyorum, tabi annemden babamdan gizli okuyorum. Onlar ha bire baskı yapıyor 'Sen okuyacaksın, avukat olacaksın. İşte amcan bu süreçte cezaevindedir, sen gideceksin amcanın avukatlığını yapacaksın.' Onlar bu şekilde teşvik ediyorlar, aslında çok ilginç bi çelişki var. Yani babam aynı zamanda sisteme karşı, diğer taraftan senin Kürt olduğunu, o ulusal bilinci çok güzel bir şekilde sana aşıyor. Sen bunun farkında olarak sen büyüyorsun. Sonradan öğrenmiyorsun ama seni sürekli o sistem okullarına teşvik etmesine belli bi eleştiri-şey vardı, böyle bi kızgınlık vardı hep babama karşı. Ben Dörtlerin Gecesi'ni

okuduğumda, hani birinci, ikinci ve üçüncü, hani bendeki o etkiyi yaratan şeyler var ya, baktım babam gel-ben uykuya dalmışım kitapta elimde bitmiş ağlaya ağlaya ben yatmışım. Baktım babam kitabı elimden çıkarttı, tabi ben farketmedim babama yatmadığımı. Baktım döndü anneme diyor ‘*Digo Xanim, valla ve keçke ne xeq (?) ne min dit, ne te dit!*’ (Diyor Hanım, valla bu kızı ne ben gördüm ne sen gördün! (?)) Annem dedi ‘Niye?’ dedi ‘Yine senin getirdiğin kitapları mı okuyor?’ Bu sefer annem babama yöneldi. Dedi ‘Bu çocukların hepsini heba ettin, hepsini işte bu yollarda öldürteceksin.’ Falan yani annemle babamın tartışması oldu orda, ertesi gün oldu babam dedi, dedi ‘Kızım’ dedi, ‘bu şekilde yapma’ dedi. ‘Sen yaparsan’ dedi ‘okul okuyamazsın, şey yapamazsın.’ Birgün akşam geldim babama dedim ‘Baba ben katılma kararı vermişim.’ Babamın bana verdiği cevap şu oldu, ‘Kızım almış olduğun karara hiçbir şey diyemem, saygı gösteririm. Ama senin fiziki rahatsızlıkların var, ayağında rahatsızlığın var. Yapabilir misin? Zorludur. İşte buraya gelen gerillalardan biliyorsun.’ Dedim ‘Ne olursa olsun ben iknayı (?) yani katılmaya karar vermişim.’ Dedi ‘Tamam’ dedi ‘ama’ dedi ‘bu yolun gidişi var, gelişi yok’ dedi. ‘İhanet edersen benim kızım değilsin, seni evlatlıktan reddediyorum, ama yolun açık olsun. Mücadelende başarılar’ dedi. Sabahleyin kaltım babamla vedalaştım, çıktım evden. Ama tabi ki annem hissetti benim çıkacağımı, sonra en büyük baskıyı babam yedi. Yani bu şekilde yani, hani dedim ya hep kendi kararlarını çocuklar bir şekilde alma şeyisine sahiptirler. Ben o şeyi çok iyi yaşadım yani ailede, hep böyle kendi kararlarımı alıp uygulayan, bütün baskılara rağmen hiçbir zaman bizim üzerimize yoktu. İşte 92’de katıldım, günümüz (gülüyor) 2012.

E.Ş.: Peki şimdi PKK bir halk hareketi ve örgütte halkı olabildiğince örgütlemobilize edebilme amacı var. Sen katılım yapmadan önce gelen gerillalar, veya sen katılım yaptıktan sonra bi gerilla olarak gittiğin evlerde ailelerde, Kürt meselesi üzerine konuşulurken İslami gerekçelendirmeler, hani ortada bir haksızlık bir argüman var, bu argümanı kurarken hani-bi gerekçelendirme yaparken İslami gerekçelendirmeler ve İslami referansların yeri var mıydı?

A.A.: Valla Emre birebir ben hiç kendim bundan şey olmadım, tanık olmadım. Yani bize gelen mesela gerillalar aslında çok fazla sohbet etmezlerdi. Yani şöyle birşey vardı, bir gerillanın oturuşu, kalkışı, hareketi, aileye olan saygısı, aile içindeki bütün düzene karşı olan o saygınlıkları, insanları PKK’ye bağlıyordu. Mesela şey bi deyim vardı, annem yetim büyüdüğü için-annesini kaybettiği için, onun da kardeşi olduğu için çocuklarına çok bağlıydı. Ama hiçbir zaman annem bunu şey yapmazdı. Gerillalar geldiğinde annem kendi çocuklarını koruma gibi bi kaygısı vardı, istemiyordu biz gidip gelelim, ama bazen anneme şey yapıyodum diyodu ‘Hemi nur yüzlü’ yani ‘Hepsi nur yüzlü, hepsi melek’ diyorlardı. Tamam? Yani insanlarda öyle bir itibar yaratıyorlardı ki, konuşmalarına gerek yok! Hareketleriyle, bakışlarıyla, oturup kalkamalarıyla, yaşam tarzlarıyla insanlar üzerinde öyle bir etki yaratıyorlardı ki. Yani dediğim gibi ben yaşadıklarımın hiçbir zaman bu dini argümanların-yani

herhangi bişeyin geçtiğini görmüş değilim. Bir aile oruç tutuyorsa o aile içersinde hiçbir gerilla bir damla su bile içmez. Üç gün su içmemiş olsun ama o aile o gün oruçluysa saygıdan dolayı o ailenin içersinde bi bardak su bile dahi içmez. Yani, Önderlik hep şey der, yani 'PKK'nin ilk halk içersindeki kabulü aslında şey değildir yani, gerillaların oturma ve yaşam tarzlarıyla alakalı bi şeydir. Gerilla kendisini bu şekilde kabul etti-Botan halkı da hep bunu söyler. 'Gerillaların hepsi nur yüzlüdürler, melektirler, yukardan inmedirler.' Yani, mesela birçoğu için derlerdi yukardan inmedirler.

E.Ş.: Aslında hem coğrafi bi yanı var kavramın hem de metafizik...

A.A.: Yani diyorlardı hepsi yukardan-melektirler. Kesinlikle şey demezlerdi yani, bir gerilla için hiçbi kimse yani bak, Botan'da bütün kırsal kesime yani çevre köylere gittiğinde, PKK'yi kabul etmeyen bağına basmayan yoktur yani. Korucusu bile dahi olsa, azgın korucu bile dahi olsa, içlerinde mutlaka PKK'yi kendi bağına basan olmuştur yani. Daha doğrusu gerillayı kendi bağına basıyordu çünkü gerillanın insanlarda yarattığı öyle bir yaşam tarzı vardı ki, sonuna (?) karşı, bütün herşeylerine karşı saygıda kusur etmiyen bir yaşam tarzları vardı. E sonuçta senin kendi halkındır, sen eğer kendi halkının (...a k...) sen birçok şeyi suistimal edersen o insanlar seni kabul etmezler ki. Onların bi yaşam tarzı var, sen ne kadar kabul etmesen de onların birçok şeyini, ama bunu zaman içersinde yapman gerekiyor. PKK'deki en büyük sabır veya gerilladaki en büyük sabır da o. Bi aileye gider, aylarca gider, yavaş yavaş- o aile ona alıştıktan sonra artık o aileyi değiştirip dönüştürmeye, bilinçlendirmeye çalışır. Yoksa ilk etapta gittiğinde bunu yapmaz. Ha ben hiç, kesinlikle o tür şeylerle karşılaşmadım. Ha üç yıl ben Suriye'de çalışma yürüttüm, şey kitlesel faaliyetlerdeydim, mesela şey diyordum. Bizim bi tane *Dayika Çole* (Çöl Annesi) vardı, diyordu '*Keçamin*' (Kızım), yani şey yapma, oruçluymuş gibi görünme.' Diyordum 'Anne, ben gittiğimde yaşlı bir anne varken ben onun yanında su içemem. Ona saygısızlık olur. Der 'Aa, bu ne biçim bi PKKli, ne biçim bi gerilladır!'' Diyordu 'Sen zayıfsın, hastasın, sen yapma! Valla bizim kabulümüzdür! Biz hepimiz biliyoruz siz oruçlu değilsiniz ama bizden dolayı siz bu şekilde görünüyorsunuz. Ha' diyordu 'madem siz kendinizi bu kadar aç bırakıyorsunuz, bari niyet tutun oruç şey yapın!' (Gülüşüyoruz) Biz şey diyorduk, yani bazı inanç şeyleriyle bağlantılı. Yani biz böyle bir şeyi yani sonuçta orucun niye ortaya çıktığını biz biliyoruz. Yani hep de biz bunu söylemiyoruz. Neden namaz kılındığını, İslamiyet'te neden namaz kılındığını biz biliyoruz. Sonuçta ha bi, Emeviler, çok kirli yani. Bir şekilde, hani bunu (Gülüşüyoruz), bu yönere gireyim mi bilmiyorum! Sonuçta temiz olabilmek için, kirlilikten arınmak için namaz ortaya çıkıyor. Yanında çok fazla yemek ve et tüketildiği için insanların kendi nefislerini terbiye etmek için oruç tutacak, ama bunu halk içersinde sen söyleyemezsin. Bunun-ben bunun farkındayım, bunun bilincindeyim. Bilinçli olan insanlarla sen bunun sohbetini yapabiliyorsun ama şey olmayanlarla sen bunun sohbetini yapmıyorsun. Ama her zaman için 98lere, 97lere

kadar Şu deniliyordu, ‘Yani komunizm eŐittir ataizm.’ Yani bu deniliyordu ama bugun yargı gercekten-yani onyargı kırılmıŐ yani. Kúrdistan’da bu yok yani, bugun PKK’nin aslında bi ataist hareket olmadığını herkes çok iyi biliyor yani. En bilinçsizi bile bunu çok iyi biliyor.

E.Ő.: Peki gerilla içindeyken gündelik sohbetlerde veya toplantılarda, hani eğitimlerde, işte Kúrt Hareketi-Kúrt Mücadelesi üzerine konuşurken din konusu ne derece ele alınırđı? Alınır mıydı?

A.A.: Din konusu Şu Şekilde, Kúrdistan’a giriŐ Őekli, KúrtŐere kabul ediliŐ tarzı, hangi Őartlarda bu Kúrtlere kabul ettirilmıŐ...

(00:30:00)

Kúrtler nasıl İslamiyeti kabul etmiş, kendi bağrında yani nasıl bunu bastırımıŐ, bu Şey yapılıyordu. Ama genel anlamda Şeydir, medreselerle gerceK bir ilimin ortaya çığtığını, yani hiÇbir zaman bunu bilimden bağımsız ele almadığını, ama hiÇbir zaman Kúrtlerin kendi asıl dini inançları olan Zerduştluk’tan vazgeçmediği üzerinden bunun tartışması yapılıyor. Ama gerilla eğitimlerinde, ortamlarında, sohbetlerinde dinin Kúrdistan’a giriŐ Őekli üzerinde elbette bu Şeyin tartışması-sohbetleri oluyordu yani. Zorla bir kabul ediliŐ olduğunu, bunu herkes çok iyi biliyor yani. Ha bunun tartıŐmaları, sohbetleri oluyordu tabii ki.

E.Ő.: Peki dini hassasiyetleri olan arkadaşlar vardı diyosun...

A.A.: Oluyordu, yani mesela...

E.Ő.:...Onların yaklaşımları, sizinle iletiŐimleri?

A.A.: Yeni savaŐçılarda biz kesinlikle bu tür tartıŐmaları yapmazdıK ama sonuÇta tarihsel bir bakış ağısının olması gerekiyor. Yani doğru bir tarihsel bakış ağısının olması gerekiyor. Bunun analizleri yapılırdı, eleŐtirisi yapılırdı. Veya bunların değerlendirilmesi yapılıyordu. O tarihi ele alırken, yani mesela bi Osmanlı tarihini ele alırken, bir Kúrt tarihini ele alırken bunlar tartıŐılırdı ama hiÇbir zaman ince noktalara veya çizgilere değinilmezdi. Yani Allah’ın varlığıyla yokluğu tartışması olmazdı. Hele yeni savaŐçılarda hayatta bu olmazdı. Belli bir bilinç düzeyi geliŐtikten sonra bazı Şeyler tartıŐılırdı ama hiÇbir zaman gerillada Şey tartışması olmadı, Allah var mıdır yok mudur, bu tartıŐmaya hiÇbir zaman girilmiyordu.

E.Ő.: Peki kişisel inanç ekseninden ziyade İslami gerekçelendirmeler aÇısından merak ediyorum ben. Hani mesela bi adaletsizliği sınıf mücadelesi paradigması iÇinden de dile getirebilirsiniz, hani etnisite üzerinden de dile getirebilirsiniz,

ama dini şeylere de gerekçe-mesela Altan Tan'ın sık sık yaptığı bişeydir bu. Dini gerekçelendirmelerle, bu anlamda yani kişisel inanç boyutu bir yana, bu anlamda nasıldı? Tartışmalar oluyo muydu? Yani halka ulaşma olabilir, halka ulaşma noktasında İslami gerekçelendirmelerin yeri ne olmalıdır?

A.A.: Yani daha gazla bunu şey yaparken, yani halka ulaşma noktasında doğru bir İslamiyet'in, sonuçta hani diyoruz ya Kürt halkı bunu kabul etmiş bir şekilde, biz istesek istemesek de. Şu anda Kürdistan'da var olan en büyük gerçekliklerden bir tanesi budur. Bunun için insan-eğer halkımız dini inancı olarak İslamiyeti benimsemişlerse, en doğru şekilde halka ulaşılması gerektiğini biz söylüyoruz. Yani uygun zeminde bir şekilde çarpıtılmadan kendi dini duyguların yaşanması gerekiyor. Bunun illahi bir sistem adı altında olması gerekmiyor. Bireylerin de yani PKK ortamındaki insanların da öyleydi, yani İslamiyeti doğru bir zeminde sürekli tartışması vardı. Ama şu vardı yani, Hazreti Muhammed'in bi sosyolojik yapısı veya geldiği toplum itibariyle neylere hitap ettiği, niçin ortaya çıktığı, bunun bir tartışması da vardı Emre yani. (Çekinerek gülüyor)

E.Ş.: Yo yo, istediğin gibi. Rahat-rahat hissetmediğin konulara kesinlikle girme. Sen nasıl...

A.A.: Bunu biraz kapatabilir miyiz?

E.Ş.: Tabi.

(Burada ses kaydı kapatılıyor ve kısa bir ara veriliyor. Sivil Cuma namazlarıyla ilgili konuşulmaya başlanınca kayıt tekrar başlıyor.)

E.Ş.: Sivil Cuma namazlarından bahsediyoduk.

A.A.: Yani Sivil Cuma namazları aslında kendinden gelişti yani bi anlamda, onu söylüyelim. Öyle çok o kadar organize edilen planlanan bişey değil. Tamamiyle işte artık bir şekilde bu camilerde tamamiyle Kürtlerin yok edilişi, asimilasyonu üzerinden katliamı üzerinden artık tamamıyla ideolojik olarak dergah oldukları kanısına varıldıktan sonra hareketi tanıyan imamlar, veya ne bilim benimsiyen. Aslında hareketin İslamiyeti hiçbir zaman yok saymadığını, bunun bir inanç olduğunu, Kürdistan halkının değerlerinin arasında olduğunu farkına varan. Yani hem hareketi tanıyan, ideolojisini benimsiyen, ama aynı zamanda dini inançları taşıyan imamların bir şekilde aslında insiyatifiyle ortaya çıkan yani bir Sivil Cuma namaz (...a k...) ve bunu tamamiyle devletin tekeli altından çıkarma yani. İnsanlar kendi dini inançlarını özgürce, hür bir şekilde, hiçbir baskı altında kalmadan bunu her yerde sergileyebilmelidirler. Yani Sivil Cuma namazları da bir anlamda bu yani, devlet kendi tekeline alıyor bunu bu şekilde kullanıyor. Dikkat edersen her Cuma

günleri Erdoğan'ın veya devl-sistemin veya hükümetin-devletin camiden çıktuktan sonra verdiği vaazlar vardır. Yani tamamıyla aslında bir anlamda bize karşı verdiği vaazlar var. Bu tehlikeyi gören imamlar diyelim, veya namaz kılan dini inancı olan insanlar bu tekelden çıkartmak için yani biraz meydanlara aktılar. Bu aynı zamanda isyandır, yani 'Siz bunu tekelleştiriyorsunuz, kendi çıkarlarınız doğrultusunda kullanıyorsunuz, dini kendi inancından saptırıyorsunuz, bize karşı kullanıyorsunuz ama Kürt halkı aynı zamanda İslami değerleri kendi bağrında taşıyan bir halktır, buna saygısı olan bir halktır. Ve bunu kendi özgür iradesiyle benimsediği şekilde her yerde her alanda, evde de sokakta da bir şekilde ama tekelleştirilmeden yani bir inancın tekelleştirilmeyeceği' üzerindengeliştirilen bir eylem tarzı veya protesto diyelim. Veya bir isyan diyelim yani aynı zamanda. Ama sen dedin ya Altan Tan, Şerafettin Elçi yani bu dini değerleri taşıyan, bana göre hareket aslında geç kalınmış stratejik bir yaklaşımdı orda (?). Geç kalınmış çünkü sonuç itibariyle biz bundan çok kan kaybettik. Doğru bir şekilde kullanamadık-kullanma demiyeyim de yani insanların bu dini inançlarına sahip çıkamadık ve sistem bunu istediği şekilde kullandı ve belli bi tabanı bizden uzaklaştırdı. Ama bunun deşifasyonu yapıldıktan sonra, dikkat edersen yerel seçimlerle birlikte, genel seçimlerle birlikte bu aynı zamanda sistemin yani devletin politikasının boşa çıkması da olur. Yani AK Parti şahsında devlet politikasının Kürdistan'da boşa çıkması da olur. Bunu daha önceden yapmış olsaydı bugün aldığımız oy 5 milyonsa bu 15-20 milyon olacaktı yani.

E.Ş.: Böyle düşünüyosun yani, şey açısından...

A.A.: Birey olarak bu şekilde düşünüyorum.

E.Ş.: Tabanı genişletme açısından.

A.A.: Birey olarak ben bu şekilde çünkü biz bunu kulla-şey yapamadık, yani sürekli kullanma kelimesini şey yaptım doğru değil yani bu. Sonuçta insanların bi inancı var yani, Allah'a olan bi inançları var. Bunlar toplum için bi değer yargısıdır, bu değer yargılarına-insanların değer yargılarına çok hassas yaklaşmak gerekiyor. Biz bu hassasiyeti çok fazla görmemezlikten geldik, yani siyaset yaparken.

E.Ş.: Şu son dönemde yaşanan gelişmeler o görmemezlikten gelme politikasının değişimi olarak galiba anladım...

A.A.: Ya stratejidir, değişimdir sonuçta.

E.Ş.: Bu içselleştirilmiş bir değişim mi yoksa?

A.A.: İçselleştirilmiş yani sonuçta bugün halkımın dini inancı İslamiyetse, bu onun bi değer yargısıdır. Ben bunu görmemezlikten gelemem yani.

E.Ş.: Düşmanlık var mıydı sence bu değişimden önce hareketin?

A.A.: Yo, düşmanlık yoktu ama çok fazla bunu stratejik bi yaklaşım yoktu. Düşmanlık da yoktu, ama bugün stratejik bi yaklaşım var. Senin bu değerlerin üzerinden yani, halkın yok ediliyor, kendi çizgilerine çekiliyor. Sen neden bunu şey yapamıyorsun yani, bir yaklaşım olarak ortaya koyamıyorsun, sahip çıkamıyorsun? Ha mesela bu Sivil Cuma namazlarıyla birlikte müthiş bir şey patlaması oldu yani insanların geri bi dönüşümü oldu. İşte ‘Aslında söyledikleri gibi değildi, bak kendi değerlerine sahip çıkıyorlar. Öncüsü budur, kadrosu da bunu yapıyor.’ Bu bi patlamaya yol açtı yani. Ama ben şuna karşıyım mesela, bunu dile getirecem, Diyarbakır’da Ramazan ayında, bizim belediyeler bütün kurumlarda şeyi yasakladılar-yemek çıkmasını yasakladılar. Sen bunu doğru bir şekilde şey yapman gerekiyor yani halka benimsetmen gerekiyor. Bunun oruç tutanı da var tutmayanı da var. Sen bi anda onu yasaklayamazsın. Bu bu sefer diğerine hizmet eder. Yani optimal şey, hassas o çizgiyi tutturmak gerekiyor. Sen birşeyleri kazanıyım derken asıl kazanımın olan şeyleri de gözden kaçırmaman gerekiyor. İşte şu anda bi ara geçiş sürecidir. Bu ara geçiş süreci halen tamamlanması gerekiyor yani. Ha bu Altan Tanlarla Şerafettin Elçilerle veya farklı insanlarla buna başlanır, Sivil Cuma namazlarıyla. Bu ara geçişin tamamlanması gerekiyor yani şey, hassas bir çizgide durması gerekiyor. Yoksa bu sefer sen onun üzerinden kaybedersin.

E.Ş.: Bu noktada merak ettiğim bişey var şimdi, dedin ya orda hani eskiden böyle bi gözardı etme durumu vardı ve hani devletin ve stratejilerini gözlemledi hareket, bunları çözümlendi ve bu değişimi yaşıyor. Peki ben şeyi açıklayamıyorum, hani Hizbullah sürecinde zaten Kürt meselesinde din çok merkezi bi hale geldi, ki biz 90ların başından bahsediyoruz. Ve Kürdistan İmamlar Birliği kuruluyor 92-93...

A.A.: Evet 91-92’den itibaren.

E.Ş.:...ama anladığım kadarıyla çok etkin bi kurum da değil. Mesela şu an bugün bi DİAYDER’in olduğu kadar veya hani, veya etkin mi Kürdistan İmamlar Birliği önce onu soruyum, Kürdistan İmamlar Birliği hakkında neler biliyorsun?

(00:40:00)

A.A.: Valla hani sana açık söylüyim İmamlar Birliği hakkında çok fazla benim bilgim yok. Yani öyle bi birliğin olduğunu biliyorum, özellikle şey, mezhepsel-aşiretsel sorunlarda ön planda olduğunu biliyorum. Belli toplumsal bi barışı sağladıklarını biliyorum halk içersinde.

E.Ş.: Kan davaları?

A.A.: Kan davalarını falan çözdüklerini, düşmanlıkları çözdüğünü yani böyle bi itibarın olduğunu biliyorum yani. Etkin bi rol oynuyor o noktada aslında, Kürdistan'da etkin bi rol oynuyor. Ama benim bi onlarla öyle bir şeyim olmamıştı yani yakın bir takibim falan olmamış. Yani şey 90lı yıllarda Hizbullah'ın ortaya-mesela bizim en son şey açıklamamız vardı ya, bizim Hizbullah'la herhangi bizim bir sorunumuz yok yani. İşte hani işte barış imzaladılar şey, biz o zamanda da yani devlet bunu kullandı. İslamiyet adı altında, dini değerler adı altında, yobaz bir şeyi ortaya çıkardı.

(Kayıt bu noktadan sonra 8 dakika boyunca devam ediyor fakat bu süre zarfında görüşme yapılan yere bir misafir geliyor ve görüşme dağılıyor.)

Interview -5-

Görüşülen Kişi: Ersoy Erdoğan

Yaşı:

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı:

Doğum Yeri: Elbistan – K.Maraş

Mesleği: STK Çalışanı

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 01:38:50

Dosya Adı: 110128_001.mp3

Tarih: 28 Ocak 2012

Görüşme Yeri: Diclekent / Diyarbakır

Kısaltmalar: : E.E.: Ersoy Erdoğan

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:15:35)

E.E.: ...Genel manada, kendilerine öğretilen bi dil üzerinden yaklaşıyorlar Kürt Hareketi'ne (ailesinden bahsediyor). İşte 'Onlar kandırılmış bir kitle, onların gözü dönmüş, onlar terörist. Biz de Kürdüz ama bakın bizde problem yok, onlar niye problemlisi?' gibi referanslar alıyorlar. Orda dinle bağdaştıkları pek bi nokta yok. Son zamanlardaki söylentileri bazen dinle bağdaştırmaya çalışıyo. 'Bak işte içlerinde Ermeniler de varmış, bak işte bilmem Almanlar da varmış' falan filan. Ama din ha-dinle pek bağdıştırmıyorlar yani.

E.Ş.: Onlar komünisttir, dindar değildir gibi bi yaklaşımları yok yani?

E.E.: Yok, öyle bi yaklaşımları yok. Ama tuhaf bi şekilde, geçmişten gelen, Kürt hareketini gerilla hareketini tanımlama Anarşist üzerinden bi tanımlama var.

E.Ş.: Hu.

E.E.: Çünkü küçüklüğümde bilirim, Anaşit derlerdi. ‘Anaşit, işte Anarşistler buralardaymış’ gibi söylemleri vardı. Son zamanlarda artık terörist şeyi, çünkü öğretilen o yani sürekli öne sürülen o, terörist kavramını kullanmaya başladılar. Ama Anarşist nerden geliyor, nasıl dillerine dolandı çok merak ediyorum.

(00:22:42)

E.E.: Şöyle bişey konuşmuştum bi taksiciyle burda. Kendisi bu hareket üzerine çok çekmiş, çok uğraşmış bi insan ve hala da uğraşıyo. Dedi ki bana ‘Bizim,’ adam gerilla eğitimi almış yani, tamam mı yani? Yani diyo ki ‘Benim götüme cop soktular ben yine konuşmadım’ yani. ‘Benim anama avradıma küfrettiler ben yine konuşmadım.’ Diyo ki ‘Bizim içi, ilk önce şeydir...’ diyor, ‘...bağımsızlık. Bizim için ilk önce hareket, hareketi kabullenmektir. Ondan sonra din gelir.’ Belki de, yani şunu söylemeye çalışıyorum, belki de ilk oluşumda bunlar, yani bu ilk iki üç şey, ilk önce şey diyor, ha pardon, evet ‘İlk önce bu hareketi içselleştirdik...’ diyor, ‘...sonra namusumuzu, sonra din’ diyor. ‘Din bizim için üçüncü sırada’ diyor, bu hareketin içerisindeki bi insan söylüyor bunu bana yani. Hareketin başlangıcında böyle, bu sıraya inanan insanlar çok olduğu için hareket başarılı olmuştur eminim. Yoksa, dediğim gibi Marksist-Leninist çizgide kurulan bir partinin bu bölgede bu kadar aktif olması çok da çelişkili bi durum, çok da mümkün olmayan bi durum. Artık şu günümüzde bu yaklaşım, işte Roj TV’de yine melelerin konuşması ya da Sivil Cuma namazları, bence artık partinin, yani PKK’nin, bu somut gerçekliği gözardı edememesi. Çünkü şey, bi taraftan, düşman olarak nitelediğin kişi seni din kardeşliği üzerinden kendi yanına çekmeye çalışıyo. Bu da etkili bişey çünkü burda din çok etkili bişey yani. Gerçekten çok etkili. Bir burdan kaybın var, iki bi de şey var yani artık bi halkı temsil ediyosun, ama halkın somut gerçeklikleri çok fazla senin içerisinde yok. Bence bu artık bu gerçekleri kabul edip, halkına hitabeti daha güçlendirmek adına bunları başlattı. Bu şey değil, ayırmak gerekiyo, bu bir taktik değil, buna eminim. ‘Ben işte meleleri konuşturuyim halkı daha fazla bağlamak için’ ya da ‘Sivil Cuma namazları başlatiyim halkı daha fazla etki-’ değil. Buna eminim, artık somut gerçekliği kabullenip bunlarla beraber yaşamak. Çünkü şey yani, bene bu somut gerçekliği kabullenmeseler, şu anda bağımsız olarak seçilen milletvekilleri arasındaki, işte isim vermek gerekirse Altan Tan, bu hareketin içersinde olmazdı. Çünkü, çok net bi şekilde İslamcı bi insan ve kesinlikle taviz vermez. Bu konuda bilgi sahibidir, çok da bilgi sahibidir ama bu hareketi de destekleyen bi insan. Bunun bi taktik olduğunu, yani nasıl diyim, kandırma maksatlı olduğunu hissetse bu alan içerisinde bulunmaz. Bence de zaten kabul etmek zorundaydı bunu PKK, halkın üzerindeki etkisini. Çünkü, yani ayrılmaz bi parça tamam mı yani? Ayrılmaz bi parça. Kabul etmesi kendisi açısından iyi çünkü artık şey var, bilgiler için çok daha fazla işte-internet denen bi olay var yani. PKK yazdığına nasıl kurulduğunu, kimlerin kurduğunu, hangi amaçlarla kurulduğunu, tüzüğün ne olduğu falan filan hepsine erişebiliyosun.

Yani Marksist-Leninist çizgiyi bu şekilde değiştirmemiş olsaydı, bu bilgiye erişimin hızlı olduğu alanda kendi des-kendisine olan destek azalabilirdi. Ama bence iyi bir çözümleme yapıp, böyle bir hamle yaptı. Bu olumlu bi hamle bence, yani hem kendisi için hem temsil ettiği halk açısından yani. Sivil Cuma namazlarını sadece dine yönelmek olarak değerlendirmemek lazım, orda başka bir vaka var yani. Ordaki vaka şu, aslında şeyle başladı, öğretmenlerin mevzuuyla başladı. Okulları boykot mevzuuyla başladı, 'Biz Türkiye Cumhuriyeti'nin atadığı öğretmenler ve bu sistemde okumak istemiyoruz'la başladı ve sonra imamlara sıçradı. Çünkü imam da işte devletin kadrolu, maaşlı elemanı ve sen dini inancını onun üzerinden yürütüyorsun, ona bağımlı yürütüyorsun. Yaklaşım tarzı şuydu, bu devlet zihniyetindeki bi imamın arkasında namaz kılmayız, bu inancımıza ters bişey. Şey değildi ama yani, çıkış noktası aslında buydu. Çünkü şey yani, ordaki din anlatılırken bile, işte camilerde vesaire felan, gittiğinizde özellikle Cuma namazlarında bu çok vurgulanır. İşte terör olayları, terörist olayları, ölme öldürülme, işte PKK isim verilmesine de çok böyle şey olur, bela okunur derecede onlara olumsuz manada şeyler söylenir. Burdaki halk da diyo ki, ya da halk önderleri diyorlar ki, 'ya benim benim kültürümü, benim dilimi, yaşayışımı kabul etmeyip üstüne üstlük olumsuz şeyler söyleyen bi din adamı, benim arkasında duracağım bi din adamı değildir. Onun için ben de Sivil Cuma namazları kılı- na başlarım. Çünkü şey düşünüyor yani, aslında orda Sivil Cuma namazı tanımlaması da çok önemli bişey. Diğer Cuma namazı, işte imamın kıldırıldığı Cuma namazı şey, bu şekilde algılandığı için Sivil Cuma namazı. Devlet kontrolündeki bi Cuma namazı yani, dini-din kontrolünde değil, devlet kontrolündeki bi Cuma namazı. Onun için böyle bi yol çizildi, sadece şey değildi işte hareketi dinle birleştirmek adına değildi. 'Biz, bu devletten gelen bu tür şeyleri kabul etmiyoruz çünkü bizi kabul etmiyo, bu da kabul etmiyo' yani.

(00:30:58)

E.E.:...Buna sebep, birinin dürtmesi de olabilir, kendisine sistemin de dayatması olabilir, kendisinin de farkına varması olabilir, tabanın da dayatması olabilir yani.

E.Ş.: Yani hepsi-herhangi biri mi olabilir aynı anda birkaç tane...

E.E.: Hepsi, bence hepsi. Yani hepsinin belli zamanlarda etkisi oldu yani.

E.Ş.: Hiç bi Sivil Cuma namazına gittin mi?

E.E.: Gitmedim. Ya ben uzun zamandır Cuma namazı kılmıyorum, baya oldu. Gitmedim yani.

(43:15)

E.E.: Başta da değindim ya, baştan şimdiki gibi başlasaydı çok daha etkili, çok daha gcl bir hareket olurdu ama bu da bence dürüstçe olmazdı. Çünkü o zaman inandığı değer, Marksist-Leninist değerdi ve o değer üzerinden şiddetle yürüdü. Taviz vermeden yürüdü. Eğer o zamanlar o taviz vermek istemediği Marksist-Leninist çizginin yanında ‘Ya ben dini de biraz ön plana atsam da halkın desteğini eksem’ deseydi çekerdi ama bu dürüstçe bi yaklaşım olmazdı. Ki bu zamanında Kürdistan vaadinde bulunulup sonrasında sırt dönme gibi bişey olurdu yani.

(01:35:00)

E.E.: Dinle Kürt hareketinin ayrımını bence daha netleştirecek bir örnek daha var, o da Kürt Hareketi içerisindeki kadınların konumu. Dini bir olgu üzerinden gidilse, kadınların orda kesinlikle yeri yok. Net bi şekilde yeri yok. Olsa da sadece hizmet amaçlı, yemek yap, temizlik yap, şunu yap, bunu yap falan filan. Ama hayır, net bi şekilde en ön saflarda, omuza omuza koşan kadınlar. şehirdeki eylemlerde de öyle, dağdaki eylemlerde de yle. Yönetim kadrosunda da öyle, işte legal siyasette de öyle. Örgüt içersindeki yönetimde de yle. Eğer din (burada kasıt dinin olmaması) halkı rgttten soğutacak bişey olsaydı, kadının içersindeki rolü en başta gelirdi. Halk derdi ki ‘Lan kadın bu yani, ne geziyo orda?’ derdi. Çünkü şey de var, başka bi taraftan namus kavramı da var ya. Başka bir konu olduğu için girmiycem.

Interview -6-

Görüşülen Kişi: Mehmet Eminoğlu

Yaşı:

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı:

Doğum Yeri:

Mesleği: Seyda – BDP Ergani Halkla İlişkiler Sorumlusu

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 00:47:51

Dosya Adı: 110122_002.mp3

Tarih: 03 Şubat 2012

Görüşme Yeri: Merkez / Diyarbakır

Kısaltmalar: : M.E.: Mehmet Eminoğlu

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(01:35)

M.E.: 1995'te Güney Aslan, Sayın Öcalan'a bu soruyu sordu. Dinle alakalı, 1995'in hatırlatması yapmağ istiyorum. Sayın Öcalan o zaman o arkadaşına böyle yanıt verdi: 'Kendim, ben ufağ iken, camiye giderken Hoca'ya sabahleyin sobayı ben dolduruyordum. Ve hem Kuran'ı okuyordum, namazımı kılıyordum, orucumu da tutuyordum. Hatta öyle namaz kılıyordum ki Hoca bana diyordu 'Öcalan sen uçacaksın bu namazla, bu namazla uçacağsın.' Sayın Öcalan dine karşı bir tavır koymadı ve koymamıştır. Dine karşı de çığmamıştır. Yalnız Güney Aslan'ın sorduğu ikinci cevap: 'Eğer siz başarılırsanız, diyelim ki kazandınız Kürdistan Özgürlük Hareketi başa geldi, yönetiminiz ne olacağı?' Cevaben Sayın Öcalan kendisine böyle cevap verdi: 'Ben halk oylamasına gideceğim. Milletim şeriat istediye şeriatı koyacağım, kanunu isterse kanunu birağacam.' Zaten özgürlük böyle, yani millet ne istersen insan ona göre hareket eder. Bi lider tek kendi başına bi ünvana sahip değil. Yani 'Ben bu hareketin başıyam, halka danışmadan bu işi yapacağım,' öyle bişey

yoğtur. Hiç kimsede de yoğtur. Ona göre, cevaben, işte ‘Ben oylamaya gideceğim, benim halkım kanun istediye ben demokrasi bırakacam. Şeriat istese ben şeriatın kanunu koyacam. Ben kazanırsam, ben halka gideceğim. Türk, şey Kürt hareketin böyle bi insiyatifi var yani dini, bazı kişiler gibi altartanif olaraq kullanmamışlar. ‘Ben din üzerinde siyaset yapacağım, ben din maskesi altından, din şemsiyesi altından, din kisvesi altından ben başkalarını kazanmak için, kazandırmak için, kandırmak için ben dini kullanacağım!’ Kürt hareketi böyle birşey yapmamış ve yapmıyor ve yapmayacaktır. Ve biz de böyle bişeye müsaade etmeyiz. Ve şu anda bulunduğumuz Sivil İtaatsizlik ve Cuma Namazı, bazı ayetler ve hadislere göre. Çünkü Allahüteala (C.C) Rom aye-süresinde 22. ayetinde böyle buyuruyor: ‘(Ayetin Arapçasını söylüyor) Benim büyüklüğümün alametlerin birisi budur ki bu yeri ve bu gökü ve sizi, yüzleriniz ayrı ayrı, ve dilleriniz ayrı ayrı, renkleriniz ayrı ayrı yaratmışem. Bu benim bi sun’umdur ve benim büyüğümü teş’ük ediyor.’ Onun için bizim dilimizle camilerde vaaz vermediler, hutbe okumadılar?

(14:35)

E.Ş.: Peki Hocam bu Sivil Cumalar yanlış hatırlamıyosam geçtiğimiz Newroz zamanı civarında başladı...

M.E.: 2011, 25-23 Mart, ben kendim ilk Cuma namazı ben kıldım, Diyarbakır’da. 2011, 3. ay, 23.

E.Ş.: Nasıldı? O zamana dair anılarınız, hisleriniz, düşünceleriniz...O günü hatırlıyo musunuz?

M.E.: Çok güzel hatırlıyorum ve bizim halkımızın istediği bişey yaptık, çok sevindiler ve dediler ki ‘Biz böyle daha devam edeceğiz ve bunu bırakmayacağız.’

E.Ş.: İlki Koşuyolu Parkı’nda mı olmuştu?

M.E.: Koşuyolu Parkı değildi efendim. Konuk evi var, misafir konukevi. Belediye konukevi avlusunda ilk Cuma namazı orda kıldırдық, 2011, 3. ay, 23.

(22:10)

M.E.: Türk halkı Kürtleri Zerdüştlükle itham ettiği için, onlara bi aşağılık darbesi vuruyor, kendini üstün tutuyorlar. Onların dini Şamanizm’miş İslamiyet’ten önce. Şamanizm dinsizliktir. Ama peygamberden önce, Kuran’dan önce Kürt halkı Zerdest’e bağlı olduğu için Zerdest bi peygambermiş. Çünkü Allah Kuran’da buyuruyor: (Ayetin Arapçasını söylüyor) Hiçbi peygamberimin içine farğ koymayın, tüm peygamberlere iman getirin demiş Allahüteala.

E.Ş.: İslamiyet öncesi ve sonrası...

M.E.: Resulullah'tan tut, Adem'e kadar. Adem dünyanın birinci peygamberiymiş, peygamber de son peygamberdir. 124 bin peygamber, Allah demiş tümüne iman getirin. Eğer iman getirirsen, diyelim ki bazılarını iman getirdin bazılarını getirmedi, o zaman Yahudilikle farkın kalmaz, Hristiyanlıkla farkın kalmaz. Çünkü onlar da Resulullah'a iman getirmezler, diğer peygamberlere iman getirirler. Ama eğer sen Zerdüştü kötü örnek yaparsan, haşa ya peygamberliğini kabul etmezsen, Yahudilikle hiçbi farkın kalmadı. O gene aski Şamanizmi devam ettin, manası odur.

(33:20)

E.Ş.: Peki Hocam bu hükümetin mele projesi var, duymuşsunuzdur. Onun hakkında neler düşünüyorsunuz?

M.E.: O sahtekarlıktır! Ciddi söylüyorum, mesela diyor 'Biz bin tane medrese imamları tutacağız, o bin tane medrese imamları Kürt halkının gözleri, dilleri ve kulakları kapatmak için bin sene bu toprağ üzerinde-kendi toprağımız üzerinde köle olmuşuz, bin sene daha da köle kalmak için bu imamları tutacakki, Kürt halkı hak ve hakiketi görmesin diye bu imamlara ihtikatlere ve (...a k...) olduğu için, işte imamlara tabidirler Kürt halkı. İşte bu da bi nevi siyasettir, Kürt halkının kandırması için imamları bin tane tutacağım, medrese imamları, ki bu sivil Cuma namazları kılmasınlar, ki vaazleri vermesinler, ki bu halk onlara tabidir bu halkı ve onları birbirinden ayırtmak için böyle çalışmalar yapıyor.

(36:25)

M.E.: ...tüm Kürdistan'ın şehirlerinde böyle bir şey inşa etmişiz. Yani, fahri imamların dernekleri var, her bi şehirde var. Mardin'de var, Şırnağ'ta var, mesela Hakkari'de var, Van'da var, Bitlis'te var...

E.Ş.: Bunların hepsi DİAYDER'e mi bağlı hocam?

M.E.: He he, DİAYDER'e bağlıdır. Hatta böyle bir düşüncemiz vardı, Diyarbakır'da bi bina inşa etmek ve Türkiye'nin diyanet'ine hitap etmeye karşı tüm Kürdistan halkına cevap olması için böyle bi şeye niyetimiz var ki inşa edelim.

Interview -7-

Görüşülen Kişi: Şeyh Nakşi Sayar

Yaşı:

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı:

Doğum Yeri:

Mesleği: Seyda – Sur Belediye Meclisi Üyesi

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 01:22:02

Dosya Adı: 110128_002.mp3

Tarih: 10 Şubat 2012

Görüşme Yeri: Suriçi / Diyarbakır

Kısaltmalar: : N.S. : Nakşi Sayar

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(... a k...): Anlaşılamayan kelime

(... a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:23:20)

N.S.: Nasıl desem, yani tek gidilecek bakılacak yol bana göre, o dönem itibariyle söylüyorum, solculukta yoğunlaşmaktı. Solculukta bir araya gelmekti. O dönemki-dönemdeki kadroların da böylesi bi şeyden geldiklerine göre bütün fraksiyonların, bütün örgütlerin aslında bu son gelişen Kürt siyasal hareketi bütün fraksiyonların oluşturduğu bir moziaka dönüştü ve artık günümüzde kadar gelindi. Ama, başta da belirttiğim gibi, bu-o dönemler itibariyle veya 80lere kadar, 90lara kadar böyle görüldüyse bile dediğim gibi halkın-sonuçta geldi geldi halkın kırmızı çizgileriyle buluştu.

(00:43:50)

N.S.:... Vaaz olsun, okunan hutbe olsun senin anadilinle yapılıyo. Sen ister istemez bi, nası diyim, bi erişim içerisine giriyorsun yani. Duygulanıyorsun, tabiki çok güzel

şeyler yağaluyorsun orda. Ben şahsen gidiyorum yani hemen hemen, gitmediğim Cuma olmuyor. Gidiyorum ve gittiğimde de çok rahatlıyorum, ruhum şad oluyor açığçası. Ve kışa rağmen-kışa rağmen, yaz sıcağa rağmen Dağkapı Meydanı'nda inanım iki bin, üç bin, bazen dört bin beşbin gibi bi şey...

E.Ş.: Kalabalık oluyor.

N.S.: Evet.

(00:48:00)

N.S.:...Şimdi Başbakan sürekli Zerdüşt diye bi kelime kullanıyor, auzında sürekli bulunduruyor. Şimdi ben soruyorum burda, yani kim olursa olsun 1442 sene önce, yani İslamiyet'ten önceki dönemi tarihi insanları soruyorum. Şimdi, bu tezi ortaya atanların 1442 yıl önceki babalarının dedelerinin ne olduğunu acaba biliyorlar mı? Evet, Kürtlerin İslamiyet öncesi bağlı oldukları din Zerdüşt dinidir. Zerdüşt bir peygamberdir. Peygamber demek kitap sahibidir, teşvih olmasın. Her peygamberin bi kitabı vardır, Zerdüşt peygamberin de bi katiabi varmış. Ama işte günümüzün siyasi iktidarı sanki şu an bile Kürtler İslamı, haşa haşa fıkhı Kuran'ı bir tarafa atarak 1450 sene önceki hallerini yaşıyormuş gibi söylüyor ve bunu söylerken kadını erkekli maalesef de hakaretler yağdırmıyor değil, hakaretler de yağdırıyor. Örneğin bi konuşmasında Dağkapı-Diyarbakır'da kılınan sivil namazlarda kadınli erkekli kılınıyor. Halbuki, bakın ben sürekli gidiyorum kadınlar Cuma namazına gelmiyorlar Diyarbakır'da. Ve ben çoğ iyi hatırlıyorum, bu İslami şey camilere girmeden öncesine kadar Diyarbakır'da kadınlar camiye gelmiyordu. Şehirde bile gelmiyordu. Ama bu işte Refah ve Fazilet Partisi, işte ta günümüze kadar uzanan, bu aynı şeyde gelen siyasi partinin çıkışması-çıkışıyla birlikte kadınlar camilere çekildi. Gidebilir, hakkı da vardır, ama giderken hiç kimsenin de 'Ya bunlar gidip içiçe namaz kılıyorlar diyemez. Gidenler bile, safları ayrıdır yerleri ayrıdır. Ama maalesef Sivil namazı olunca öyle olmuyor veya öyle görünmek istenmiyor.

(01:03:18)

N.S.: Şimdi, şeydir yani şu an, bu siyasi hareketi-Kürt siyasi hareketini bastırmaya çalışan bi iktidar vardır. Herkes görüyor veya duyuyordur, tasviye tasviye diye bi şey bahs-şimd bunu derken bi yandan da açılımdan bahsediyorlar. Şimdi tasviyeyle açılımın arasında ne kadar bi bağlantı kurulabilir ben şahsen çok şey yapamıyorum. Bana göre bu mele denilen proje de bu tasviyenin, tasviyeye yönelik projenin bi halkasıdır. Yani bu bin kişi diyor, iki bin üç bin kişi (Cep telefonu çalıyor) – içlerinden kendisine yarayabilecek bi takım-bi kısmını alacak. Yani proje budur, yoksa yani 'Bunlar din adamlarıdır, bunlar ettiklerinin bulamamış insanlardır, bunlar işte yoksul bırakılmışlardır, bunlar bu bu işte, (...a k...) bu becerilerini kullanma

imkanına kavuşturulsunlar. Bunlar biraz işte bu meziyetlerini yaşayabilsinler' diye değildir. Bu proje bence böyle bi projedir.

E.Ş.: Peki, siz-sizin bi düşünceniz var mı böyle bişey olursa başvurur musunuz?

N.S.: Yani koşul-koşullar, yani şeyler gelince tabiki, olabilir yani. Yani eğer, mesela orda Kürtçe ibadet kıldırma imkanı sağlayan koşullarsa, biliyor musun, tabiki isterim ben. Ben çok iyi bunu yapan-yapabilen insanlardanım. Benim alanımdır, benim ihtisas alanımdır-uzmanlık alanımdır.

E.Ş.: Peki Hocam, siz Kürt hareketini laik olarak görüyo musunuz?

N.S.: Şimdi Türkiye'de devlet, rejim laiktir yani. Her grupta, her kesimde, her cemaatte farklı görüşleri benimseyen insanlar vardır. Dolayısıyla Kürt hareketi içerisinde de laikliği benimseyen insanlar olabilir diye düşünüyorum. Ama ben şahsen, laik değilim.

Interview -8-

Görüşülen Kişi: Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız
Yaşı: 24
Cinsiyeti: Kadın
Doğum Yılı: 1988
Doğum Yeri: Diyarbakır
Mesleği: DÖKH Bileşeni SELİS Derneği Başkanı
Görüşen Kişi: Emre Şahin
Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin
Süre: 57:28
Dosya Adı: 110204_002.mp3
Tarih: 16 Şubat 2012
Görüşme Yeri: Ofis / Diyarbakır
Kısaltmalar: R.S.A. : Ruşen Seydaoğlu Ayyıldız
E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:06:06)

R.S.A.: Son dönemde, daha da belirginleşen bi söylem oldu bu İslami söylem. Yani, elbette ki vardı, bugün PKK daha hani örgütlü bi şekle girmeden önce, biz yirmidokuz tane isyandan bahsediyoruz. Bunların çoğu aslında o muhafazakar çizgide oluşmuş isyanlar, ulusalcı çizgi biraz da. Hani ulusalcılıkla muhafazakarlık içiçe geçmiş, öyle bi sıyrılış olmuş. Bugün için, aslında doğru ifade edilirse, renk olarak önemli buluyorum. Ama kişisel olarak baktığım zaman, sadece o söylem kullan-kullanıldığında biraz daha geride kalacak. Çünkü şey beni incitmişti, vekillerimizden bi tanesi, yani benimle çelişen (?), kalkıp ‘Allah bize demokratik özerkliği nasip etsin.’ Ve o kitle aslında zamanında o sol, hani dünyaya başka bi yerden, bütün sınıfların özgürlüğüyle bakan o kitle ya da o kitlenin çocukları ‘Amin!’ dedi hep bir ağızdan. O zaman incinmişim açıkçası, yani çünkü benim gözümde, bugün geldiğimiz noktayı Allah bize nasip etmedi. Birebir insanlar mücadele ettiler, öldüler. İşte, bi çoğunun mezarı yok. Burda bekliyen anneler, babalar çocuklarından habersiz. Bugün binlerce yine bu mücadele içindeki insan ceza evinde, ben bunu Allah yapmış

olamaz diyorum...Sanırım benim o mitingde içimi inciten şey, 'Amin' sesinin hani sosyalistlerin sloganlarıyla aynı şekilde değil de daha yüksek çıkmasıydı...Bi ses diğerini bastırmasının, benim hayalimdeki renklilik, hani o çokkültürlülük böyle bişey.

(00:10:35)

E.Ş.: Peki, yani bu konuştuğumuza paralel bi soru aslında, Altan gibi, işte Şerafettin Elçi gibi İslami hassasiyetleri bilinen insanlar Kürt Hareketi'nde. İşte son bi yıldır Kürt Hareketi'yle ortak çalışıyorlar, bunu nasıl yorumluyosun?

R.S.A.: Şöyle bişey de var, Abdullah Levent Tüzel de var, Sırrı Süreyya Önder de var, bu noktadan bakmaya çalışıyorum. Sonuçta Emek, Özgürlük ve Demokrasi Bloğu'ydü. Aslında bütün ezilenler bi araya geldiler. Bugün Blok sadece Kürt Hareketi'nin elinde olan, hani onun tek ses çıkarttığı bi yapı değil artık. Ordan baktığım zaman, evet Altan Tan da olmalıydı, Şerafettin Elçi de olmalıydı ama az evvel söylediğim şey benim için kilit. Kimse kimseye baskı uygulamamalı, özgürlük için verilen bi mücadelede hele. Yani en can alıcı nokta benim için budur, herkes olacak ama yani ezmeden, o karşı durduğumuz fikire benzeşmeden olucuz.

(00:11:41)

E.Ş.: Bir başörtülü kadın milletvekili seçilseydi bloktan, sende nasıl bi his uyandırırdı bu?

R.S.A.: Şimdi bu meseleyle ilgili kişisel bi yorum yapıcım, onu belirtiyim. Bundan üç-dört yıl önce, İslami Feminizmi tartışıyoruz ve ben o zaman daha-gereksiz radikal bakıyorum yani (...a k...) şeyde radikal bakmıyorum. Ve şey düşünmüştüm, yani bi din var ve o kadın-her tarafının günah olduğunu ve örtünmesi gerektiğini söylüyo. O zaman o kadın başındaki örtüyle nasıl özgürlük mücadelesi verebilir. Sonra okumalar arttı, tartışmalar arttı, ki insanlar şu noktaya gelebildi, İslami feministler, özellikle onun için söylüyorum, Kuran'ın yeniden yorumlanmasını istiyorlar, bi kısmı. Bugün ben, hani Kuran'ı da okumuş bi insan olarak, Kuran'ın yetmiyeceğini düşünüyorum kadın özgürlüğü için. Hatta kısıtlayıcı olduğunu düşünüyorum ama o kadınların uğruna mücadele ettikleri bişey var. Bu da aslında özgürlük mücadelesinin bişeyi. O Kuran'ın yeniden yorumlanması için mücadele edecekler, o Kuran yeniden yorumlanacak, o gün bekledikleri sonucu almazlarsa zaten farklı bi mücadele tarzı içine giriceklerdir. Buna paralel olarak, blokta Türbanlı bir kadın vekil olsaydı, yine burdan bakardı çünkü o vekil bi şekilde kıyısından köşesinden Demokratik Özgür Kadın Hareketi, işte anlayışını empoze anlamında söylemiyorum ama ortak tartışmalar yürütme anlamında söylüyorum, tartışmasız özgürlüklerin yaşanması-isteklerin yaşanması gerektiğini düşünüyorum.

(00:14:30)

R.S.A.: Muazzam bir erkek kalabalığı! (Sivil Cuma namazlarından bahsediyor) İlk başta bunu hissettiriyo bana yani, inkar etmiycem. Daha sonra, örgütlü bir sürü insan olduğunu görmek. Ama hala erkek düşüncenin bi türevi olması, yani sivi-eğer sivil itaatsizlikse orda kadınlar da olmalıydı...Ya da mesela bu konu hakkında pek bilgim yok ama o Cumalarda bi fetva verme, fetva mı diyolar? Hutbe, hutbe! Orda mesela ‘Yahu arkadaşlar kadınlarınızı dövmeyin! Kız çocuklarınızı dövmeyin! Kız kardeşlerinizi dövmeyin!’ denmiş midir? Ben karşılaşmadım, umarım denmiştir. Çok erkek olma, beraberinde o kendi-bin yıllardır dediğimiz zihniyeti de aslında bi özgürlük mücadelesi içinde bile kendini gösterebiliyo.

(00:17:27)

R.S.A.: Başka şeylere küsebilirim, zaman zaman alınabilirim hani hareket içerisinde yaşadığımız şeylere ama bu (Sivil Cuma namazları) beni rahatsız etmedi...Sanırım şey olamayacak, din daha sosyalist bi zeminde anlatılmaya başlanıcak. Yani, bu da çok farklı bi noktaya götürülecek insanları.

(00:20:31)

E.Ş.: Sence, sosyalizmin daha din-dini bi perspektiften işleneceği bi senaryo riski var mı hareket içinde?

R.S.A.: Tam tersini söylüyorsun değil mi, doğru anlıyorum?

E.Ş.: Öyle bi risk...

R.S.A.: Yok ya! Sosyalistler serttir, dillerini korurlar! Yani umut benim ki...

(00:24:10)

E.Ş.: Az önce belli, işte hareketin idari kadrosu içindeki belli erkeklerin seksist pratikler ve söylemler içine girdiğinde kadınlar tarafından bi tavırla karşılaştığını söyledin. Buna bi örnek verebilir miyiz? Yani mesela, Osman Baydemir’in bu hani, işte ‘Hassiktir diyorum’ süreci vardı. Bu bi örnek midir mesela?

R.S.A.: Bu bi örnektir, Osman Baydemir’in çıkıp kadınlardan özür dilemesi bu pratiğin getirdiği bi sonuçtur. Ya da nitekim Kayapınar Belediyesi’nde Bağlar Belediyesi’nde eşine şiddet gösterdiği tesbit edilen erkeklerin maaşları eşlerine verilir. Ha, bu çok derinlikli bi çözüm müdür? Hayır değildir, ama biz aynı zamanda

bu yaptırımlarla beraber dönemseller-hani erkeklere, karmada kadın erkeklere beraber, eğitimler de veriyoruz. Yani demokrasi duyarı, aile, işte toplumsal cinsiyet üzerine, şiddete karşı duruşla ilgili eğitimler veriyoruz.

(00:33:40)

E.Ş.: Biraz daha kadın örgütlenmesine dönücek olursak, DÖKH içinde muhafazakar kadınların görünürlüğü ve yeri nedir sence?

R.S.A.: Ya ben şunu söylüyüm, çok çok eski değilim. Dört yıllık bi, dört beş yıllık bi geçmişim var. Ama ben muhafazakar kadınlarla, özellikle genç kadınlarla karşılaşmıyorum. Hani dine hakaret hayatımda duymadım bu beş yıl boyunca ama hani duruş olarak o farklılığı sezebiliyosun. Daha özgürlükçü bi yerden yaklaşılmakta. Biçoğumuzu, ben ve benim yaş grubumdakileri çeken de bu oluyo. Hani içinden geçeni dile getirebilme, bu şekilde gelişiyö.

(00:36:22)

R.S.A.: Hizbullah katliam yaptı, Kürdistan'da özellikle. Yani, kadınlar özgününde söylüyorum bunu, o dönem bir sürü kadın bi daha, hani bireysel olarak sokağa bile çıkamıyacakları şekilde kezzaplandılar, kesildiler, satırlandılar yani. Bunlar okula gidenlerdi, öyle söylüyüm. Okula gittikleri için bunlar başına geldi.

(00:52:51)

R.S.A.: Şey beni korkutuyor, bi kıyafet ile ilgili bi yasa önerisi veriliyo ve bunun sadece türban kısmı tartışılıyo. Ama biz bugün kadın hareketi olarak aslında o erkeğin giydiği takım elbise-erkeğe de mecbur bırakılarak giydirilen takım elbisenin kadın versiyonu kadınlara giydiriliyo. Tektiplendiriliyo, ordu anlayışıdır bu yani. Ordudaki bütün emir altında olanlar aynı şekilde giyinir ve aslında bi sınıfın da göstergesidir. Mecliste de aynı şeyi yapıyorlar, hani o resmi ideoloji herşeye versiyon değiştirerek giriyo.

(00:56:00)

R.S.A.: Şunu söylemekte fayda var. Kürt kadınları, Müslümanı Yezidisi, Sosyalisti Komünisti Ulusalcısı hepsi hep beraber kadın özgürlüğünü yaratmaya çalışıyor. Bugün kullandığım bütün literatür, aslında bi özgürlük mücadelesinin söylemidir, kağıda kaleme dökülmüş halidir. Bu noktadan Kürt Kadın Hareketi'ni değerlendirmek gerekiyor, yani hani bireysel söylemler elbette ki totali birebir yansıtmıyacaktır ama bugün birçoğu (?) hani daha Sosyalist çizgiyle Kürt Hareketinin, Kürt Kadınının özgürleşmesi ve paralelinde dünyadaki tüm kadınların, tüm hani etnik

kökendeki kadınları ulusal kimlikleriyle de işte Komünistlikleriyle de Sosyalistlikleriyle de özgürlük mücadelesine kavuşmaları hedef.

E.Ş.: Ve bunun bi parçası olarak da muhafazakar kadınların ilerde bu sürece daha çok dahil olabileceklerini mi söylüyoruz?

R.S.A.: Bulunabilirler, dediğim gibi biz de tartışma her zaman açıktır. Yani, öteleme yoktur. Ama ikna vardır! (Gülüşüyor)

Interview -9-

Görüşülen Kişi: Zahit Çiftkuran

Yaşı: 46

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı: 1966

Doğum Yeri: Hazro - Diyarbakır

Mesleği: Seyda – DİAYDER Kurucusu ve Başkanı

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 01:41:47

Dosya Adı: 110201_001.mp3

Tarih: 13 Şubat 2012

Görüşme Yeri: Bağlar / Diyarbakır

Kısaltmalar: Z.Ç.: Zahit Çiftkuran

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:02:47)

Z.Ç.: 2007'de de arkadaşlarla oturup, bi tartışmadan sonra, her kesimin bi derneği olduğunu ve niye din adamlarının derneği olmadığını ve bu emekli olan imamlarımızın bir nevi bi yerde toplanmasını...Biz de dediğ ki 'Bu emekli olan seydalarımız, biz bunları bi çatı altında toplayarak halkın ihtiyaçları olan- çünkü bilindiği gibi Kürt halkının İslami duyguları ağır bastığı için, ihtiyaçları bir nevi karşılanmıyordu, Diyanet tarafından karşılanmıyordu. Çünkü Diyanet kurumu bi resmi kurum olduğu için, örneğin bi nikahı sadece belediyenin yapması, örneğin bi mevlüde icabet etme mecburiyeti olmayışı, örneğin halk arasındaki kan davalarına katılma mecburiyeti olmayışından dolayı. Halkın böyle bi isteği vardı ve bu istekler Diyanet tarafından karşılanmıyordu. Biz seydalarımızla 25, 30 kişi bi arada toplayıp 'Efendim biz de bi çatı altında toplayarak, bi resmi kurum olarak dernek adına Valiliğe müracaatta bulunarak, bir nevi resmi kurum olarak biz de bu demin saydığım sorulara cevap olması bi dernek kurduk.

(00:07:40)

Z.Ç.: ...Şimdi, bunu da söyleyeyim. Belki, batıya nazaran Doğuyu söylüyorum, mesela 90lı yıllardaki o faaliyetlerden sonra, o PKK-Hizbullah olayları olduğtan sonra, o zamana kadar bütün camiler kapalıydı fakat gündüzleri sabaha namazından yatsı namazına kadar bütün camilerin kapıları açıldı. Ve hiç kimse de camiye müdahale etmiyordu. Ama o olaylardan sonra camilerin kapılarına kilit vuruldu ve o, o günden bugüne devam ediyor. Örneğin şimdi de Diyarbakır'ın bir iki merkez cami dışında bütün camilerde namaz saatleri dışında cemaate yetiştiysen namaz kılacağısın. Yetişmediysen de kapı kitlidir, dışarda iki-üç kişilik veya on kişilik namaz kılma yeri yapılmış ve o insan gidip orda namaz kılıyor.

(00:16:08)

Z.Ç.: Bir Mevlit Kandili'nde, örneğin talebimiz oldu biz dediğ ki 'Biz dernek olarak biz de istiyoruz ki bu geceyi kendi halkımızla ibadetli geçirmek ve biz bir caminin tahsis edilmesi.' Ve bunu bir resmi şeyle, Sur dediğimiz bi bölge var Diyarbakır'ın içindeki, merkez orası olduğu için dediğ 'Tercihimiz Sur'da bi camide, herhangi bi camide. Bize verin biz de o gece bu halkın diliyle, bu halkın dinini anlatmak.' Mesela peygamber bilindiği gibi Musta-arab, Arab olduğu için Kuran-ı Kerim ve bütün hadisleri, söylemleri Arapça'dır. Ama peygamber diyor 'Benden sonra, benden sonra peygamber gelmez ama bu peygamber gelmez ama bu peygamberlerin görevlerini zamanın alimleri yaparlar.' Örneğin peygamber gelmedikten sonra, herkesin peygamberi anlamak için Arap mi olmama-olması lazım? Yok! Herkes, madem bütün dünyaya gelmiş ve son peygamberse, o zaman her kavim herkesin kendi diliyle halka anlatması gerekiyor. Biz de dedim 'Bağ biz de Kürt olarak bu peygamberi Kürt diliyle halkına anlatmağ için.' İşte bunun üzerinde bu talebimiz İlçe Müftülüğü'nden İlçe Kaymakamlığına gönderildi. İlçe kaymakamlığı da buna cevap vermeden İl Müftülüğü'ne gönderildi. İl Müftülüğü de buna cevap vermedi, İl Valiliği'ne gönderildi. Nedir, işte 'Biz bunlara şey vermiyelim, cami vermiyelim.' Bize verilen cevap 'O gece bizim bütün camilerimizde mevlüt okutuluyo. Bizim bütün camilerimizde program vardır. Onun için verilecek camimiz yoğtur.' Ve biz de, o gece araştırdığ Suriçi'nde, dediğimiz semtte, iki cami dışında, yetmiş seksene yakın cami vardır, iki cami dışında hiç bi program yapılmadı.

(00:22:15)

Z.Ç.: İşte bu sivil itaatsizlik meselesi olduğu zaman bizim de herhangi bi şeyimiz yoğtu. Böyle bi Cuma namazlarını dışarda kılacağız diye bi programımız yokti. O gün o sivil itaatsizlik, Cuma günüydü, vuku şeklini anlatıyorum. Cuma günüydü, burada Konuk Evi-Misafirhane, oradaydı. Biz de arkadaşlarla burda dediğ, 'Bu sivil itaatsizliğini biz Cuma namazına gideceğiz, Cuma namazından sonra gidip

desteğliyeceğiz, Sivil itaatsizliği.’ Çünki bizim de bazı taleplerimiz vardı ya, bi de biz de itaatsizliğ yapacağız. Giderken, bi iki arkadaşımız telefon açtılar. ‘Ne yapıyorsunuz?’ Dediğ ‘Valla camiye gidiyoruz.’ Dedi ‘valla bizim böyle bi niyetimiz vardır?’ ‘Ne yapacağız?’ Dedi ‘Valla madem öyleyse biz-halk burdaysa biz Cuma namazimizi burda kılağ.’ Hemen...

(Odadaki biri lafa giriyor, ‘Polisler vardı, polisler yollari kesmişti’ diyor)

Z.Ç.: ...Evet, bunu şey söylediği zaman bizim de şeyimiz oldi. Dediğ ‘Valla gerçekten, madem sivil itaatsizliğ, bizim de madem camilerde vaaz, hutbe Türkçe veriliyor, Türkçe dışında dillerle verilmiyorsa biz de kendi dilimizle hem vaazimizi vereceğiz hem hutbemizi vereceğiz.’ Bi talebimiz oldi ve o gün bugün başlayageldi (?). Ama her nedensinde sonradan işte birilerinin talimatıyla, birilerinin işte bunu şey etme-terörize etmek istediler. Birileri de işte bugüne kadar bütün din onların şeyinde olduğu için ‘Efendim bizim rızamız olmadan siz orda namaz kılamazsınız.’ Birileri çığtılar işte ‘Yok efendim bunlar zaten bunlar sahte insanlardır, bunlar dini bilmeyen insanlardır.’ Birisi çığti, yani hakaret üstüne-‘Bunlar diniz zaten Müslüman değil, bunlar Zerdüştler.’ E Zerdüşt olsam Cuma namazıyla ne alakam vardır?

(00:58:25)

Z.Ç.: şimdi şunu açığ ve net söylüyorum, siz bi yerde siyaset ettiğiniz zaman o yerin, o bölge insanının hakkında bilgi sahibi olmanız gerekir. Örneğin Kürt coğrafyasında eğer bi çalışma yapıyorsanız, Kürtlerin dini yönün ağır bastığını bilmeniz lazım. Ve şimdi siz kağıp ta o dini yönü ağır olan bi bölgede bi çalışma yapacağsınız, o bölgenin rızasını kazanmak isteyeceksiniz ve ilerlemesini isteyeceksiniz. Ama buna nazaran, o bölge insanın zittına-tersinden, onun algıladığı değil de başka yönden bi yöntemle siz buna başvurduğunuz zaman fazla başarılı olamazsınız. Kürt hareketi ilk çıkışta, sol üzeri olduğu için bölge halki içersinde pek fazla ağırlığı olmadı. Ama bi bağtılar ki gerçekten bu bölgenin dini ağırlıklı olduğu için yıldan yıla-sen şimdi bi yerde çalışma yaptığın zaman ya sen o halkı komple değiştireceksin, bağtın ki sen o halkı değiştiremiyorsan kendini değiştirmen gerekiyor. Kendi hareketini değiştirmen gerekiyor. Ve ilk başlangıcında belki bi çalışma oldi, ‘İşte biz bu şekilde, biz kendimizi değil de halki değiştireceğiz.’ Ama bağtılar ki halk değişmiyor, ne yaptılar? Yıldan yıla kendini şettiler, kendini İslamı ağırlığı olan halka kazandırmak için bu şekilde bi çalışmaya girildi. Ve geldiğimiz aşamada, gerçekten bugün örneğin BDP’nin talep ettiği, ettiği İslami haklar. Mesela AKP İslami ağırlıklı bi partidir, AKP istemiyor! Çok yakında, örneğin Meclis’te türban takmayı BDP önerdi, AK Parti reddetti. O aşamaya gelindi yani. Bugün BDP bölgede bütün halklar için, inancı rengi ne olursa olsun bütün halkların talep ettiği hakları talep ediyor. Mesela örneğin yıllardır AKP dini istismar ederek, ‘Efendim ben dini ağırlıklı bi partiyim’ ama kaçınıcı sene iktidardır? On sene iktidarı vardır, bi türbanı bile-bi türban sorunu bile

halledemedi. Onun için halk da bu bilinç içersindedir. Mesela yıllarca Fazilet Partisi, Saadet Partisi, diğer partiler bunu şey ettiler-kullandılar. Ama bugün geldiğimiz çizgide BDP bu hakları istediği zaman, tabii AK Parti-AK Parti'nin hesabına gelmiyor. Kendisinin kullandığı bir şey, bir bahçeyi, bir başka partisinin o bahçeye girmesini kabullenemiyor!

(01:20:05)

Z.Ç.: Örneğin bizim bir şey var, şunu da dile getireyim. Derneğin faaliyetlerinden biri, Dinlerarası Dilayog diye, bölgede yaşayan çoğu din mensuplarıyla, örneğin Süryanisiyle, örneğin Yezidisiyle, Alevisiyle, bir on kişilik bir grubumuz vardı. Bu grup senede bir İstanbul'daki, örneğin kiliselerle, hatta Fener Rum Patriği'yle, iki senedir Fener Rum Patriği'yle bizzat görüşüyoruz... Yani bu bölgede yaşayan insanlar bahçelerin çiçekleri. İşte biz bunlar, amaç nedir? Hiç bir dinin diğer bir dinle bir sorunu yoktur. Sorun sistemlidir.

Interview -10-

Görüşülen Kişi: Zülküf Xweşhevi

Yaşı:

Cinsiyeti: Erkek

Doğum Yılı:

Doğum Yeri: Diyarbakır (Aslen Rizeli)

Mesleği: Öğretmen - Nubihar grubu üyesi

Görüşen Kişi: Emre Şahin

Bant Çözümü Yapan Kişi: Emre Şahin

Süre: 01:52:19

Dosya Adı: 110122_004.mp3

Tarih: 03 Şubat 2012

Görüşme Yeri: Merkez / Diyarbakır

Kısaltmalar: : Z.X. : Zülküf Xweşhevi

E.Ş.: Emre Şahin

Metinde Geçen Kısaltmalar

(...a k...): Anlaşılamayan kelime

(...a c...): Anlaşılamayan cümle

(?) : Doğru işitildiğinden ya da yazıldığından emin olunmayan kelime

(00:21:20)

Z.X.: Fakat biz duyuyorduk işte, öğrenciler sokaklarda, insanları infaz eden, Kürt ulusal söylemine karşı çıkan, bunun karşısında bunun dinimizden-inancımızdan bizi soyutlamak isteyen, işte laik, kafir, şu bu yaftalarla Kürt ulusal çevrelere, işte Kürtlük zihniyetini taşıyan insanlara bir saldırı ve sindirme politikasının aleti olmuşlardı. Bu şehirlerde, özellikle bazı şehirlerde, Diyarbakır'da bunun içinde idi, Batman'da, işte bazı ilçelerde bunlar, sivil alandaki Kürtlüğe sempati duyan, diyelim ki belki PKK'yle ilişkisi olan insanları bir şekilde JITEM'in, istihbarat örgütlerinin desteğiyle böyle bir facia da oldu. Dolayısıyla, en azından ben 97li yıllarda üniversiteye girdiğimde şey vardı, Kürt, PKK'nin, BDP çevresinin içinde aktif olarak çalışan insanlarda dini-dindarlara karşı bir temkin, bir çekince, hatta bazen bir öfke olduğunu görüyorduk. Fakat bunu, işte bazı insanlara yaklaşıncı, o zihniyette Kürtlük bilinci olan insanları görünce yumuşuyolardı en azından. İşte 'Biz de dine karşı değiliz, fakat böyle böyle adamlar var, işte şunlar var.' Ben mesela o farklı kesimlerle diyalogum

olunca bunu gördüm yani. Bu din karşıtlığı denilen şeyin aslında din söylemiyle Kürtlere, örgütlü Kürtlere, PKK çevresine saldıran insan-saldırma psikolojisinin bir tezahürü olduğunu algıladım. Dolayısıyla ben ilk kez orda dinin, en azından Kürtler arasında, siyasi bir argüman olarak kullanıldığını, bunun bilinçli kullanıldığını gördüm. Çünkü Kürtler dindar bir halk, Kürtler yeni yeni şehirleşen bir halk. Tam şehirleşmemiş insanlar din söyleminin daha fazla etkisindedir. Din, şehirlilerinde hayatında etkisindedir ama en azından biraz daha bunu çözümleyici olarak, analitik olarak değerlendirebilen insanlar var. Fakat taşralı, kasabalı veya köylü bir çoğunluğun böyle olduğu bir toplumda yıllardır kimliğinizi oluşturan, törenizi oluşturan, sizin adeta ruhunuza biçim veren bir değeri alıp siz birilerine karşı kullandığınızda aslında ona çok güçlü bir yerden saldırıyorsunuz. Kürtler öyle yani, geç modernleşmiş, kendi dili-kültürüyle (...a k...) fazla insan görememiş ve bazı değerleri kendisine karşı kullanılmış bir halkta dini söylemin siyasi olarak kullanılmasının etkisi tabiki çok daha büyüktür.

(00:36:)

Z.X.: Kürt ulusal çevreleri nasıllı işte Hizbullah ve benzer örgütlemelerle çatıştırılıp saf bir kimlik arayışı içine girip dini bunun dışında tuttularsa, böyle bir anormal duruma sürüklendilerse...

E.Ş.: Böyle bişey de oldu diyosunuz, tarihi olarak veya günümüzde?

Z.X.: Yani günümüzde sürmeyebilir ama böyle bir etki vardı, yani gençler arasında vardı en azından.

E.Ş.: Bu din karşıtlığı mı dini dışarda tutma mı? Dini içermeme mi?

Z.X.: Kürt ulusal kimliğinin, dinin Kürt ulusal kimliğinin bir parçası olmadığını, Kürt ulusal kimliğinin dinden farklı-daha farklı özellikleri olduğunu düşünen gençler vardı, insanlar vardı. Kürt ulusal kültürü dediğimizde sanki İslam bunun bir parçası değilmiş gibi algılayan çevreler vardı. En azından benim liseli yıllarımda, üniversitenin belki ilk yıllarında görüştüğüm insanlarla veya okuduğum bazı makaleleri şunları bunları, ben bunu görüyordum. İşte, bu süreç içerisinde bunun ne kadar yanlış olduğunu gördüm. Fakat ben o insanları da suçlamıyorum çünkü din siyasi malzeme olarak size karşı kullanıldığında ve siz onu göreceksiniz, ona cevap verebilecek dini literatüre, sosyolojik, politik kültüre sahip değilseniz, veya en azından dinle doğru ilişkiyi kuramamışsanız, siz ne yapıyorsunuz? Siz de kurban psikolojisiyle kendinizi din dışı, dini kültürü reddederek-böyle bir handikap var Kürt hareketi içerisinde...

E.Ş.: Hmm, bunda Marksizmin etkisi var mıydı?

Z.X.: Tabi, tabi bu benim-bu işin bi açısı. Bi açısı da Kürtlerin Sovyet Bloku'nun oluşmasından beri işte, Türkiye'nin ve Kürdistan'ın diğer parçalarındaki çoğu ülkenin Amerikan cephesinde yer alması ve muhalafetin, Kürt muhalafetin aslında Sovyet Bloku'na muhtaç olmasından kaynaklanan bi geçmişi var. İşte yani ezilmiş halkların destekçisi olan meşhur Sovyetler Birliği, yani ve mesele bunu aktörlerin bazıları-en azından Barzani bunu kendi kitabına yazmıştı. Demıştiki 'Kürtlerin Marksist-Leninist siyasal örgütlenmeleri dönemin siyasal koşullarından dolayıydı. Kürtlerin aslında başka bir alternatifi yoktu' dedi ve ben bunu anlıyorum, doğrusu da böyle. Fakat, 70li yıllarda PKK hareketinin bu Marksist örgütlenme çerçevesinde örgütlenmesi ve (...a k...) bu şekilde ve o mantık içersinde dinin aslında işte mitolojik bi dönemden kalma bir efsaneler malzemesi olduğunu düşünen, o ideolojinin temel ideolojik yaklaşımlarından kaynaklanan bir dine uzak durma zaten vardı.

E.Ş.: Bu aktörlerde mi, tabanda da böyle mi?

Z.X.: Tabi tabi aktörler. En azından diyelimki Kürt siyasal...

E.Ş.: Öcalan...

Z.X.: Tabi tabi. Yani halk içersinde, benim köyümde, benim ilçemde, şehirlerde bile bu ideolojiyi benimseyen bazı kadrolar, siyasal kadrolar dışında halk zaten bu meseleleri pek anlamıyordu, hatta PKK'nin bu söylemini de dinle savunan, dine ekleyerek bi şekilde dinle savunusunu yapan şeyler de vardı...

E.Ş.: O süreçte de diyosunuz yani, daha önce. Şimdi son birkaç yıldan bahsetmiyorsunuz, geçmişte...

Z.X.: En azından benim yaşadığım şeyde, bu Kürtlüğe sempati duyanlar, PKK'nin temsil ettiği siyasal düşüncenin dine olan mesafesini görmek istemeyen insanlar da vardı.

E.Ş.: Hı, anladım.

Z.X.: Kürtlüğe olan meylinden dolayı, en azından bunu şu an münakaşa meselesi yapmayalım diyen insanlar da vardı ama tabi bunlar azdı yani.

(00:42:40)

Z.X.: ...Belki de o bahsettiğiniz İmamlar Birliği'nin oluşması, dedim ya güçlü dini söyleme karşı dinle cevap verme endişesiyle ortaya çıkmış...

E.Ş.: Daha reaksiyonist bişey.

Z.X.: ...tabi. O sürecin bir gereği olarak., yapılması gereken bir siyasal taktik olarak çıktığını ben düşünüyorum çünkü.

E.Ş.: Taktik mi strateji mi yani? Sizce bu içselleştirilmiş bir girişim, bir değişim, bir dönüşüm mü yoksa göstermelik mi daha çok?

Z.X.: Halk arasında o akım, en azından dini söylemle Kürt meselesini buluşturma söylemi halk arasında benimsenmiş bir tutumdur. Fakat ben, işte Kürt hareketinin dinamiği olan PKK'de bunun stratejik bir karar oluşmadığını bilmiyorum. Pek bundan emin de değilim. Fakat şunu söyleyebilirim, en azından 2000li yıllardan sonra benim gördüğüm BDP çevresi, dine saygılı olma, dine karşı birşey söylememe, halkın değerlerine saygı gösterme çerçevesinde dinin de halkın bir değeri olduğunu kabul edip buna karşı, dine karşı saygılı olma tavrı geliştirdi ve bu çok önemli.

E.Ş.: Gelişmekte yani...

Z.X.: Tabi, gelişmekte. En azından siyasal aktörlerde gördüğüm şey budur. Yani artık insanlara karşı dini değerlerin, dini yaşam şekillerinin küçümsendiği, hor görüldüğü, buna karşı çıkıldığı bir durum görmüyorum. Tam tersi bunla barışma sürecinin içine girdiğini düşünüyorum.

E.Ş.: Bunu örneklendirebilir miyiz? Bikaç alıntı, örnek?

Z.X.: Yani, ben işte bu-bu şey içersinde diyelim ki, BDP'nin mitinglerinde ezan okunduğunda susma. Yani konuşmayı kesme, bu bir siyasal bir şeydir-semboldür. Veya söylemde bile olsa, dini-halkımızın Müslüman bir halk olduğunu, bunun dini değerlerine saygı duyulması gerektiğini, değişik aktörler sürekli dile getiriyorlar. Bunu da söyleyebiliriz. Ve son 2009 seçimleriyle birlikte aslında bunu biraz daha aktörlerin de öne çıkarılarak dindar kesimle siyasal bir birliktelik arzusunu bence ifade etmiştir.

E.Ş.: 2009 sonrası özellikle?

Z.X.: Evet, yani 2009 sonrası zaten somut şeyler var. Ve bence *(Bu sırada E.Ş. bir öksürük krizine giriyor, görüşme duraksıyor)...*

E.Ş.: Kusura bakmayın, ben bronşit oldum da.

Z.X.: Estağfurullah. Tabi bu, bunda şeyin etkisi de var, 2002'den beri dindar bir, İslami söyleme dayalı bir AK Parti'nin güçlenerek ortaya çıkması ve din söylemiyle BDP çevrelerine karşı bir, Kürdistan içersinde bir taban kazanma eğilimi var.

E.Ş.: Onlar Zerdüştürler, işte onların namazla dert...

Z.X.: En son, en son söylemler. 2001'den bu yana ANAP'ın, DYP'nin, JİTEM-vari örgütlemelerin zayıflamasıyla birlikte halkta, işte bu eski partiler ortadan kalkınca, o eski partiler gidince bir Kürt hareketini temsil eden bir BDP, bir de dini söylemden dolayı oy alan. Sadece bu değil ama, çok güçlü olduğunu düşünüyorum. AK Parti bölgede kaldı, ve aslında 2002'den bu yana Kürt siyasal hareketi burda AK Parti'yle aslında rekabet içine girerken, kendisi karşısında güçlü bir dini söylem kullanıldığını ve bunun halk arasında bir karşılığının da olduğunu gördü. İşte belki, bunun da etkisiyle BDP çevresi, biraz da AK Parti'yi silme endişesi ve halk arasında 'Ben halkımı temsil ediyorum' sözünü gerçek anlamda siyasal bir sonuçla desteklemek için, yani dini söylemi benimseyen insanlarla biraraya gelip 'İçimizde siyaset yapın' davetini değişik vesilelerle bu çevrelere yaptığını biliyorum.

(00:54:05)

E.Ş.: ...dini hassasiyetleri kamuoyu tarafından bilinen figürlerin harekette, siyasi kanatta, legal kanatta son bir-birkaç-bir iki- birkaç yıldır, Baydemir örneği gibi, siyaset yapmasını nasıl açıklayabiliriz bu noktada?

Z.X.: Tabi yani, ben sempatiyle karşılandığını düşünüyorum. Söylem olarak, böyle bir söylemin var olması, bu dediğim kimlik çatışmasını ortadan kaldırıp Kürtlerin çok sağlıklı, dinle ve kendi ulusal değerleriyle ilişkisi kurmak isteyen Kürtler açısından, olumlu karşılandığını düşünüyorum. Fakat bunun, söylemde kalmaması lazım. Bunun tabana, örgütlenmeye, bir programa dönüşmesi lazım. Yoksa, söylemle siz şehirli insanları uzun süre etkileyemezsiniz. Bunun sonuçları, somut sonuçlarının hissedilmesi lazım. Hissedilmezse, bir süre sonra, o başta meydana getirdiği etki devam etmez.

(01:02:40)

Z.T.: Ben Sivil Cuma'nın, iki farklı bakış açısıyla bence söylenilir. Birincisi, yani dini söylemi çok güçlü kullanan bir AK Parti hükümetine karşı 'Sana dini kullandırtmam, dine ben de sahip çıkıp senin bu politikayı boşa çıkarırım' diye bir cevabıdır Kürt siyasi hareketinin. Bu şeyin içerisinde, yani çünkü AK Parti hükümeti iş çevreleri, işte menfaat çevreleri dışta tutarsak burada var olabilmesinin tek bir meşruyeti var, o da din üzerinden. Çünkü halkımızın Türklüğü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisine biçmiş olduğu vatandaşlık tanımını kabullenmeyeceğini, bunun içinde çok boş, Kürt

aleyhtarı birşey olduğunu zaten biliyor. En cahili bile hissediyor. Şimdi, siz burda halk üzerinde, geniş halk kitleleri üzerinde var olabilmeniz için bir bunlarında meşru kabul ettiği birşey söylemeniz lazım. Bu da dindir. Bu söylem üzerinden meşruyeti, çok güçlü kullanıyor.